

Η ΔΙΑΛΕΞΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ - ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ - ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΤΗΝ 15^{ΗΝ} ΚΑΙ 30^{ΗΝ} ΕΚΑΣΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΕΤΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

30 ΜΑΡΤΙΟΥ

ΑΡΙΘ. ΦΥΛΛΟΥ 5-6

== 1928 ==

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΑ ΒΑΣΙΛΙΚΑ ΣΥΝΟΙΚΕΣΙΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ. Διάλεξις Ἀνθίμου Παπαδοπούλου, Ἀρχιμανδρίτου.

Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΣ. Διάλεξις Χρ. Βασιλάκη.

Η ΔΗΜΩΔΗΣ ΠΟΙΗΣΙΣ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΛΑΩΝ ΚΑΙ Η ΣΥΓΓΕΝΕΙΑ ΑΥΤΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ. Διάλεξις Ἀντ. Θ. Σπηλιωτοπούλου, Συγγραφέως-Τέως Γενικοῦ Διοικητοῦ.

ΓΙΑ ΜΙΑ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΕΛΛΑΔΑ. Διάλεξις Κώστα Ἀθανάτου, Δημοσιογράφου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ. Ἀνακοινώσεις Φεβρουαρίου 1928.

ΓΡΑΦΕΙΑ

ΣΤΟΑ ΦΕΞΗ 80 - ΑΘΗΝΑΙ

ΜΕΓΑΛΗ ΕΚΡΟΜΗ ΕΙΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΑ ΥΠΟ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ "Ο ΠΑΝΑΓΙΟΣ ΤΑΦΟΣ,"

'Αναχώρησις 7 'Απριλίου 'Επάνεδος 19 'Απριλίου

ΤΙΜΑΙ Α'. ΘΕΣΙΣ ΔΙΡ. ΑΓΓΛ. 21 1/2 ΤΙΜΑΙ Β' ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΡ. ΑΓΓΛ. 12
» Β'. » » » 18 1/2 » Γ'. ΘΕΣΙΣ » » 7

Εἰς τὰς ἄνω τιμὰς συμπεριλαμβάνονται ὅλα τὰ ἔξοδα ἀπὸ τῆς ἐπιβίβασεως εἰς τὸ 'Ατμόπλοιον μέχρις ἐπανόδου εἰς Πειραιᾶ.—Οἱ τῆς Β'. Οἰκονομικῆς δὲν δικαιούνται τροφῆς οὔτε ἐν τῷ 'Ατμοπλοίῳ οὔτε ἐν 'Ιεροσολύμοις.—Διαβατήρια καὶ εἰσιτήρια εἰς τὰ 'Ηνωμένα Βουστάσια **ΑΔΕΛΦΩΝ ΓΕΩΡΓΙΑΝΤΗ** Πανεπιστημίου 42.

ΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΣΕΧΟΥΣ ΜΑΪΟΥ ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ Ο ΜΟΝΑΔΙΚΟΣ ΚΑΙ ΣΑΦΗΣ ΕΤΗΣΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

ΕΜΠΟΡΙΚΟΣ, ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟΣ, ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ
ΕΚΔΟΣΙΣ: Ι. Ε. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ & ΣΑΞ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΤΑΚΗΣ ΧΑΙΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΓΡΑΦΕΙΑ: ΑΘΗΝΑΙ ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ—ΕΔΣΥΑΡΔΟΥ ΛΩ 8

Περιλαμβάνων ὅτι ἀφορᾷ γενικῶς τὸν ἐμποροβιομηχανικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν κόσμον.
ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΩΣ ΚΑΙ ΛΕΞΙΚΟΛΟΓΙΚΩΣ

'Εργασία εὐσυνήδειτος καὶ ἐξηκριβωμένη. Ὁ τόμος χρυσόδετος τιμᾶται δρ. 75
Υ.Γ.—Παρακαλοῦνται πάντες οἱ ἐνδιαφερόμενοι ὅπως μᾶς ἀποστείλουν τὰς διευθύνσεις των πρὸς
δωρεάν καταχώρησιν ἐν τῷ μεγάλῳ **ΕΛΛΗΝΙΚῷ ΟΔΗΓῳ**.

ΖΗΤΟΥΝΤΑΙ ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ ΤΗΣ "ΔΙΑΛΕΞΕΩΣ," ΔΙΑ ΤΑΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ

Προηγούμενα τεύχη τῆς «*Διαλέξεως*» πωλοῦνται εἰς τὰ γραφεῖα
μας καὶ εἰς τὸ καπνοπωλεῖον 'Α-
δελφῶν ΠΑΣΤΕΛΑΚΟΥ, Γωνία
Πανεπιστημίου καὶ Πατησίων (Γα-
λακτοπωλεῖον Μπεννίτσα).

ΟΙ ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ ΜΑΣ ΕΙΣ ΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΝ

Ο κ. **ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΦΩΤΙΟΥ**
Γενικός Ἀνταποκριτής ἐν Αἰγύπτῳ

ΕΤΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 5-6

31 ΜΑΡΤΙΟΥ 1928

Η ΔΙΑΛΕΞΙΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΣΤΟΑ ΦΕΞΗ 80 - ΑΘΗΝΑΙ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΑΙ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΝ

'Ετησίαι: Δρ. 120
'Εξάμηνος » 60

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΝ

'Ετησίαι: Δολλάρια 3

ΙΔΡΥΤΗΣ-ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ: ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΠΑΡΤΖΗΣ

ΤΑ ΒΑΣΙΛΙΚΑ ΣΥΝΘΙΚΕΣΙΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

ΔΙΑΛΕΞΙΣ

ΑΝΘΙΜΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Ἀρχιμανδρίτου
Εἰς τὴν Αἴθουσαν τοῦ «Παργασσοῦ».

Ἡ συνήθεια, ἡ ὁποία δὲν ἐπιτρέπει εἰς τὸς σημερινὸς Βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης νὰ κἀνουν συνοικέσια μετ' ἄλλας κοινωνικὰς τάξεις ἐκτὸς τῆς ἰδικῆς των, δὲν ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς Ἑλληνικὰς Βασιλεῖς τῶν μεσαιωνικῶν Ἑλληνικῶν Κρατῶν, διότι ἐκεῖνοι δὲν ἐσκέφθησαν ποτὲ νὰ θέσουν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων κοινωνικοὺς φραγμοὺς ἀνυπερβλήτους, οὔτε ἐφρατάσθησαν βέβαια οὐ εἶναι διάφορα τὰ χημικὰ συστατικὰ τοῦ ὄργανισμοῦ τοῦ βασιλικοῦ σώματος ἀπὸ τὸν ὄργανισμὸν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Ἐν τούτοις, τὸ Βασιλικὸν γένος εἰδίσκετο τότε πολὺ ὑψηλότερον, ἢ Βασιλικὴ ἐξουσία ἦτο ἀπόλυτος καὶ πρὸς τὴν ὁποίαν δὲν ἤμπορεῖ νὰ συγκροθῇ ἡ ἐξουσία τῶν σημερινῶν συνταγματικῶν Βασιλέων.

Δὲν ὑπῆρχεν οὐδεὶς νόμος ὁ ὁποῖος νὰ ἐπέβαλεν εἰς τοὺς Βασιλεῖς νὰ ἐκλέγουν συζύγους ἀπὸ ὠρισμένης Κοινωνίας

καὶ τάξεις, ἢ νὰ νυμφεύωσι τὰς θυγατέρας των μετ' ἀνθρώπους ὠρισμένης κοινωνικῆς τάξεως. Ἡ ἐκλογή ἦτο ἀπόλυτον δικαίωμα ἀπορροῦν ἀπὸ τὴν ἐλευθέραν θέλησιν τοῦ Βασιλέως. Ὁ Θεοδόσιος ὁ Β' π.χ. ἔλαβε σύζυγον τὴν πτωχὴν Ἀθηναίδα. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔλαβε τὴν Θεοδώραν, κόρην ἑνὸς θηριοτρόφου, ὁ Κωνσταντῖνος ὁ ΣΤ' ἔλαβε σύζυγον τὴν θαλαμηπόλον τῆς μητέρας του, ὁ Ρωμανὸς ὁ Β' ἔλαβε σύζυγον τὴν Θεοφανώ, τὴν καταγομένην ἀπὸ οἰκογένειαν πολὺ ἀφανῆ καὶ θυγατέρα κατὰ τινας μᾶς καπελλοῦς.

Ἡ μόνη ἐποχόεωσις τὴν ὁποίαν εἶχον οἱ Βασιλεῖς ἦτο ὅτι ὄφειλον νὰ ἐκλέγουν συζύγους χριστιανὰς

καὶ διὰ τοῦτο εἶναι κανεὶς καμμίαν φορὰν ἐλάμβανε σύζυγον ἀλλόθρησκον, ἔπρεπε νὰ βαπτισθῇ αὐτὴ καὶ νὰ γίνῃ Χριστιανή.

Δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸν θρόνον Χριστιανικοῦ Κράτους Βασίλισσα

Θανάσιον κοιμητήριον μικρογυφίας ἐπὶ ἐλεφαντοστοῦ (1Α' αἰῶνος), παριστάνον τὸν Χριστὸν εὐλογοῦντα Βασιλικὸν ζεῦγος τοῦ Βυζαντίου.

ἀλλόθρησκος, τὸ ὁποῖον Κράτος κατὰ μέγα μέρος ἔζησε καὶ ἐμεγαλουργήσε διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ διὰ τὸν Χριστιανισμόν.

Τὰ παραδείγματα αὐτὰ ἦσαν σπάνια καὶ παρουσιάζονται μόνον κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, ὅποτε ἐπῆρχεν ἀκόμη ἡ εἰδωλολατρεία, καὶ ὡς παράδειγμα ἀναφέρομεν τὸν Θεοδόσιον τὸν Β', ὅστις ἔλαβε σύζυγον τὴν Ἀθηναΐδα, κόρην εἰδωλολάτρου τοῦ Λεοντίου, ἡ ὁποία πρὶν στεφανωθῆ ἔγινε χριστιανή.

Τὸ συνοικέσιον αὐτὸ εἶναι πολὺ σπουδαῖον ἐξεταζόμενον ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως.

Γνωρίζετε ὅτι οἱ Βασιλεῖς τοῦ λεγομένου Βυζαντιακοῦ Κράτους, οἱ πρώτοι Βασιλεῖς αὐτοῦ, κατ' ἀρχὰς ἦσαν Ρωμαῖοι, καὶ τὸ Κράτος Ρωμαϊκὸν ἐλέγετο καὶ αὐτοὶ Αὐτοκράτορες Ρωμαῖοι εὐτυλοφοροῦντο, διότι τὸ Κράτος ἐκεῖνο ἦτο συνέχεια τοῦ ἀρχαίου Ρωμαϊκοῦ Κράτους.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ πληθυσμὸς αὐτοῦ κατὰ μέγα μέρος ἦτο Ἑλληνικὸς, ἐντὸς ὀλίγων ἐκατονταετηρίδων τὸ Κράτος αὐτὸ διὰ τῆς ἠθικῆς δυνάμεως τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἐξελληνίσθη ἐντελῶς καὶ μαζὶ μετὰ τὸν λαὸν ἐξελληνίσθησαν καὶ οἱ Βασιλεῖς.

Ἐὰν δὲ οἱ Βασιλεῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῶν μέσων τοῦ Δ' αἰῶνος ἦσαν μὲν χριστιανοί, ἀλλ' εἶχον ξενικὴν καταγωγὴν, Ρωμαϊκὴν ἢ βάρβαρον, τότε τὸ πρῶτον ἐπὶ Θεοδοσίου ἀνήλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Κράτους αὐτοῦ γνησία Ἑλληνὶς καὶ μάλιστα καταγομένη ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, τὴν κοτίδα τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ παγκοσμίου πολιτισμοῦ.

Ἀπὸ τῆς Ἀθηναΐδος ἀρχίζει κυρίως ὁ ἐξελληνισμὸς ὁ πλήρης τῆς Βυζαντιακῆς ἀδλῆς· τὸ γεγονός καὶ τότε εἶχεν ἐπισύρει τὴν προσοχὴν τῆς ἀθηναϊκῆς κοινωνίας καὶ ἐπροξένησε κάποιαν ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν εἰς αὐτούς.

Πράγματι δὲ ὁ ὀλίγον ἀργότερον ἀκμάσας ἱστοριογράφος συγγραφεὺς τοῦ Πασχαλίου χρονικοῦ περιγράφει ὡς ἐξῆς τὴν Ἀθηναΐδα:

Τὴν ὀνομάζει ἀνωτέραν, καθαρὰν νέαν,

εὐσταλῆ, ἄσπρην ὡς ἡ χιών καὶ ἑλλαδικὴν παρθένον.

Ἐνας Νόμος ἐπῆρχε ὁ ὁποῖος περιορίζε τὴν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν, ὁ τοῦ Βασιλέως, καὶ τοιοῦτος ἦτο ὁ Νόμος ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν ἐπέτρεπε εἰς τοὺς Βασιλεῖς νὰ νυμφεύωνται συζύγους αἱ ὁποῖαι δὲν εἶχον ἔντιμον ἐπάγγελμα.

Ὁ Νόμος αὐτὸς περιλαμβάνει καὶ τοὺς συγκλητικούς, τοὺς ἀνωτέρους δηλ. ὑπαλλήλους τῆς Πολιτείας.

Ὅταν ὅμως ἐπὶ τοῦ Βασιλείου Ἰουστίνου ὁ ἀνεπίδους αὐτοῦ καὶ διάδοχος καὶ συγκλητικὸς συγχρόνως Ἰουστινιανὸς εἶδε εἰς ἓνα εὐτελὲς ὑπόγειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν Θεοδώραν νὰ γνέθῃ μαλλίᾳ διὰ νὰ κερδίξῃ ἐντίμως τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς τῆς καὶ ἀπεφάσισε νὰ συνδέσῃ τὴν τύχην τῆς γυναικὸς ἐκείνης μετὰ τὸν λαμπρότερον Θρόνον τῆς οἰκουμένης, ἔπεισε τὸν Βασιλέα νὰ τροποποιήσῃ τὸν Νόμον ἐκεῖνον, καθ' ὃν δὲν ἐπετρέπετο ἵνα λάβῃ σύζυγον τὴν Θεοδώραν, καὶ ἐπιτραπῆ τὸ συνοικέσιον ἐὰν ἡ γυναικίς ἐκεῖνη ἀπεφάσισεν νὰ ζήσῃ βίον ἔντιμον, ἐν ᾧ πρῶτον δὲν ἔζη τοιοῦτον.

Τότε, μόλις ἐδημοσιεύθη ἡ τροποποίησις αὐτή, ἔλαβε ἀμέσως ὁ Ἰουστινιανὸς τὴν Θεοδώραν σύζυγον καὶ τὴν ἐχαρέτησεν ὡς Βασιλίσσαν μετὰ μεγάλῃς χαρᾶς ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἀπέδειξε δὲ ἡ Βασιλίςσα ἐκεῖνη καθ' ὅλον τὸν βίον τῆς ὅτι δὲν ἦτο ἀναξία τῆς Βασιλικῆς Πορφύρας.

Συνέβαιναν ὅμως ἐνίοτε οἱ Ἕλληνες Βασιλεῖς νὰ κάμνουν κατάχρησιν τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας καὶ παρερμηνεύοντες τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθερίας ἐκλογῆς ἐνόμιζον ὅτι εἶχον δικαίωμα νὰ κάμνουν ἀπεριόριστον χρῆσιν τοῦ δικαιοῦματος αὐτοῦ χωρὶς νὰ λάβουν ὑπ' ὄψει τῶν καμμίαν ἀπολύτως Κοινωνικὴν, Πολιτικὴν καὶ Ἐκκλησιαστικὴν Διάταξιν, εἴτε ἐν σχέσει πρὸς τὸν βαθμὸν τῶν συγγενειακῶν σχέσεων αὐτῶν, εἴτε προκειμένου περὶ τῆς διαλύσεως ὑπάρχοντος γάμου καὶ τῆς συνάψεως ἐτέρου γάμου, εἴτε ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν τῶν γάμων.

Αἱ αὐθαιρεσίαι αὐταὶ τῶν Βασιλέων μας ἐπροξένον, ἐννοεῖται, σκάνδαλα τὰ ὁποῖα συνετάραζον ὀλόκληρον τὴν Κοινωνίαν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν.

Ὁ Βασιλεὺς Ἡράκλειος, ὁ ὁποῖος ὡς Βασιλεὺς ἦτο ἄριστος, ὡς Στρατηγὸς ἀπὸ τοὺς διασημοτέρους Στρατηγούς τοῦ Κόσμου, ὡς Χριστιανὸς δὲ εὐσεβέστατος, ἐν τούτοις ἠθέλησε νὰ λάβῃ σύζυγον τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀνεπίδον Ματρίαν.

Ὁ παράνομος αὐτὸς γάμος ἀνέτρεπε ὄχι μόνον τοὺς κανόνες τῆς ἐκκλησίας ἀλλὰ καὶ τὰς διατάξεις τῆς Πολιτείας.

Ὁ Λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως εὐρισκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς ἀγῶνας νὰ χλευάσῃ τὸ ἄσχημον τοῦτο συνοικέσιον, παρὰ ταῦτα ὅμως ὁ Ἡράκλειος διὰ ν' ἀπαλλαγῆ ἀπὸ κάθε ἐνόχλησιν ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐκ μέρους τῆς Κοινωνίας διευήρυνσε ξηρὰ-ξηρὰ πρὸς τὸν Πατριάρχην Σέργιον ὅτι: ἐφόσον μὲν Σὺ ὡς ἀρχιερεὺς καὶ Πατριάρχης ἔκαμες τὸ καθήκον σου καὶ μετ' ἡλέγηες, ἡσύχασε διότι ἔχεις πλέον ἡσυχον τὴν συνειδήσιν σου καὶ μὴ μετ' ἐνοχλήης. Τὰ περαιτέρω ἀνήκουν εἰς ἐμὲ νὰ κανονίσω.

Ἐπίσης ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἦτο ἔλαβε δύο συζύγους, τὴν Θεοδώραν καὶ τὴν Μαρίαν ἐκ Πόντου καὶ ὑπεχρέωσε τὸν ἐφημέριον τῶν ἀνακτόρων Ἰωσήφ νὰ τελήσῃ τὸν γάμον τὸν ἄνευ ἀδείας τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς.

Ἡ Κοινωνία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐνεκα τούτου ἐταράχθη καὶ ἡ πολυἀριθμὸς μερὶς τῶν Μοναχῶν ἐσκανδαλίσθη, ὁ δὲ Πατριάρχης Τεράσιος εὐρέθη εἰς δύσκολον θέσιν, εὐρισκόμενος ἀπ' ἐνὸς μὲν πρὸς τῆς παρανομίας τοῦ Βασιλέως τὴν ὁποῖαν δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἀπαγορεύσῃ καὶ ἀπ' ἐτέρου πρὸς τῆς κατακραυγῆς τῆς Κοινωνίας τὴν ὁποῖαν δὲν ἠμποροῦσε νὰ ξεφύγῃ.

Διὰ νὰ συμβιβασθῇ δὲ τὰ διεστῶτα αὐτὰ καὶ διὰ νὰ ἰκανοποιηθῇ καὶ τὰς δύο μερίδας ἐδέχθη μὲν τὸν γάμον ὡς γενόμενον κατ' οἰκονομίαν ἀλλὰ καθήρσε τὸν Ἰωσήφ διότι τὸν ἐτέλεσε παράνομος.

Ὁμολογουμένως ἡ ἀπόφασις αὕτη ἦτο

ἄρκετὰ εὐφρυνῆς διότι πράγματι ἰκανοποίη καὶ τὰς δύο μερίδας καὶ τὰ πνεύματα κατενύθησαν καὶ τὰ πράγματα ἡσύχασαν ἀλλ' ὁ κατόπιν Βασιλεὺς Νικηφόρος ὁ Α' ἠνάγκασε τὸν διάδοχον τοῦ Τριεσίου Πατριάρχην Νικέωνα νὰ ἀκυρώσῃ τὸν ἀφορισμὸν τοῦ Ἰωσήφ.

Οἱ Μοναχοὶ τότε καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Θεοδοῦ τοῦ Στουδίτου διέκοψαν πᾶσαν σχέσιν πρὸς τὸν πατριάρχην, ἡ δὲ δρᾶσις τῶν μοναχῶν τότε ἦτο μεγάλης σημασίας καὶ ἐν τῇ Κοινωνίᾳ καὶ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα καὶ μία διαμαρτυρία μοναχῶν, μία διακοπὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν σχέσεων πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶχε μεγάλην σημασίαν.

Ὁ Αὐτοκράτωρ τότε διὰ νὰ καθυσχάσῃ τὰ πράγματα ἠναγκάσθη νὰ συγκαλέσῃ σύνοδον ὑπὸ τὴν Προεδρείαν τοῦ Πατριάρχου, ἡ ὁποία κατὰ τὰς μαρτυρίας τοῦ Θεοδοῦ τοῦ Στουδίτου ἀνεγνώρισε τὸν γάμον τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ὡς γενόμενον κατ' οἰκονομίαν, ἀλλ' ἐξέφερε τὴν γνώμην ὅτι εἰς τὴν πρόκειται περὶ Βασιλέως δὲν πρέπει πολὺ-πολὺ νὰ λαμβάνονται ὑπ' ὄψει καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες διότι ἐπὶ Βασιλέων δὲν ἰσχύουν οἱ Νόμοι.

Ἡ γνώμη αὕτη ἐὰν πράγματι ἐλέχθη ἐν τῇ Συνόδῳ ἐκείνῃ ἐστηρίζετο εἰς ἓνα ρωμαϊκὸν δόγμα ὅτι ὁ Βασιλεὺς δὲν ὑπόκειται εἰς τοὺς Νόμους διότι ὅτι ἀρέσει εἰς τὸν Βασιλέα εἶναι Νόμος.

Τὸ Ρωμαϊκὸν αὐτὸ δόγμα εἰσηλθε καὶ εἰς τὴν Νομοθεσίαν ἐκείνην τοῦ Βυζαντιακοῦ Κράτους, οὐχὶ ὡς δίκαιον ἐν ἰσχύει, ἀλλ' ὡς μία παράδοσις.

Τοῦτο φαίνεται ἐκ μῆς διατάξεως τῆς ἐπαναγωγῆς τῆς ἐκδοθείσης ἐπὶ Λεόντος τοῦ Σοφοῦ τὸ 888. Κατὰ τὴν διάταξιν αὐτὴν τῆς ἐπαναγωγῆς ὁ Βασιλεὺς ὑποχρεοῦται νὰ τηρῇ ὅλους τοὺς ἀναγεγραμμένους εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν κανόνες, νὰ ἐκτελῇ δὲ καὶ τὰς ἀποφάσεις καὶ τοὺς κανόνες τῶν 7 συνόδων καὶ νὰ τηρῇ καὶ τοὺς Νόμους τῆς Πολιτείας.

Σύμφωνα μετὰ τὴν διάταξιν αὐτὴν ὁ

Βασιλεὺς δὲν εἶναι ἀνώτερος τοῦ Νόμου, ἀλλ' εἶναι ὑποχρεωμένος ὄχι μόνον νὰ προσέχη καὶ νὰ ἀπαιτῆ ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του νὰ τηροῦν τοὺς Νόμους, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὀφείλει νὰ τηρῆ αὐτοὺς γινόμενος παράδειγμα.

Ἐπομένως ὡς αὐθαιρεσία πρέπει νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς οἱ Βασιλεῖς ἠθέλησαν νὰ ἐπιβάλλουν τὰς παρανόμους θελήσεις των εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἄλλο παράδειγμα Βασιλικῆς αὐθαιρεσίας ἔχομεν τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ ὅστις παρὰ πάντα Πολιτικὸν καὶ Ἐκκλησιαστικὸν Νόμον ἠθέλησε νὰ κάμῃ καὶ τέταρτον γάμον.

Τὸ περιεργον δὲ εἶναι ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Βασιλεὺς παρέβαινε μίαν διάταξιν ἣ ὅποια ὑπῆρχεν εἰς τὴν Ἐπιτομήν, ἣ ὅποια ἐξεδόθη ἐπὶ τῆς Βασιλείας του, ὅπου ὁ τέταρτος γάμος ἀπηγορεύετο αὐστηρῶς καὶ, γινόμενος, ἔθεωρεῖτο ὡς μὴ γινόμενος.

Παρὰ τὴν διάταξιν αὐτὴν ὁ Λέων ἐπέμενε εἰς τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου καὶ, ἐπειδὴ φυσικὰ ἄδεια ἐκκλησιαστικὴ δὲν τοῦ ἐδίδετο, ἔστεφανώθη μόνος του.

Ἄλλ' ἐοκέρθη κατόπιν μόνος του ὅτι αὐτὸ ἦτο μία πράξις γελοία, καὶ δὲν θὰ εἶχεν ἰσχὺν καὶ διὰ τοῦτο κατώρθωσε νὰ εὕρῃ ἱερέα τὸν ὁποῖον ἠνάγκασε νὰ τὸν στεφανώσῃ ἄνευ ἐκκλησιαστικῆς ἀδείας τοῦ Πατριαρχείου, Πατριάρχης δὲ τότε τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ὁ Νικόλαος ὁ Μυστικός, διαπρεπὴς καὶ σοφὸς ὅστις προσεπάθει πολὺ νὰ πείσῃ τὸν Λέοντα νὰ μὴ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν ἀπόφασίν του καὶ ὅταν εὐρέθη πρὸ τετελεσμένου γεγονότος ἀπέκλεισε τὸν Λέοντα ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἦτο πραγματικῶς ἐκείνη ἡ ἀπόφασις τοῦ Πατριάρχου ἀξία ἐνὸς Πατριάρχου δὲν ἠθέλησε νὰ ὑποχωρήσῃ οὔτε εἰς τὰς προτροπὰς, οὔτε εἰς τὰς ἀπειλὰς αἱ ὅποια τοῦ ἀπηνυθύνοντο πανταχόθεν.

Εἰς ὅσους τοῦ ἔλεγε νὰ κάμῃ κάποιαν συγκατάβασιν εἰς τὴν Βασιλικὴν ἐπιθυθυμίαν τοὺς ἀπήντα ὡς ἐξῆς:

Ναὶ μὲν πρέπει νὰ πειθώμεθα εἰς τοὺς Βασιλεῖς καὶ νὰ μὴ ἀντιλέγωμεν εἰς τὰς

διαταγὰς των, ἀλλὰ εἰς τὰς διαταγὰς ἐκείνας εἰς τὰς ὁποίας φαίνεται τὸ Βασιλικὸν ἀξίωμα, π. χ. προστάζει νὰ κάμωμεν τὸ δίκαιον τοῦτο εἶναι ἀληθῶς βασιλικὸν πρόσταγμα· παραγγέλει νὰ κάμωμεν κάθε τι τὸ ὁποῖον θὰ φέρῃ ὀφέλειαν καὶ τιμὴν εἰς τὸ Κράτος· ὀφείλομεν νὰ ἐκτελέσωμεν ἀμέσως τοῦτο. Ἀντιθέτως ὁμοῦ· παραγγέλει νὰ δείξωμεν ἀσεβείαν εἰς τὰ Θεῖα· αὐτὸ δὲν εἶναι Βασιλικὸν Πρόσταγμα, ἀλλὰ διαβολικὸν καὶ ἐπιβάλλεται νὰ ἀσεβήσωμεν πρὸς τὴν διαταγὴν αὐτοῦ.

Ὅσοι δὲ περισσότερον ἀπειλητικὰ τὸν ἐπίεζον καὶ τοῦ ἔλεγον ὅτι προκειμένον περὶ τοῦ Βασιλέως δὲν πρέπει νὰ ἀνασκαλεύωμεν διατάγματα καὶ νόμους τοὺς ἔλεγε τὰ ἐξῆς: «Ναὶ ὁ Βασιλεὺς εἶναι ἄγραφος Νόμος, ὄχι ὁμοῦ νὰ παραβαίῃ καὶ νὰ κάμῃ ὅπως τοῦ ἀρέσει, ἀλλὰ νὰ εἶναι τοιαῦτα τὰ ἔργα του τὰ ὁποῖα στηρίζονται εἰς τὸν ἄγραφον Νόμον, ὁποῖα εἶναι ἀκριβῶς τὰ παραγγέλματα τοῦ ἀγράφου Νόμου, διότι ἂν ὁ Βασιλεὺς εἶναι παραβάτης τῶν Νόμων καὶ πολέμιος τῶν Νόμων, ποῖος πλέον θὰ ἐπιβάλλῃ τοὺς Νόμους;»

Τοὺς λόγους τοῦ Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ τοὺς ἀνήγαγεν εἰς δόγμα ὁ Γερμανὸς φιλόσοφος Κάντιος.

Βλέπων ὁ Λέων ὅτι δὲν ὑπεχώρει ὁ Νικόλαος καὶ ὅτι ἔπρεπε ὁ γάμος γινόμενος νὰ ἐπικυρωθῆ, ἀπαξ προέβη εἰς τὴν καθαίρεσιν τοῦ Νικολάου καὶ εἰς τὴν ἐξορίαν αὐτοῦ, ἐκάλεσεν δὲ ἀντιπρόσωπον τοῦ Πάπα, ἐχθρὸν τῶν Ἑλλήνων Πατριαρχῶν, ὅστις ἐνέκρινε καὶ ἀνεγνώρισε τὸν τέταρτον γάμον τοῦ Λέοντος.

Τὰ παραδείγματα αὐτὰ τῆς παρανομίας ἦσαν σπάνια καὶ ἴσως εἶναι μόνον αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἀνέφερα, ὡς οἱ δὲ παρανομοῦντες ἢ ἐκκλησία εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς αὐθαιρεσίας αὐτὰς ἢ ἀντέστη ἢ, ἂν τὸ ἔκαμε, τὸ ἔκαμε πάντοτε κατόπιν σπουδαίας πάλης.

Συνοικέσιον τῶν Βυζαντινῶν Ἀυτοκρατόρων μὲ τοὺς ξένους ἡγεμόνας ἦτο ἀπηγορευμένον νὰ γίνῃ, καθὼς λέγει εἰς ἓνα σύγγραμμά του ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορ-

φυρογέννητος, καὶ γινόμενον ἔθεωρεῖτο παράνομον καὶ ἀπρεπές.

Ἡ ἀπαγόρευσις ἐστηρίζετο ἐπὶ μᾶς ἱερᾶς καὶ ἀπαραγράφτου διαταγῆς τοῦ Βασιλέως, τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἣ ὅποια ἐφυλάσσετο εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν τῆς Ἁγίας Σοφίας ὡς ἐκκλησιαστικὴ διαθήκη.

Κατὰ τὴν παράδοσιν αὐτὴν ἀπηγορεύετο εἰς τοὺς Ἑλληνας Ἀυτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου αὐστηρῶς νὰ κάμουν συνοικέσιον μὲ ἔθνος ξένον καὶ δὴ ἀλόθρησκον καὶ ἀβάπτιστον. Μόνον μὲ τοὺς Φράγκους ἐπετρέπετο ἢ σύναψις γάμου, διότι ἀπὸ τοὺς Φράγκους κατήγετο καὶ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος καὶ διότι πολλὰς σχέσεις εἶχον οἱ ἰδιοὶ μας μὲ τοὺς Φράγκους· μὲ τὴν λέξιν Φράγκους ἐννοοῦσαν τοὺς Ἰταλικούς, Γαλλικούς καὶ Γερμανικούς Λαούς. Ὁ παραβάτης τῆς διατάξεως αὐτῆς ἔπρεπε νὰ ἀναθεματισθῆ καὶ νὰ ἀποκλεισθῆ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν. Κατὰ παράβασιν τῆς διατάξεως ταύτης συνοικέσιον χρονολογοῦνται ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 8ου αἰῶνος.

Ἡ μόνη διάταξις τὴν ὁποῖαν αὐστηρῶς ἐτήρησαν οἱ ἰδιοὶ μας Βασιλεῖς ἦτο ἡ ἀφοροῦσα εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ προσώπου μετὰ τοῦ ὁποῖου ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ὁ γάμος. Καθ' ὅλον τὸν βίον τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους μία ἐξαίρεσις παρουσιάζεται τῆς διατάξεως καθ' ἣν δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ἡ θρησκεία τοῦ προσώπου, χωρὶς νὰ ὑποχρεωθῆ τὸ πρόσωπον αὐτὸ νὰ βαπτισθῆ. Ὁ Ἰουστινιανὸς ὁ Β' εἰς τὴν Χερσῶνα ἐξόριστος ἔλαβε σύζυγον θυγατέρα Χαζάρου. Χαζάροι ἐλέγοντο τότε οἱ κάτοικοι τῆς σημερινῆς Χερσονήσου Κριμαίας, καὶ οἱ ὁποῖοι ἦσαν λαὸς συγγενῆς πρὸς τοὺς Τούρκους.

Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ 5ος ἔλαβε σύζυγον τὴν θυγατέρα τῶν Χαζίνων, ἣ ὅποια ἐβαπτίσθη καὶ ὀνομάσθη Εὐδοκία καὶ ἐκ τῆς ὁποίας ἐγεννήθη ὁ Βασιλεὺς Λέωντιος, ὁ Χαζάρος ἐπωνομασθεῖς.

Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος τὸν γάμον αὐτὸν τοῦ Κωνσταντίνου τὸν ἀποδίδει ὄχι εἰς τὸν πατέρα, ἀλλὰ εἰς τὸν

υἱόν, ὁ ὁποῖος ἔνεκα τούτου εἶχε προξενήσει μεγάλην πρόσβολὴν καὶ εἰς τὸ Κράτος καὶ εἰς τὴν Βασιλικὴν Οἰκογένειαν, ἐπειδὴ περιεφρόνησε καὶ παρέβη τὰ Πατριαρχικὰ παραγγέλματα.

Ἐοχόμεθα κατόπιν εἰς τὴν Βασιλισσαν Εἰρήνην τὴν Ἀθηναίαν, ἣ ὅποια διὰ νὰ ἔχῃ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Βασιλέως Καρόλου νὰ ἀνατρέψῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μεταρρυθμίσιον τῶν εἰκονομάχων Βασιλέων ἐμνήστευσε τὸν Κάρολον μὲ τὴν θυγατέρα της τὴν Ἐρυσθραν, ἀφοῦ δὲ ἔγινε ἡ συνθήκη καὶ ὑπεγράφη καὶ ἔκαμαν τοὺς ὄρους καὶ ἐπεκυρώθη, ἐστάλησαν Ἑλληνας διδάσκαλοι εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Καρόλου διὰ νὰ τὸν μάθουν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἐπειδὴ δὲ μετεβλήθησαν κατόπιν τὰ πολιτικὰ πράγματα καὶ ἐπειδὴ ἐνόμισεν ὅτι δὲν εἶχεν ἀνάγκην τοῦ Καρόλου, τὸ συνοικέσιον δὲν ἔγινε καὶ ὁ Κάρολος ἐμνηστεύθη τὴν Μαρίαν τὴν Ποινίαν.

Ἐοχόμεθα εἰς τὸν Ρωμανὸν τὸν πρῶτον, ὁ ὁποῖος διὰ νὰ ἀπελευθερώσῃ πολλοὺς Ἑλληνας τοὺς ὁποίους εἶχον αἰχμαλώτους οἱ Βούλγαροι ἠναγκάσθη νὰ συνάψῃ συνθήκην τῆς ὁποίας ἓνας ὄρος ἦτο νὰ συμπεθεριάσῃ μὲ τὸν ἡγεμονικὸν οἶκον τῆς Βουλγαρίας, ὅπως καὶ ἐγένετο καὶ ἔλαβε διὰ τὸν υἱὸν του Χριστόφορον μίαν Βουλγάραν καὶ ἔδωκε ὁ ἴδιος εἰς Βούλγαρον μίαν ἀπομεμακρυσμένην συγγενῆ του.

Καὶ ἐδῶ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν παράβασιν τῆς διαθήκης τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου λέγει ὅτι ὁ Ρωμανὸς ἦτο ἓνας ἰδιώτης καὶ ἀγράμματος, καὶ οὔτε εἰς τὰ Βασιλικὰ ἀνάκτορα εἶχεν ἀνατραφεῖ καὶ οὔτε παρηκολούθη τὰ ἴθνη καὶ τὰ ἔθιμα τῆς Βασιλικῆς αὐλῆς καὶ ὅτι δὲν κατήγετο ἀπὸ Βασιλικὸν γένος καὶ εὐγενὲς καί, ἐν ὅσῳ ἔζη, πολὺ ὠνειδίσθη καὶ ἐμισήθη ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του καὶ ἀπὸ τὸν λαὸν καὶ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, διότι προέβη εἰς πράξιν ἀπρεπῆ καὶ ἀναξίαν τοῦ εὐγενοῦς Κράτους τῶν Ἑλλήνων.

Ἐπὶ τοῦ Βασιλέως Νικηφόρου Φωκᾶ

κατὰ τὸ 968, ὅταν ὁ Αὐτοκράτωρ τῶν Γερμανῶν Ὁθων ἐξήγησε ὡς νύμφην διὰ τὸν υἱὸν του τὴν θυγατέρα τοῦ Ρωμανοῦ Θεοφανῶ, ἡ Βασιλικὴ αὐτῆς τῆς Κων)πόλεως ἀπήντησε ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατόν, ἐκ δὲ τῆς πληροφορίας ταύτης συνάγεται ὅτι ἡ πληροφορία τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου ὅτι ἐξαιροῦντο τῆς διατάξεως τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου οἱ Φράγκοι δὲν εἶναι ἀληθῆς καὶ ὅτι συνεπῶς ἀπηγορεύοντο τὰ συνοικεῖα δι' ὄλους τοὺς ξένους Βασιλεῖς.

Ἐξηκολούθησαν ὁμοῦ αἱ διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Ὁθωνος καὶ ἀπεκρούσθη ὀριστικῶς ἡ πρότασις του διότι δὲν ἐξεπλήρωσε τὸν ὄρον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς Ἑλληνικὰς Κτήσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους τὰς ὁποίας κατέλαβε εἰς τὴν ἄνω Ἰταλίαν.

Τὴν αἴτησιν ἐπανέλαβεν ὁ Ὁθων ἐπὶ τοῦ Βασιλέως Ἰωάννου Τοιμισκῆ. Ὁ Βασιλεὺς Τοιμισκῆς, ἐπειδὴ δὲν ἠθέλησε νὰ ἀσχολῆται μὲ τὸν Ὁθωνα καθόσον εἶχε νὰ διεξαγάγῃ σοβαροὺς πολέμους, ἔκαμε τὴν συγκατάβασιν του διότι ἐνόμισε ὅτι ἔπρεπε νὰ κυριαρχήσουν τὰ συμφέροντα τοῦ Κράτους καὶ ὄχι ἡ Διαθήκη τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου.

Ἡ Θεοφανῶ 17 ἐτῶν, συνοδευομένη ἀπὸ πλῆθος Ἑλλήνων Λογίων καὶ πολλῶν Μεγιστάνων, μετέβη εἰς τὴν Ρώμην ὅπου τὴν ἀνέμενεν ὁ Ὁθων καὶ ὁ υἱὸς του τὴν 14ην Αὐγούστου 972 καὶ ἐτελέσθη ὁ γάμος ὑπὸ τοῦ Πάππα 13ου. Ἦτο ἡ πρώτη φορὰ κατὰ τὴν ὁποίαν Ἑλληνὶς ἐνυφεύετο ξένον ἡγεμόνα, ἔστω καὶ ἂν ἐλέγετο Αὐτοκράτωρ τῶν Γερμανῶν. Οἱ Ἑλληνες Βασιλεῖς δὲν ἀνεγνώριζον τίτλους Αὐτοκρατόρων, τοὺς ὁποίους ἐνόμιζον Ρήγας.

Ἐπομένως ἡ ὑποχώρησις ἡ ἰδική μας ἀπετέλεσε μίαν συγκατάβασιν καὶ μίαν τιμὴν πρὸς τοὺς Γερμανούς. Μεγάλην τιμὴν μάλιστα πρὸς τοὺς ἀρχικούς Γερμανούς, οἱ ὁποῖοι ὅταν εἶδον τὰ πολλὰ προσόντα τῆς Θεοφανοῦς καὶ πρὸ πάντων τὴν ἀντίληψίν της, ἔμειναν ἐκπληκτοί. Τὸ μόνον πρᾶγμα πρὸς τοὺς δυσηρέστησε ἦτο

ὅτι ἡ πολυτέλεια τῆς γυναικείας μόδας εἰς τὰς ἐνδυμασίας τοῦ Βυζαντίου μετεβιβάσθη καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν, καὶ μετεδόθη εἰς τὰς ἀνωτέρας κοινωνικὰς τάξεις τῆς Γερμανίας.

Ἄλλ' ἡ σκέψις ὅτι ἐπραγματοποιεῖτο ἐν παλαιῶν ὄνειρον νὰ συμπεθεριάσουν μὲ τὸν Ἑλληνικὸν Θρόνον, τὸν ἐνδοξον Θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοὺς ἔσβυσε πολὺ γρήγορα ἀπὸ τὴν καρδιά τους τὸ συναίσθημα αὐτὸ τῆς δυσσεβείας.

Τὸ γεγονός αὐτὸ ἀπὸ ἀπόψεως ἠθικοῦ ἀποτελέσματος ἐξεταζόμενον εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ μεγάλα γεγονότα τῆς μεσαιωνικῆς Ἑυρωπαϊκῆς Ἱστορίας.

Τὴν Θεοφανῶ τὴν ἠκολούθησε πλῆθος Ἑλλήνων πολὺ μορφωμένων καὶ πολλοὶ Ἑλληνες Λόγιοι, ὥστε κατήντησε ἡ αὐτὴ τῆς Γερμανίας μὲ τὴν Ἑλληνικὴν Γλῶσσαν καὶ μὲ τὰ Ἑλληνικὰ ἦθη καὶ ἔθιμα νὰ παρουσιάσῃ χαρακτῆρα Ἑλληνικόν.

Οἱ Ἑλληνες ἐκεῖνοι Λόγιοι μετεφύτευσαν διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν Γερμανίαν τὰ σπέρματα τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας, καὶ ἐνέπνευσαν τὰς ψυχὰς τῶν Γερμανῶν πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα κατὰ τὰ τέλη τοῦ 10ου αἰῶνος καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 11ου ὅπου ἀνάγονται καὶ τὰ πρῶτα μνημεῖα τῆς Ἑλληνομαθείας τῶν Γερμανῶν.

Οἱ λόγιοι Ἑλληνες ἀπέβησαν οἱ διδάσκαλοι τῶν Γερμανῶν, ἐπειδὴ δὲ παιδεία καὶ Πολιτισμὸς εἶναι δύο πράγματα ἀχώριστα, ἡ πρώτη ἐκεῖνη Ἑλληνικὴ κέντρον τῆς Γερμανίας, τῆς ὁποίας κέντρον ἀπετέλει ἡ Θεοφανῶ, ἀπετέλεσε τὴν πρώτην καὶ κυρίαν βάσιν τοῦ Γερμανικοῦ Πολιτισμοῦ διὰ τῆς μεταφύτευσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βυζαντιακοῦ Πολιτισμοῦ. Φαίνεται ὅτι ἡ Θεία Πρόνοια εἶχε προσοίσει τὰς θυγατέρας τοῦ Βασιλέως τούτου νὰ χρησιμεύσουν ὡς φορεῖς τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὰς ἐυρωπαϊκὰς χώρας. Ὀλίγα ἔτι βραδύτερον ἡ Ἄννα, αὐλικὴ τῆς Θεοφανῶ, ἐχρησίμευσε ὡς φορεὺς τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ εἰς ἄλλην Ἑυρωπαϊκὴν χώραν, τὴν Ρωσίαν.

Βασιλεὺς τῆς Ρωσίας τότε ἦτο ὁ Βλαδίμηρος, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀποφασίσει νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἀλλ' ἔνεκα τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς μὴ ικανότητος του νὰ ἐννοήσῃ τὰς ὑψηλὰς ἀρχὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐνόμισε ὅτι χάριν τοῦ γοήτρου του ἔπρεπε νὰ κατακτήσῃ τὸν Χριστιανισμόν διὰ τῶν ὄπλων καὶ ἔπρεπε νὰ λάβῃ σύζυγον Χριστιανὴν διὰ τὸν Θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Πράγματι κατέλαβεν τὴν Χερσῶνα, Ἑλληνικὴν χώραν, καὶ διεμήνησε εἰς τὸν Βασιλέα τῶν Βουλγάρων ὅτι θὰ ἐξεστράτευε ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐὰν δὲν τοῦ ἔδιδε τὴν ἀδελφὴν του Ἄνναν ὡς σύζυγον.

Ὁ Βασιλεὺς εὐρέθη εἰς δύσκολον θέσει διότι, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ Ἄννα δὲν ἠθέλει νὰ ἀκούσῃ οὔτε τὸ ὄνομα τοῦ Βλαδίμηρου τὸ ὁποῖον τῆς ἐπρουξέει τρομόν διότι εἶχε πείραν τῶν βαρβαροτήτων τῆς Ρωσίας ἀπὸ τὰς γενομένας ἐπιδρομὰς κατὰ τοῦ Βυζαντιακοῦ Κράτους, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι θὰ παρέβαινε τὴν διαθήκην τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ διεμήνησε εἰς τὸν Βλαδίμηρον ὅτι κατὰ τοὺς Νόμους τῆς Θρησκείας δὲν ἐπιτρέπεται Χριστιανῇ νὰ πάρῃ εἰδωλολάτρην καὶ ὅτι ἂν θέλῃ ὁ Βλαδίμηρος νὰ γίνῃ δεκτὴ ἡ αἴτησις του πρέπει πρῶτον νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ὁ Βασιλεὺς ἐφαντάζετο ὅτι δὲν θὰ ἐδέχετο ὁ Βλαδίμηρος καὶ μᾶλλον διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν γάμον αὐτὸν ὑπέβαλε τὸν ὄρον τούτον.

Ἄνυται δὲ νὰ φαντασθῇ κανεὶς τὴν στενοχωρίαν του ὅταν ἔλαβε ἀπὸ τὸν Βλαδίμηρον τὴν ἀπάντησιν ὅτι δέχεται τὸν ὄρον.

Κατέβαλε λοιπὸν μεγάλας προσπαθείας διὰ νὰ πείσῃ τὴν Ἄνναν νὰ δεχθῇ, χάριν τῶν συμφερόντων τοῦ Κράτους, τὸν γάμον αὐτὸν διότι πολλὰ ἠμποροῦσε νὰ πάθῃ τὸ Κράτος ἀπὸ τὴν ἐκδίκησιν τοῦ Βλαδίμηρου.

Ἡ Ἄννα ἐπὶ τέλους ἔστεργε καὶ συνοδευομένη ἀπὸ εὐγενεῖς καὶ λογίους Ἑλλήνας ἦλθεν εἰς τὴν Χερσῶνα τὴν ἰδίαν ἡμέραν ὁ Βλαδίμηρος ἐβαπτίσθη. Τὴν

ἐπομένην ἐτελέσθη ὁ γάμος καὶ τὴν μεθεπομένην ὁ στρατὸς τοῦ Βλαδίμηρου ἐχαιρέτησε τὴν Ἄνναν ὡς Τσαρίναν.

Ἐὐθὺς μετὰ τὸν γάμον του ὁ Βλαδίμηρος ἐγκατέλειπε τὰς Ἑλληνικὰς χώρας καὶ μετέβη εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ τὸ Κίεβον, ὅπου ὑποχρέωσε ὄλον τὸν Ρωσικὸν Λαὸν νὰ βαπτισθῇ εἰς τὸν ποταμὸν τῆς πόλεως ὑπὸ Ἑλλήνων Ἱερέων.

Διὰ νὰ ἐπικυρώσῃ δὲ πανηγυρικώτερον τὴν νέαν θρησκείαν διέταξε νὰ ριφθοῦν εἰς τὸν ποταμὸν ὅλα τὰ εἰδωλα τῆς παλαιᾶς θρησκείας.

Ὁ Βλαδίμηρος ὡς εἰδωλολάτρης ἦτο αἰμοχαρὴς καὶ ὡς Χριστιανὸς ἔγινεν Ἅγιος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἦτο ἕνα θαῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Διὰ νὰ διαρρήξῃ δὲ κάθε σχέσιν πρὸς τὴν εἰδωλολατρὴν μετέβαλε καὶ τὸ ὄνομά του καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ γυναικαδέλφου του ὀνομάσθη Βασίλειος καὶ ἐκόσμησε τὴν πρωτεύουσάν του μὲ πολλοὺς ἱεροὺς ναοὺς καὶ πρωτίστως μὲ τὸν Ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Καὶ τὸ συνοικεῖσιν αὐτὸ τῆς Ἄννας ὑπῆρξεν ἕνα μεγάλο γεγονός διὰ τὴν Ρωσικὴν ἱστορίαν τοῦ Μεσαίωνος. Ὅτι συνέβη εἰς τὴν Γερμανίαν μὲ τοὺς λογίους, τὸ ἴδιον συνέβη εἰς τὴν Ρωσίαν μὲ τοὺς Ἑλληνας ἱερεῖς, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν οἱ ἀπόστολοι τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὸ ἀπέραντον αὐτὸ Κράτος.

Φαίνεται ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς τὸ τελευταῖο του θαῦμα τὸ ἐπεφύλαξε διὰ τοὺς Ρώσους. Ἡ εὐεργετικὴ ἐπίδρασις τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὰ ἑκατομύρια τῶν Ρώσων ὑπῆρξε διαρκῆς ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 10ου αἰῶνος μέχρι τοῦ 15ου, ὅτε καὶ ὑπήχθη ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δι' ὃ καὶ ἡ ἐκλογή τοῦ Μητροπολίτου Κιέβου ἐπεκυρώθη διὰ Βασιλικῶν Διατάγματος τοῦ Βασιλέως τῆς Κων)πόλεως.

Ἡρῶτος δὲ Μητροπολίτης Κιέβου διορίσθη ὁ Ἑλληὴν Μιχαὴλ καὶ δι' αὐτὸ ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία ἔτρεφε μὲγάλον σεβασμὸν πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κων-

σταντινουπόλεως, τὴν ὁποίαν ἐθεώρη ὡς πνευματικὴν μητέρα τῆς Ρωσίας.

Τὰ συνοικέσια τῶν Βυζαντινῶν Βασιλέων μὲ τοὺς ξένους ἐγένοντο συνεχῶς καὶ εἰς αὐτὸ συνετέλεσε καὶ ἡ Σταυροφορία. Ἡ διαθήκη τοῦ Κωνσταντίνου εἶχε λησμονηθεῖ ἐντελῶς καὶ μόνον τὰ συμφέροντα τοῦ Κράτους ἐκανόνιζον τὰς σχέσεις τῶν Βασιλέων τοῦ Βυζαντίου μετὰ ἄλλα Κράτη.

Παράδειγμα τοιοῦτον, ὁ Ἐμμανουὴλ Κομνηνὸς ὅπου τὴν μὲν ἀνερίαν του Μαρίαν ἔδωσε σύζυγον εἰς τὸν Βασιλέα τῶν Ἱεροσολύμων, αὐτὸς δὲ ἔλαβε σύζυγον τὴν Γαλλίδα Μαρίαν Βέρθα ἣτις ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς σπανίας βασιλίσσας τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους διὰ τὴν εὐσεβειάν της.

Ὁ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος ὀνομάζει αὐτὴν ἀγγλὸν γέννημα, ὁ δὲ ἱστορικὸς Χωριάτης λέγει ὅτι περιεφρόνησε κάθε τι τὸ ὅποιον θὰ συνέβαλε εἰς τὴν εὐμορφίαν τοῦ σώματός της καὶ ἀφοσιώθη εἰς τὴν Ἀρετὴν.

Τὴν προτίμησίν του πρὸς τοὺς ξένους Βασιλεῖς ἔδειξε καὶ ὁ Βασιλεὺς Ἄγγελος, μὲ τὸ συνοικέσιον τῶν παιδιῶν του, ὅπου τὴν θυγατέρα του Μαρίαν ἠθέλησε νὰ συζεύξῃ μὲ τὸν ἡγεμόνα τῶν Οὐγγρων ἐπειδὴ ὁμοως παρετήρησε δυσσάσκεϊαν καὶ ἀντίδρασιν διὰ νὰ δικαιολογηθῇ ἐκ μέρους τῶν συγγενῶν του καὶ τῶν Ἀρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐγκατέλειπε τὸ συνοικέσιον αὐτὸ καὶ τὴν συνέζευξε μὲ ἕνα γόνον Ἱταλικῆς Ἡγεμονικῆς Οἰκογενείας τὸν Μαρκίωνα τὸν Μομφρατικόν, τὸν δὲ υἱόν του Ἀλέξιον μὲ τὴν Γαλλίδα Ἀγνήν, τὴν ἐπωνομασθεῖσαν Ἄνναν.

Ἐπίσης ὁ Βασιλεὺς Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος διὰ νὰ εἰρηεύσῃ πρὸς τοὺς Οὐγγρους ὑπεχρεώθη νὰ συζευχθῇ τὴν βασιλοπούδα τῆς Οὐγγαρίας Μαργαρίταν.

Ἐρχόμεθα τώρα εἰς τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον, ὅστις εὐρισκόμενος ἐν Πελοποννήσῳ ἔλαβε σύζυγον Φραγκικῆς καταγωγῆς τὸ πρῶτον. Τὰ πολλὰ αὐτὰ συνοικέσια μὲ τοὺς ξένους

ἡγεμόνας εἶχον ἐπιδράσει πολλὰ ἐξ αὐτῶν δυσσάρετος εἰς τὴν Κοινωνίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἶχον δυσάρεστα κοινωνικὰ ἀποτελέσματα.

Αἱ πολλαὶ συγγενειακαὶ σχέσεις τοῦ Ἐμμανουὴλ εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν συρροὴν πολλῶν Ἱταλῶν καὶ Γάλλων Εὐγενῶν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ὁ Ἐμμανουὴλ διώρισε εἰς ἀνωτάτας δημοσίας ὑπηρεσίας, ἄλλοι δὲ ἐξ αὐτῶν εἶχον καταλάβει μεγάλας ἐκτάσεις γῆς καὶ διοργανώθη ἕνα τιμαριακὸν σύστημα πολὺ κακὸν διὰ τοὺς ἐντοπίους.

Ὅλα αὐτὰ οἱ Χριστιανοὶ δὲν τὰ ἐβλεπον μὲ καλὸ μάτι, διότι παρεγνώριζον τὰ δικαιώματά των καὶ συνεπῶς ἐγενήθη μία δυσσάρεσκεια καὶ φθόνος μεταξὺ τῶν ξένων καὶ τῶν ἰδικῶν μας, ὅταν δὲ ἀπέθανεν ὁ Ἐμμανουὴλ καὶ ἡ Βασίλισσα Μαρία ἀνέλαβε τὴν Ἐπιτροπίαν τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Δευτέρου καὶ ἐνεπιστεύθη τὴν διεξαγωγὴν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τῆς χώρας εἰς τοὺς Γάλλους, τότε τὸ μῖσος τῶν Ἑλλήνων ἐκορυφώθη καὶ ἐξεδηλώθη εἰς ἐθνικὴν ἐξέγερσιν κατὰ τῶν ξένων, ἡ ὁποία δικαιολογεῖται ἐν μέρει καὶ διὰ τῆς ὑβριστικῆς συμπεριφορᾶς τῶν ξένων πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

Τὴν ἐθνικὴν αὐτὴν ἐξέγερσιν τὴν ἐξεμεταλλεύθη καταλλήλως ὁ Ἀνδρόνικος Κομνηνός, ὁ ὁποῖος συγκαλέσας στάσιν προὐκάλεσε τὸν φόνον πολλῶν Φράγκων.

Τὸ τοιοῦτον ὑπῆρξεν ἕνα ἀπὸ τὰ λυπηρὰ γεγονότα τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας, ἀλλὰ ἐὰν λάβομεν ὑπ' ὄψιν μας τὰ βασιεῖα ἐλατήρια τὰ ὁποῖα ὄθησαν εἰς τὴν ἐξέγερσιν ἐκείνην τοὺς ἰδικούς μας δὲν θὰ δώσωμεν καὶ πολλὴν ἄδικον εἰς αὐτούς. Μέσα εἰς αὐτὴν τὴν ἀνεμοζάλην ὁ Ἀνδρόνικος κατέλαβε τὸν θρόνον καὶ κατέδικασεν εἰς θάνατον τὴν Μαρίαν καὶ τὸν Ἀλέξιον, ἐσώθη δὲ ἡ Ἄννα διότι εἶχε τὴν εὐτυχίαν νὰ γίνῃ σύζυγος τοῦ Ἀνδρονίκου.

Εἶναι πολὺ ἀξιοπαρατήρητος ὁ πλήρης ἐξελληνισμὸς τῆς Ἄννας, διότι ὅταν ὕστερον ἀπὸ πολλὰ χρόνια μετὰ τὴν 4ην

Σταυροφορίαν μερικοὶ Γάλλοι ἠθέλησαν νὰ παρουσιασθῶν εἰς τὴν Ἄνναν ἡ ὁποία ἦτο τότε χήρα καὶ νὰ τῆς ὑποβάλουν τὰ σέβη των, διότι ἦτο ἀδελφὴ τοῦ τότε Βασιλέως τῆς Γαλλίας Φιλίππου τοῦ Δευτέρου, μόλις ἐπέισθη νὰ δεχθῇ τὸν συγγενῆ της Δουδοβίκον μετὰ τοῦ ὁποίου συνωμίλησε διὰ διερημέως, διότι εἶχε λησμονήσει τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν.

Συγκεκριαλιώνοντες τὰ λεχθέντα καὶ παρατηροῦντες μὲ προσοχὴν τὰ ἐκατέρωθεν ἐλατήρια τῶν συγγενικῶν σχέσεων, παρατηροῦμεν ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ Βασιλεῖς ἔκαμον τὰ συνοικέσια αὐτῶν μόνον διὰ πολιτικούς λόγους, ὡσάκις δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ ὑποστηρίξουν συμφέροντά σπουδαῖα τοῦ Κράτους.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀντιθέτως ἀπὸ ὅ,τι συμβαίνει σήμερον, αἱ συγγενειακαὶ σχέσεις εἶχον μεγάλην σημασίαν διὰ τὰς Πολιτείας καὶ διὰ τὰ συμφέροντα τῶν Κρατῶν, διότι ἐπηρέαζον τὰς σχέσεις τῶν συγγενούντων Κρατῶν, ἂν καὶ τότε ἦτο ἡ ἐποχὴ τῆς ἀπολύτου μοναρχίας καὶ οἱ Βασιλεῖς ἐκυβέρνησαν τοὺς λαοὺς τῶν Ἑλέω Θεοῦ, εἶχον δηλαδὴ δικαίωμα καὶ ὀλόκληρον ἐπαρχίαν τοῦ Κράτους ἀκόμη καὶ

δώσωσιν ὡς προῖκα εἰς τὰς θυγατέρας των, χωρὶς νὰ ἐρωτήσωσι τοὺς κατοίκους.

Οἱ Βασιλεῖς λοιπὸν τοῦ Βυζαντίου ἔκαμον τὰ συνοικέσιά των μὲ ξένους Βασιλεῖς ὡσάκις ἐπρόκειτο νὰ καρποῦνται ὠφέλη ὑπὲρ τοῦ Κράτους, ἐν ᾧ τοῦναντίον οἱ ξένοι Βασιλεῖς ἐθεωροῦσαν τιμὴν των νὰ συμπεθεριάσουν μὲ τὴν ἀλλὴν τῆς Κων)πόλεως.

Σπάνια δὲ εἶναι αἱ περιπτώσεις ὅπου οἱ ξένοι Βασιλεῖς ἐκινοῦντο οὐχὶ ἀπὸ φιλοδοξίας, ἀλλὰ ἀπὸ πολιτικὰ συμφέροντα. Ἡ φιλοδοξία δὲ αὐτῶν ἦτο δικαιολογημένη, διότι ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ὁ πρῶτος θρόνος τῆς Οἰκουμένης, θρόνος Πολιτισμοῦ καὶ μορφώσεως, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν θρόνον ἀπέβλεπον ὅλοι οἱ Βασιλεῖς τοῦ Κόσμου καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ Βασιλεῖς τῶν Ἰνδιῶν.

Ἐὰν δὲ ἐξετάσωμεν τὰ ἀποτελέσματα, τὰ Κοινωνικὰ καὶ τὰ ἀνθρωπιστικά, μερικῶν συνοικεσιῶν, ἔχομεν τὸ δικαίωμα νὰ κανιώμεθα ὅτι Ἕλληνίδες Βασιλοπούλαι ὑπῆρξαν αἱ πρῶται φορεῖς τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ εἰς τὴν ὑπὸ βασιτείας τοῦ σκότους ἀμαθείας κατεχομένην Εὐρώπην.

Ἡ ΔΗΜΩΔΗΣ ΠΟΙΗΣΙΣ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΛΑΩΝ ΚΑΙ Ἡ ΣΥΓΓΕΝΕΙΑ ΑΥΤΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ

ΔΙΑΛΕΞΙΣ

ΑΝΤΩΝ. Θ. ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, Τέως Γενικοῦ Διοικητοῦ καὶ συγγραφέως
Εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ «Παρθασοῦ», 1 Μαρτίου 1928.

Κυρίαί καὶ κύριοι,

Διὰ τῆς διαλέξεως ταύτης θὰ χειραγωγήσω ὑμᾶς διὰ μέσου τῶν αἰσθημάτων, τῶν σκέψεων, τῶν διανοημάτων καὶ, ἂν θέλετε, τῶν κρυφίων στοχασμῶν, τῶν πόνων καὶ τῶν θλίψεων τῶν Βαλκανικῶν λαῶν. Ὅλα τούτα ἀποτελοῦσι τοὺς διανοητικούς καὶ ψυχικούς χάρακτες αὐτῶν. Ἄλλ' ὅπως γνωρίζωμεν τὸν χαρακτήρα ἐνός λαοῦ πρέπει νὰ ανατρέξωμεν εἰς τὰς ἐθνικάς αὐτοῦ παραδόσεις καὶ τὰ δημῶδη ἄσματα, διότι ἡ δημῶδης ποίησις μετὰ τῆς γλώσσης ἀποτελοῦσι τὸν ἀκρογωνιαίον λίθον παντός ἔθνους. Ἡ λαογραφία εἶνε σήμερον ἰδιάζουσα ἐπιστήμη, ἀντικείμενον δὲ ἔχουσα τὴν ἐξέτασιν τῶν διανοητικῶν χαρακτήρων ἐκάστου λαοῦ, στηρίζεται κυρίως εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, τῶν παραδόσεων τῶν λαῶν, μάλιστα δὲ τῆς λαϊκῆς φιλολογίας, ἣν κυρίως ἀποτελοῦσιν αἱ λαϊκαὶ διηγήσεις καὶ τὰ δημῶδη ἄσματα. Αἱ ἐθνολογικαὶ μελέται ἀντλοῦσιν ἐξ αὐτῆς πολὺ τιμα πορίσματα, ἀνατρέχοντες δὲ εἰς τὰς δημῶδης διηγήσεις, εἰς τὰ ἡρωϊκά καὶ ἔρωτικά ἄσματα λαοῦ τινος, δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν ἐξ αὐτῶν τὴν δύναμιν

τοῦ αἰσθήματος καὶ τὴν λεπτότητα ἢ τὴν βαναυσότητα τοῦ πάθους, ἅτινα συλλήβδην ἀποτελοῦσιν ἐν ἑκ τῶν κυρίων στοιχείων τῆς λαϊκῆς ψυχῆς. Ἐκ τούτου ἡ ἰδιάζουσα προσοχή, ἣτις ἐδόθη εἰς τὰ ἡμέτερα δημοτικά ἄσματα ἀπὸ τοῦ πρώτου συλλέκτου αὐτῶν, τοῦ Φωριέλ μέχρι τοῦ Τομαγέο, τοῦ Πασσῶβ, τοῦ Λεγκράν καὶ τῶν ἰθαγενῶν τοιούτων. Ὅλοι ἐθαύμασαν ἐν τοῖς ἄσμασι τούτοις τὴν δύναμιν τοῦ αἰσθήματος, τὴν ἐντέλειαν τῆς ἐμπνεύσεως, τὴν διαύγειαν τῆς ἀντιλήψεως, τὴν ἀπλότητα τῆς ἐκφράσεως, τὴν χαρακτηριστικὴν διαφάνειαν τῆς διανοήσεως, τὴν γοργότητα καὶ τὴν δραματικότητα τῆς ἐξελιξέως καὶ τὴν συμμετρικότητα καὶ καλλιτεχνικὴν διατύπωσιν τοῦ συνόλου. Ὅλοι διείδον ἐν αὐτοῖς τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν ψυχὴν ζωντανήν, πάλλουσαν καὶ ὁμιλοῦσαν ἀπὸ τὰ βάρη τῶν αἰώνων, καὶ ὅλοι διέκριναν ἐν αὐτοῖς τὴν συνέχειαν τῆς ἱστορικῆς καὶ πνευματικῆς τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ζωῆς, ἀπὸ τῆς ἀνωτάτης ἀρχαιότητος, ἀπὸ τῆς ὀμηρικῆς ἂν θέλετε, ἐποχῆς μέχρι τῆς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος πολιτικῆς αὐτοῦ ἀναβιώσεως. Ὅλοι διέκριναν εἰς τὰ δη-

μοτικά ἡμῶν ἄσματα τὴν αὐτὴν φυσιολατρείαν, τὴν αὐτὴν μυθολογίαν, τὴν αὐτὴν αἰσθηματικότητα καὶ τὴν αὐτὴν διανόησιν πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν ψυχὴν. Τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ζωὴν, τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα, τὸν συμβολισμόν τοῦ θανάτου, τὴν σεμνότητα τοῦ ἔρωτος, τὴν ἱερότητα τῶν οἰκογενειακῶν δεσμῶν, τὸ ἀδελφικὸν αἰσθημα, τὴν φιλοξενίαν καὶ ὅλας τὰς ἄλλας ἀρετάς, αἵτινες διέκριναν τὴν μεγάλην φυλὴν τῶν ἀθανάτων ἡμῶν προγόνων. Καὶ ὅλοι τέλος ἀνεκήρυξαν τὰ ἀθάνατα ἐλληνικά δημοτικά τραγούδια συνέχειαν τῶν ῥαψωδιῶν τοῦ Ὀμήρου καὶ κατέθεσαν τὸν φόρον τοῦ θαυμασμοῦ τῶν εἰς τὸν μέγαν συνθέτην καὶ γλωσσοπλάστην αὐτῶν, τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, τὴν ἀθάνατον καὶ αἰωνίαν Ἑλλάδα.

Δὲν εἶμεθα μόνον ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες οἱ ὅποιοι ἔχομεν δημῶδη ἐθνικὴν ποίησιν. Ὅλοι οἱ λαοὶ ἔχουσι τὴν ἰδικὴν τῶν, μάλιστα δὲ οἱ Βαλκανικοὶ. Ἄλλ' ἡ ἰδική μας δημῶδης ποίησις εἶναι ἡ ἀρχαιότερα ὄλον, ὅπως καὶ ὁ Ἑλληνικὸς εἶνε ὁ ἀρχαιότερος τῶν λαῶν καὶ ὁ ἀρχαιότερος κάτοικος τῆς Βαλκανικῆς. Ὡς ἀρχαιότερα δὲ ἡ ποίησις αὕτη λόγῳ τῆς προεβιογενείας αὐτῆς, καὶ λόγῳ τῶν πολιτικῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς διετέλεσεν ὁ Αἴμιος, ἐπέδρασε σπουδαίως ἐπὶ τῶν νεωτέρων αὐτῆς ἀδελφῶν καὶ δὴ τῆς Σερβικῆς ὡς μετ' ὀλίγον θέλω σὰς ἀναπτύξει. Ἡ σημερινὴ διαμόρφωσις τοῦ Αἴμου εἶνε ἀποτέλεσμα μακρῶν εἰσβολῶν καὶ πολλῶν λαῶν. Ἄλλ' ἀφ' ἧς οἱ λαοὶ οὗτοι ἐγκατεστάθησαν ὀριστικῶς εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Αἴμου ἦλθεν κατ' ἀνάγκην εἰς ἄμεσον συνάφειαν καὶ ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου. Καὶ ἐπειδὴ τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἦτο τὸ πολιτικῶς καὶ πνευματικῶς δεσπόζον, τὸ πνεῦμα αὐτοῦ εἰσέδυσσε σταθερῶς εἰς ὅλας τὰς φάσεις τοῦ διανοητικοῦ καὶ ψυχικοῦ αὐτῶν βίου. Ἡ γλώσσα, ἡ θρησκεία, ἡ ἐν γένει διανόησις αὐτῶν καὶ ἐν πολλοῖς αὐτὸς ὁ τρόπος τοῦ αἰσθάνεσθαι καὶ τοῦ ζῆν διε-

μορφώθη κατὰ τὸ Ἑλληνικὸν πρότυπον. Οἱ Ἕλληνες ἐχειραγώγησαν αὐτοὺς εἰς τὸν χριστιανισμόν, οἱ Ἕλληνες ἀνέλαβον νὰ κατασκευάσωσιν εἰς αὐτοὺς γλώσσαν γραπτὴν, τὴν λεγομένην σλαβωνικὴν, οἱ Ἕλληνες μετέφρασαν εἰς τὴν γλώσσαν ταύτην τὰ ἱερά βιβλία καὶ οἱ Ἕλληνες ἀνέλαβον νὰ χειραγωγήσωσιν αὐτοὺς εἰς τὸν πολιτισμόν. Μετὰ μακροῦς καὶ αἱματηροῦς ἀγῶνας πρὸς τοὺς Βουλγάρους, ἡ χώρα ἡ ὑπ' αὐτῶν κληθεῖσα Βουλγαρία — ἄλλοτε δὲ κάτω Μυθρία — κατέστη ἐπαρχία Βυζαντινὴ καὶ ἔμεινε ὡς τοιαύτη μέχρι σχεδὸν τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Ὅταν οἱ Σλαῦοι καὶ οἱ Λατινόγλωσσοι βλάχοι κατῆλθον εἰς τὴν Λακίαν, τὴν σημερινὴν Ρουμανίαν, εἴθρον πολλοῦ αὐτῆς πυρῆνας ἀκμαίους Ἑλληνικῶν πληθυσμῶν καὶ τοσαύτη ἦτο ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν, τόσον ἐπὶ τῶν νεοελθόντων ὅσον καὶ ἐπὶ τοῦ τοπικοῦ στοιχείου, ὥστε παρ' ὄλον τὸ λατινικὸν ἰδιωματὸν αὐτῶν σλαβικαῖς ἐπολιτογραφῆθη εἰς τὴν Ρουμανικὴν γλώσσαν καὶ πλῆθος Ἑλληνικῶν λέξεων. Ἦδη ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος καὶ πολὺ πρὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων, τῶν Φαναριωτῶν, αἱ ὑπὸ ἐγχωρίους ἡγεγόνους Βλαχικαὶ καὶ Μολδαβικαὶ παραδουνάβιοι ἡγεμονίαι εἶχον σπέρματα καὶ στοιχεῖα Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, πολλοὶ δὲ ἐκ τῶν ἡγεμόνων τούτων εἶχον παιδεύσει καὶ μόρφωσιν Ἑλληνικὴν καὶ διεκρίνοντο ἐπὶ ἑλληνομαθεῖα ὡς ὁ ἀπὸ τοῦ 1709 ἄρχας σύγχρονος τοῦ Πέτρου τοῦ Μεγάλου ἡγεμῶν Κοντεμίρι, ὅστις καὶ ἑλληνιστὶ συνέγραψεν. Ὅταν δὲ ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος ἤρξατο ἡ σειρά τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων ἐν Βλαχίᾳ καὶ Μολδαβίᾳ, αἱ ἡγεμονίαι αὗται κατέστησαν φυτώρια καλλιέργειας τῆς Ἑλληνικῆς παιδείσεως, ἡ δὲ ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τοῦ πνεύματος, τῶν ἠθῶν καὶ τῶν ἐθίμων, τοῦ ἠθικοῦ καὶ τῆς διανοήσεως ἐν γένει τοῦ Βλαχικοῦ λαοῦ ἦτο μεγίστη. Ὑπῆρξε δ' ἐποχὴ, καθ' ἣν τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα εἶχε τόσον βαθέως εἰσδύσει εἰς τὰς χώρας ταύτας, ὥστε αἱ ἀνώτεροι κοινωνικαὶ τάξεις ἐφιλοτιμοῦντο

νά ὁμιλῶσιν ἑλληνιστὶ καὶ νά λέγωνται Ἑλληνες ἢ νά ἐξελληνίζωσι τὰ ὀνόματά των — οἱ Καλλιμαχοὶ ἐπὶ παραδείγματι ἐγίνοντο Καλλιμάχαι — οὕτως ὥστε ἠδύνατο ἄνευ δέους νά ἐπαναληφθῆ ἄλλην μίαν φορὰν τὸ παρὰ τοῦ Ἰσοκράτους ἐκεῖνο λεχθέν, πλέκοντος τὸ ἐγκώμιον τῆς πατρίδος του ἐν τῷ πανηγυρικῷ του. ὅτι τὸ τῶν Ἑλλήνων ὄνομα κατήντησε νά εἶνε δηλωτικὸν οὐχὶ πλέον τοῦ γένους **ἀλλὰ τῆς διανοίας «καὶ μᾶλλον Ἑλληνας καλεῖσθαι τοὺς τῆς παιδεύσεως τῆς ἡμετέρας ἢ τοὺς τῆς κοινῆς φύσεως μετέχοντας».**

Ἀλλὰ καὶ αἱ μετὰ τῶν Σέρβων σχέσεις τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου δὲν ὑπῆρξαν ὀλιγώτεραι. Οἱ Σέρβοι ὡς γνωστόν, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸν Αἴμον τῆ ἐπινεύσει καὶ τῆ προσκλήσει τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, παρ' ὧν ἐδέχθησαν καὶ τὸν χριστιανισμόν. Ἡ Σερβία μέχρι σχεδὸν τῶν ἀρχῶν τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος ἦτο ἐπαρχία τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ἢ δὲ ἱστορία τῆς εἶνε αὐτόχρομα τόσον σερβικῆ, ὅσον καὶ ἑλληνικῆ περιέχουσα ὠραίας σελίδας δι' ἀμφοτέρα τὰ ἔθνη, τὰ ὅποια καὶ δι' ἐπιγαμιῶν βασιλικῶν συνεδέθησαν καὶ πολλάκις ἀπὸ κοινοῦ παρετάχθησαν κατὰ τοῦ ἐξ Ἀσίας ἐχθροῦ καὶ ἐπολέμησαν ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας πρὸς διατήρησιν τῆς ὀρθοδοξίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἀπὸ τῶν Νεμανιδῶν, τῆς μεγάλης ταύτης Σερβικῆς δυναστείας, μέχρι τοῦ Βραγκόβιτς ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Σερβίας συνεχῶς σχεδὸν ἐκάθητο ἑλληνίδες πριγκήπισσες, αἵτινες μετέφερον εἰς τὴν Σερβίαν τὰ ἦθη, τὰ ἔθιμα καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς Βυζαντινῆς αὐλῆς. Ὁ βασιλεὺς τῶν Σέρβων Στέφανος Μηλουτίνος ἦτο γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου, ὁ δὲ Στέφανος Δουσάν, ὁ ἐνδοξότατος τῶν Σέρβων βασιλέων, ἔφερε μετ' ὑπερηφανείας καὶ τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ἑλλήνων, καθιερώσας διὰ διατάγματος ὡς ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ κράτους αὐτοῦ σὺν τῇ σερβικῇ καὶ τῇ ἑλληνικῇ, ἥτις καὶ πρὸ

αὐτοῦ ἦτο ἀνεπισημῶς εἰσηγμένη ὡς γλῶσσα τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν ἐπισήμων ἐν τῇ αὐλῇ. Ὁ τελευταῖος ἡμῶν αὐτοκράτωρ Κωνσταντίνος ὁ Παλαιολόγος ἦτο ἕγγονος ἐκ μητρὸς Σέρβου ἡγεμόνος, τοῦ Κωνσταντίνου Δραγάτη ἐξ οὗ καὶ Δραγάτης ἐπεκαλεῖτο. Ὁ δεσπότης τῆς Σερβίας Λάγορος Βράγκοβιτς εἶχε σύζυγον τὴν Ἑλένην, κόρην τοῦ Θωμᾶ Παλαιολόγου, ἀδελφοῦ τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος. Εἰς ταύτην δὲ βασιλεύουσιν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου τῆς ἐπεφυλάσσετο ἡ τιμὴ νά ὑπερασπίσῃ τὰ τελευταῖα λείψανα τῆς ἐλευθερίας τῶν Σέρβων κατὰ τοῦ πορθητοῦ Μωάμεθ, ὅστις ὀλίγα ἔτη πρότερον εἶχε καταλύσει τὸ κράτος τοῦ θείου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει. Καὶ ἡ τελευταία τῶν Παλαιολόγων ὑπερήσπισεν ὅσον ἠδύνατο τὴν πολιορκηθεῖσαν σερβικὴν πρωτεύουσαν, Σεμένδριαν, ὁ δὲ Μωάμεθ ἠναγκάσθη νά συνθηκολογήσῃ καὶ νά ἀφίση εἰς αὐτὴν ἐλευθέραν ἔξοδον μετ' ὄλων τῶν ὑλῶν τοῦ πολέμου καὶ τῶν θησαυρῶν τῆς. Ὁ Καραγεώργης, ὁ πρόπαππος τοῦ σημερινοῦ βασιλέως τῶν Σέρβων, ὑπῆρξε μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ ἐδολοφονήθη καθ' ὃν χρόνον κατ' ἐντολήν αὐτῆς ἠτοίμαζεν ἐν Σερβίᾳ κοινὴν μετὰ τῶν ἑλλήνων ἐπανάστασιν. Ὁ Κωνσταντίνος Ὑψηλάντης, πατὴρ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου διατελῶν ἡγεμῶν τῆς Μολδοβλαχίας καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ ὑπὸ τὸν Καραγεώργην Σερβικοῦ ἀγῶνος (1804—1813) ὑπῆρξεν ὁ σύμβουλος καὶ ἀγαθὸς δαίμων τῶν Σέρβων, πολλαῶς ἐνισχύσας τὸν ἀγῶνα αὐτῶν, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ κατήλθεν ἐπὶ τέλους ἐπικεφαλῆς δεκακισχλίων ἀνδρῶν. Διὸ καὶ ἠξιώθη τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ Σερβικοῦ ἔθνους, ἦν διερμηνεύοντες δι' ἐπισήμου ἐγράφοι, οἱ ἀρχηγοὶ αὐτοῦ, ἐν οἷς καὶ ὁ Καραγεώργης, ἔγραφον ὅτι **θὰ τηρήσωσιν αὐτὴν ἀναλοιῶτον ἐν τῇ καρδίᾳ των ὡς ἐπὶ λίθου ἐγγεγραμμένην.** Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἀναλαμβάνων τὴν ἀρχηγίαν τοῦ

ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῶν ἑλλήνων ἀγῶνος συνῆψεν ἐν ὀνόματι τῆς Ἁγίας καὶ ἀδιαιρέτου Τριᾶδος μετὰ τοῦ τότε ἡγεμόνος τῶν Σέρβων Μελόφσκη Ὀβρένοβιτς τὴν πρώτην μετὰ τῆς Σερβίας ἑλληνικὴν συμμαχίαν. Πολλοὶ δὲ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ κατὰ τὸν Ἰστρον ἑλληνικοῦ κινήματος ἐν Σερβίᾳ ἔζησαν καὶ ἐκ Σερβίας ὠρμήθησαν, προστρέξαντες ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ὡς ὁ Φαρμάκης καὶ ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος, τοῦ ὁποίου ἡ σύζυγος ἦτο χήρα τοῦ μεγάλου Σέρβου ὀπλαρχηγοῦ Βαλίκαν, τοῦ πεσόντος ἡρωϊκῶς κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Νεγκοτίνης. Πλήστοι τέλος τῶν εἰς παρελθόντας αἰῶνας ἐπὶ σοφία καὶ μαθήσει διαποψάντων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν τῆς Σερβίας ἐσπούδασαν εἰς ἑλληνικὰς σχολὰς καὶ μονὰς τοῦ Ἁγίου Ὄρους ὡς ὁ βασιλόπαις καὶ κατόπιν ἅγιος Σάββας, ὃν οἱ Σέρβοι θεωροῦσιν ὡς θεμελιωτὴν τῆς ἐθνικῆς τῶν ἐκκλησίας καὶ ὁ ἀναμορφωτῆς καὶ ἀναγεννητῆς τῆς γλώσσης καὶ τῆς φιλολογίας των Δοσίσεος ὁ Βράδοβιτς, ὅστις ἐμαθήτευσεν μετὰ τοῦ Κοραῆ εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν Σχολὴν τῆς Σμύρνης, κατόπιν δὲ εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ τοιαύτη συχὴ πολιτικὴ καὶ πνευματικὴ ἐπικοινωνία τῶν λαῶν τοῦ Αἴμου μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευσε δι' αὐτοὺς ὡς ζύμη ἐκπολιτιστικῆ, ἢ διασπορὰ καὶ ἀνάμειξις τῶν φύλων καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ, ἢ μακρὰ τοῦ Βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ συμβίωσις, οἱ κοινοὶ ἀγῶνες κατὰ τοῦ ἐξ Ἀσίας ἐχθροῦ, αἱ κοιναὶ περιπέτειαι καὶ εἶτα ἢ μακρὰ ὑπὸ τοὺς Τούρκους δουλεία, καθ' ἣν καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου οἱ λαοὶ οὗτοι συνεκεντρώθησαν περὶ τὸ ἄρχον πνευματικῶς ἑλληνικὸν στοιχεῖον, δὲν ἠδύνατο ἢ νά ἐπιδράσῃ εἰς τὰ αἰσθητά, τὴν ἔμπνευσιν καὶ τὴν διανόησιν αὐτῶν καὶ νά δημιουργήσῃ κοινὰς παραδόσεις καὶ κοινὴν δημόδη μούσαν.

Μοναδικὴν ἐξείρεσιν ἀποτελοῦσιν ὡς

πρὸς τὸ τελευταῖον τοῦτο οἱ Βούλγαροι, διὰ τοὺς ὁποίους ἢ μετὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ συγχρότισις δύνатаί τις νά εἴπῃ ὅτι ἔμεινεν ἄνευ ἀποτελέσματος. Καὶ ἀληθῶς οἱ Βούλγαροι εἶνε ὁ μόνος λαὸς τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου ὅστις στερεῖται δημῶδους ἐθνικῆς ποιήσεως. Ὅχι διότι οἱ Βούλγαροι δὲν ἔχουσι δημοτικὰ ἄσματα. Τοῦναντίον ἔχουσι ἀφθονίαν τοιούτων, τῶν ὁποίων μάλιστα πολλὰ ἐγένοντο συλλογαί. Ἡ πρώτη αὐτῶν ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Ρώσου Γεωργίου Βένελιτς, ἐντολῇ τῆς Ρωσικῆς Ἀκαδημίας ἐν ἔτει 1830, ἥτις καὶ ἐξεδόθη μετὰ τὸν θάνατόν του. Μετ' αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ Μιλαντινωφ καὶ οἱ ἐρευνηταὶ καὶ σχολασταὶ αὐτῶν Βατσάνωφ, Βέρκοβιτς, Τσολάκωφ καὶ Κατσανόβωφ κατέγιναν εἰς τὴν συλλογὴν καὶ δημοσίευσιν τῶν Βουλγαρικῶν δημοτικῶν ἄσματων, ὧν ἡ ἀρχὴ ἀνατρέχει εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος, ἐν ᾧ ἢ Σερβικῆ ποιήσις εἶνε πολὺ ἀρχαιότερα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην—ἐποχὴν τῶν πρὸς τὴν Τουρκίαν αὐστρορωσικῶν πολέμων—αἱ καταπιέσεις τῶν Τούρκων, ἐν τοῖς τόποις τῶν πρὸς αὐτοὺς διεξαγομένων πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, ἠνάγκασαν πολλοὺς Βουλγάρους ἀγρότας νά στραφῶσι πρὸς τὰ ὄρη. Ἐξ αὐτῶν παρήχθη τάξις τις ὄρεινῶν ὀπλιτῶν παρεμφερῆς πρὸς τοὺς ἡμετέρους κλέφτας, ἢ τῶν **χειδούτων** καλουμένων, τοὺς ὁποίους κατ' ἀπομίμησιν ἑλληνικὴν οἱ Βούλγαροι ἐκάλοιν καὶ **μαρτωλοὺς** ἐκ τοῦ ἀρματωλός. Τούτων τὰ κατορθώματα ψάλλουσι τὰ δημοτικὰ Βουλγαρικὰ ἄσματα. Ἀλλὰ τὰ κατορθώματα ταῦτα οὐδεμίαν ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὰ κατορθώματα τῶν κλεφτῶν καὶ ἀρματωλῶν τῶν ἡμετέρων δημοτικῶν ἄσματων, ἐν οἷς ἀποτυπῶνται οἱ διανοητικοὶ χαρακτῆρες τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ψάλλονται τὰ εὐγενέστερα τῶν αἰσθημάτων αὐτοῦ, ὁ ἔρωσ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ οἱ κατὰ τῆς τυραννίας μακροὶ καὶ ἡρωϊκοὶ ἀγῶνες του. Οἱ Βούλγαροι χειδούτοι δρῶσι κατὰ τῶν Τούρκων, ὅπως δρῶσιν ὄχι σπανίως καὶ

κατὰ τῶν ὁμοφύλων αὐτῶν, ἀλλὰ τὰς πράξεις αὐτῶν δὲν καθοδηγεῖ ἢ φιλοπατρία, ἀλλὰ ἢ λαφυραγωγία. Τὰ δὲ Βουλγαρικὰ δημοτικὰ ἔσματα ἀφηγοῦνται ἀσμένως σκληρότητας ἀπανθρώπων καὶ περιγράφουσι πτώματα καταμελισθέντα καὶ κεφαλὰς ἀποκοπέσας τοῦ σώματος, λάρνακας πλήρους αἵματος ἀχνίζοντος καὶ εἰκόνας τέλους, πρὸ τῶν ὁποίων ὁ Ἕλλην σταματᾷ, ἢ ἐὰν συμπέση νὰ διηγηθῆ αὐτάς, ἀποστρέφει τοὺς ὀφθαλμούς. Ἀλλὰ καὶ ὡς συνθέσεις τὰ ποιήματα ταῦτα ὁμοιάζουσι μᾶλλον πρὸς παιδικὰ δοκίμια ἢ ψελλίσματα καὶ μὲν καὶ μετὰ βίας δύναται τις νὰ ἀνεύρη ἐν αὐτοῖς ζεῖδωρόν τινα καὶ ἀνθρωπιστικὴν πνοήν, ὡς ἀπήχησιν ἀμυδρὰν καὶ ἀπομεμακρυσμένην τοῦ ἑλληνικοῦ περιβάλλοντος ἢ καὶ τοῦ σλαναϊκοῦ, ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου πολλάκις συνελήφθησαν. Ἐὰν ἐξαιρέση τις ποιήματά τινα τῆς περιοχῆς Λέσποτο—Πλανίνα, ὀρεινοῦ διαμερισματος τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τῆς Ροδόπης, εἰς τὰ ὁποῖα εἶνε καταφανῆς ἡ ἑλληνικὴ ἐπίδρασις καὶ μετὰ τῶν ὁποίων ὁ συλλογεὺς Βερχόβιτς κατατάσσει καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ εὑρεθέντα καὶ ἀναφερόμενα εἰς τὸν Ὁρφικὸν κύκλον, τουτέστι εἰς τὸν μῦθον τοῦ Ὁρφέως, ὧν ἡ γνησιότης ἐν τούτοις προεκάλεσε πολλὰς ἀμφιβολίας, πάντα τὰ δημόδη βουλγαρικὰ ποιήματα καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν ἔρωτα, εἶνε συνθέσεις ἀνάξια προσοχῆς, στερούμεναι εἰρομῶν ἢ ἀκολουθίας ἰδεῶν καὶ σκέψεων. Ὁ ἄλλοτε διευθυντὴς τῆς ἐνταῦθα Γαλλικῆς Σχολῆς Ἀλβέρτος Δυμόν, διατρέξας ποτὲ τὴν Βουλγαρίαν, γράφει περὶ τούτων. «Τὰ δημόδη ἔσματα εἶνε ἢ μόνη φιλολογία, ἢ παρήγαγον οἱ Βούλγαροι πρὸς τὴν ἀπελευθερώσεως αὐτῶν. Ἀλλὰ δὲν πρέπει τις νὰ ζητήσῃ εἰς τὰς συνθέσεις ταύτας οὐδεμίαν τῶν ἰδιοτήτων ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι δίδουσι τὸ κάλλος τῶν δημοτικῶν ἁσμάτων τῆς νέας Ἑλλάδος ἢ τῶν ἐπῶν τῆς Σερβίας. Ἡ δημοτικὴ ποίησις ἐν Ἑλλάδι ἀνεξαρτήτως τοῦ πατριωτικοῦ πνεύματος, ὅπερ

ἐμπνέουσι τὰ κλέφτικα ἔσματα, καὶ τῆς ἱστορικῆς ἀξίας αὐτῶν, ἔχει τὸ σπάνιον προσόνον νὰ παρουσιάσῃ ἡμῖν σχεδὸν πάντοτε αἰσθητά ἀρχαῖα ἐν ὅλῃ αὐτῶν τῇ ἀγνότητι, ἀνομνήσεις ἀκόμη τῆς ἀρχαίας μυθολογίας, νύμφας καὶ νηρηίδας, καὶ, ὅπερ συγκινεῖ ἡμᾶς πλειότερον, φιλοσοφίαν τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, ἢ ὁποῖα δὲν ἔχει τι οὔτε τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, οὔτε τῆς χριστιανικῆς, καὶ ἢ ὁποῖα ἐπαναφέρει ἡμᾶς εἰς ἀνθηρὰς ἐποχὰς τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Πλήθος ἀρχαίων συνηθειῶν, πλήθος μεταφορικῶν σκηνῶν ἐπὶ τοῦ μαρμαροῦ ἢ ἐπὶ τῶν ἔργων τῆς πλαστικῆς, μ' ὅλον ὅτι εἶνε ἀρχαῖα κατὰ δύο χιλιάδας ἔτη, δὲν ἔχουσι καλλιτέρον ὑπομνηματιστὴν τῶν ἁσμάτων τῶν χωρικῶν τῆς νέας Ἑλλάδος. Παρὰ τὰς ὅλως ἐθνικὰς ἰδέας, ἢ βραχυτῆς ἀκόμη τῶν ἁσμάτων τούτων, ἢ διάκρισις μετ' ἧς ὁ ποιητὴς ἐκ μιᾶς λέξεως δίδει τελείαν εἰκόνα, ἢ ἀπουσία λεπτομερειῶν ἀνωφελῶν, ἢ κυριολεξία τῶν ἐπιθέτων, ἢ ἐνότης ὄλων τῶν μερῶν τῶν ἀναγκαίων πρὸς μόρφωσιν ἐνὸς ὅλου, τὸ αἰσθητὸν τῆς τέχνης καὶ τοῦ καλοῦ, ὅλα αἱ ἰδιότητες αὗται, ὡς ὁ τραγουδιστὴς Ἕλλην ἔχει ὀρμεμψύτως, εἶνε κληρονομία τῶν ἀρχαίων αὐτοῦ προγόνων. Ἐπίσης ἡ Σερβικὴ ποίησις ἔχει συνεχῶς ἄπασαν τὴν δυνατὴν χώραν, ἄπασαν τὴν λαμπηδόνα τῆς φυλῆς, ἢ ὁποῖα ἐδημιούργησεν αὐτὴν ψάλλει τὰς μάχας, τοὺς ἥρωας τῆς ἀνεξαρτησίας, τὰς ἰσχυρὰς τοῦ ξίφους πληγὰς καὶ τὰς αἱματηρὰς συμπλοκάς, ἔδει τὸ κάλλος τῶν ξανθῶν γυναικῶν ἐξυμνεῖ τὰς μυστηριώδεις δυνάμεις τῆς φύσεως, καὶ ἄπαν τὸ ἐθνικὸν πάνθειον, ὅπερ ἢ νέα θρησκεία δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποβάλῃ ἐκ τῆς μνήμης τῶν Σλαύων, χωρὶς νὰ λείπῃ ἀπ' αὐτῆς οὔτε ἡ λεπτότης, οὔτε ἡ ἀρμονία, οὔτε ἡ δύναμις καὶ ἡ χάρις. Ὅλα ταῦτα ματαίως ἤθελεν ν' ἀναζητήσῃ τις εἰς τὰ πτωχὰ δημοτικὰ ἔσματα τὰ ὁποῖα ψάλλουσιν οἱ Βούλγαροι χωρικοὶ καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ἡ δέσις καὶ ἡ ἀκολουθία τῶν

ἰδεῶν εἶνε βαρὺ φορτίον εἰς τὰ ὀκνηρὰ ταῦτα πνεύματα».

Ἀλλὰ καὶ ἄλλος ἐρευνητὴς τῶν βουλγαρικῶν ἁσμάτων ὁ Γάλλος Αὐγουστος Λοζὼν, ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ ὁποίου ὁ Νικ. Πολίτης ἐδημοσίευσεν ἐν ἔτει 1885 μερικὰ στρεφόμενα περὶ τὸν βίον τοῦ Βουλγάρου κλέφτου, παρατηρεῖ μετ' ἐκπλήξεως τὴν **μεγίστην διαφορὰν**, ἣτις ὑπάρχει μετὰ τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Σερβικῶν δημοτικῶν ἁσμάτων ἀπ' ἐνὸς καὶ τῶν Βουλγαρικῶν ἀπ' ἐτέρου καὶ ἐκφράζει τὴν ἀπορίαν του πῶς ἐν ᾧ τὰ ἔσματα ταῦτα ἐπωλήθησαν εἰς τὰς ἀπροσίτους κορυφὰς τῆς Ρίλας καὶ τοῦ Πέριν, δὲν ἀκούεται ἐν αὐτοῖς οὐδὲ **ἀσθενεστάτη διαμαρτυρία** κατὰ τῆς Τουρκικῆς δεσποτείας καὶ δὲν ζῆ οὐδὲ ἡ ἐλαχίστη πνοὴ Ἑθνικῆς ἀνεξαρτησίας». Καὶ ἀληθῶς ἐνῶ τὰ Ἑλληνικὰ καὶ Σερβικὰ ἔσματα ψάλλουσι τοὺς ἀγῶνας τῆς ἐνόπλου μερίδος τοῦ ἔθνους κατὰ τῆς Τουρκικῆς δεσποτείας, τὰ Βουλγαρικὰ ἔσματα δὲν ἔχουσιν ἐθνικὸν ἰδανικόν, δὲν ἔχουσιν ἐθνικὸν ἥρωα, δὲν ἀκούουσιν ἐθνικὸς πολέμου, καὶ ἂν ἀπομιμοῦνται τὰ Ἑλληνικὰ ἢ τὰ Σερβικὰ, πράττουσι τοῦτο, ἵνα ψάλλωσι χαμαιζήλους πράξεις καὶ ἐκφράσωσιν ἰσχυρὰ καὶ βάνουσα πάθη. Ἄλλ' ἀντὶ παντός ἄλλου σχολείου ἐπιτρέψατέ με νὰ σᾶς δώσω δείγματα τινὰ τῆς τοιαύτης ποιήσεως.

Ὁ Διάσος καὶ ἡ Κερίμα

Ὁ Διάσος τοὺς συντρόφους του μαζεῖ καὶ
[τοὺς λέει,
—Συντρόφοι μου περὶφανοὶ καὶ πρῶτα παλλη-
κάρια.

Κρυφὸ μαντάτο μοῦστειλαν, κρυφὴ παραγγελία,
Πῶς ἡ Κερίμα θὰ διαβῆ, ἢ ἄσπρη Τουρκοπούλα.
Μὲ πεντακόσιους Γκέγκηδες, μὲ χίλιους ἀραμ-
[πάδες,

Ποῖος εἶνε ἄξιος καὶ καλός, ποῖος εἶνε παλληκάρι.
Νὰ τὴν γελᾶσῃ τεχνικά, τὴν ὠμορφη Κερίμα,
Πῶχει τὰ γρόσια τὰ πολλὰ καὶ τὰ χρυσὰ γιορτάνια.
Ὅλοι τοὺς ἐφοβήθησαν, κανεὶς δὲν ἀποκρίθη,
Μόν' ὁ λεβέντης Δημητρός, ἐκεῖνος δὲν ἐφοβήθη.
—Γὰ κάτσε χάμου, Δημητρός ε' τὸ νοῦ σου μὴ
[τὸ βάνεις,

Τ' εἶν' ἡ Κερίμα ἔξωπνη, καὶ δὲν θὰ τὴν γε-
[λάσῃ.

Καὶ θὰ σὲ κάμῃ νὰ χαθῆς, κρεῖμα ε' τὴ λεβεν-
[τιά σου,

Ὁ Δημητρός δὲν μίλησε, δὲν ἀνοῖξε τὸ στόμα.
Ντύνεται καὶ στολίζεται καὶ πάη νὰ τὴν εὖρη.
Ἀπὸ μακρὰ τὴν χαιρετῆ κι' ἀπὸ κοντὰ τῆς
[λέει.

—Κρεῖμα μου περὶφανη, ὠμορφη Τουρκοπούλα,
Γιὰ διώξῃ τοὺς ἀνθρώπους σου, γιὰ νὰ σοῦ
[εἰπῶ δυὸ λόγια.

Κ' ἐκεῖνη ἐγελᾶσθηκε, διώχνει τοὺς Ἀρβανίτας,
Καὶ ἄφησε τὸ Δημητρός νὰ μπῆ ε' τὸν ἀραμπᾶ
[της.

—Κρεῖμα μου, ἀγάπη μου, γιὰ σῆκω τὸ κεφάλι,
Νὰ σὲ φιλήσω ε' τὸ λαιμὸ καὶ ε' τὰ χρυσὰ
[γιορτάνια.

Κ' ἐκεῖνη ἡ ἀσυλλόγησθη σηκᾶνει τὸ κεφάλι.
Κι' ὁ Δημητρός τῆς τῶκοψε καὶ πέρνει τὰ γιορ-
[τάνια.

Πέρνει τὰ ροῦχα τὰ χρυσὰ καὶ πάει ε' τὸν κα-
[πετάνιο.

Καὶ τοῦρρηξε ε' τὰ πόδια του τῆς Τούρκας τὸ
[κεφάλι.

Τὰ παλληκάρια κῦτταζαν, κι' ὁ νοῦς των δὲν
[τὸ χῶρει,

Πῶς γέλασεν ὁ Δημητρός τὴν ἄσπρη Τουρκο-
[πούλα.

Ὁ Στογιαν καὶ ἡ Νεδέλια.

Ὁ Στογιαν, ὁ κατ' ἐξοχὴν ἥρωας τῶν Βουλγαρικῶν ἁσμάτων, ἤρπασε τὴν κόρην τοῦ παπᾶ, τοῦ ὁποίου ἄλλοτε ἦτο ψυχογυιός, καὶ τὴν ἀπήγαγε «ψηλὰ ε' τὰ κορφοβούνια».

«Ποῦχαν οἱ κλέφτες σὺναξι, ποῦχαν κρυφὰ λε-
[μέρια.
Ποῦχαν ἀρνὰ καὶ φένανε, κρυὰρια σουβλησμένα.
Ὅποῦχαν καὶ γλυκὸ κρασί, ἀπὸ τὸ μοναστήρι,
Ὅποῦχαν καὶ τὴ Νεδελιὸ νὰ τοὺς κερῆ νὰ
[πίνουν.

Ὅλους κρυοῖε τὸ κρασί, ξέγειλο τὸ ποτήρι,
Καὶ τὸ ποτήρι τοῦ Στογιαν δὲν τὸ ἀπογεμίζει.
Μόν' ἀπ' τὰ δάκρυα τὰ πολλὰ γεμίζει τὸ ποτήρι,
Γυρᾷ τότε ὁ Στογιαν καὶ λέει τῆς Νεδέλιας.
—Πές μου θυμᾶσαι Νεδελιὸ πού ἤμουν ψυχο-
[γυιός σας;

Ὅπου ἀρρώστησα βαρεῖα, βαρεῖα γιὰ νὰ πεθάνω.
Λίγο νερὸ σοῦ ζήτησα καὶ σὺ δὲν κατεδέχθης,
Μὰ μοῦδωκες γαλάκτισμα ἀπὸ τὸ ζύμωμά σας.
Λίγο ψωμί σοῦ ζήτησα καὶ σὺ, σὰν νὰ μὴν εἶχες,
Ἀπ' τὸ καρβέλι ἔξωσες καὶ μοῦδωσες λιγάκι.
Νὰ κόψω τὸ κεφάλι σου, τὸν ἄσπρο τὸ λαιμὸ
[σου,

Σὰν τὸ ἀρνὶ τοῦ Ἀϊ-Γιωργιοῦ, σὰν κόττα τοῦ
[Γεννάρη.

Καὶ λέει ἡ κόρη τοῦ παπᾶ, ἡ ὠμορφη Νεδέλια,
—Ἐ' ἄν ἐφταιξα ἀδελφοῦλα μου καὶ σὺ συμπά-
[θησέ με.

Καὶ ὁ Στογιάν σὰν τ' ἄκουσε βαρεῖα τοῦ κακο-
[φάνη!]
Καὶ τὸ σπαθὶ του τράβηξε τῆς κόβει τὸ κεφάλι.
Κ' ἐκεῖ ὁποῦ τῆς τόκοβε ἐφώναξε ἡ Νεδέλια,
Ψιλὴν φωνίτσα ἔσουε, ὅσῳ κ' ἂν μπορούσε.
Ἄκοῦν τὰ δάση καὶ θρηνοῦν, κ' οἱ κάμποι
[ἀναστενάζουν,
Καὶ νᾶσου καὶ κατέφθασαν ἡ ξαγορά τῆς κόρης!
Ξεφόρωσε τὴν ξαγορά, φορτώνει τὸ κεφάλι,
Καὶ στέλνει ἔς τὸν πατέρα τῆς τῆς κόρης τὸ
[κεφάλι!

Ὁ Κόγιας καὶ ἡ Στάνα.

Ὁ Κόγιας ἀποφασίζει νὰ γίνῃ κλέ-
φτης καὶ λέγει εἰς τὴν νεαρὰν συζυγόν
του Στάνα νὰ τὸν ἀναμείνῃ ἐννέα ἔτη
Παρθένον 9 ἔτη καὶ εἰς μὴν καὶ ὁ
ἀδελφός της, **καίτοι ἄκουσαν**, τὴν
νυμφεύει μὲ ἄλλον. Ἡ Στάνα ἦτο
μόνη, ὅταν ἐν τῷ μεταξὺ φθάνει ὁ Κό-
γιας μὲ τὰ παλληκάρια του.

— Στάνα καλή, Στάνα ἀκριβὴ θέλῃς νὰ μᾶς
[φιλέψῃς;
Νὰ μᾶς κερῶς γλυκὸ κρασί, νὰ φέγγῃς μὲ
[λαμπάδα;]
Καὶ ἡ Στάνα ἀπεκρίθηκε τοῦ Κόγια καὶ τοῦ
[λέει,
— «Κόγια καλέ, Κόγια ἀκριβέ, ἐγὼ νὰ σᾶς
[φιλέψω,
Νὰ σᾶς κερῶν γλυκὸ κρασί, νὰ φέγγω μὲ λαμ-
[πάδα».
Κι' αὐτὸς τῆ Στάνα ἐγδυσε, τὴν ἄλειψε μὲ πίσσα,
Καὶ ὑστερα τὴν ἄναψε νὰ φέγγῃ σὰν λαμπάδα.
Τρεῖς μέρες τρώγαν κ' ἔπιναν, τρεῖς μέρες καὶ
[τρεῖς νύχτες,
Κ' ἡ Στάνα τὸ τραπέζι των φώτιζε ἄσῳ λαμ-
[πάδα!!

Ποῖα διαφορὰ μεταξὺ τοῦ Βουλγαρι-
κοῦ ἄσματος καὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἄσμα-
των, ὧν πολλὰ χειρίζονται τὸ αὐτὸ θέμα,
ἀλλὰ μὲ αἰσθημάτων συζυγικῆς στοργῆς
καὶ τρυφερότητος ἀφθάστου ὕψους. Μαν-
θάνει καὶ ὁ Ἕλληνας ἀσματωλὸς ὅτι παν-
τρεῦσιν τὴν καλὴν του, ὅτι

«Μ' ἄλλον ἄντρα τὴν εὐλογοῦν, μ' ἄλλον τὴν
[στεφανώνουν»

καὶ τρέχει νὰ προφθάσῃ, μὲ κίνδυνον
νὰ συλληφθῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων:

«Στρῶνει γοργὰ τὸν μαῦρον του, γοργὰ καβαλι-
[κεύει».

Καὶ αὐτὸς ὁ ἵππος του ἀκόμη δέχεται
μὲ προθυμίαν.

«Γιὰ τὴν ἀγάπῃ τῆς κυρᾶς νὰ μακροταξειδεύσῃ»
Ποῦ τὸν ἀκριβοτάξιζε ἔς τὸ γύρο τῆς ποδιάς
[της,
Ποῦ τὸν ἀκριβοτόπιζε ἔς τὴ χούφτα τοῦ χερσιοῦ
[της».

Δίνει βιτσιὰ τοῦ μαύρου του καὶ στὰ σαράντα
[μίλλια,

Τὴ ματαδεντερόνει καὶ πάει σαρανταπέντε.
Στὴ σιράτα ποῦ ἐπῆγαινε τὸ Θεῖο παρακαλοῦσε,
— «Θεέ μου νὰ βοῶ τῆ μάνα μου ἔς τὸν κῆπο
[νὰ ποτίζῃ».

Σὰν χριστιανὸς τὸ ἔλεγε, σὰν ἅγιος ἐξακούσθη!
Εὐρῆκε καὶ τῆ μάνα του ἔς τὸν κῆπον νὰ ποτίζῃ.
— «Καλῶς τὰ κἀνῆς γραῖα μου, καὶ τίνος εἶν' ὁ
[κῆπος;»

— Τῆς ἐρημιᾶς, τῆς σκοτεινιάς, τοῦ γυιοῦ μου
[τοῦ Γιαννάκη.

Σήμερα τῆς καλίτσας του ἄλλον τῆς δίνουν
[ἄντρα,

Με ἄλλον ἄντρα τὴν βλογοῦν μ' ἄλλον τὴν στε-
[φανώνουν.

— «Γιὰ πές μου, πές μου, γραῖα μου, φτάνω
[τοὺς ἔς τὸ τραπέζι;

— Ἄν ἔχῃς μαῦρο γογγόρο φτάνεις τοὺς στο
[τραπέζι,

Δίνει βιτσιὰ τοῦ μαύρου του καὶ πάει σαράντα
[μίλλια.

Τὴ ματαδεντερόνει του καὶ πάει σαρανταπέντε,
Ὁ μαῦρος ἐχλιμύνησε, κ' ἡ κόρη τὸν γνωρίζει.

Καὶ ὁ νέος σύζυγος ἢ μάλλον ὁ μελ-
λόνημπος ἐρωτᾷ ἀπὸ μέσα:

— «Κόρη μου ποῖός σου ὀμιλεῖ καὶ ποῖός σε
[συντηχάει.

— «Εἶνε ὁ πρῶτος μου ἀδελφός καὶ φέρνει τὰ
[προικιά μου,

— «Ἄν εἶνε ὁ πρῶτος σου ἀδελφός, ἔβρα νὰ
[κεράσῃς,

ε' Ἄν εἶνε ἀγαπητικός, νὰ βγῶ νὰ τὸν σκοτώσω.
— «Εἶνε ὁ πρῶτος μου ἀδελφός καὶ φέρνει τὰ
[προικιά μου».

Χουσο ποτῆρι ἄρπαξε, νὰ βγῇ νὰ τὸν κερᾶσῃ,
Κι' ὁ μαῦρος ἐγονάτισε κ' ἡ κόρη ἀπάνω βρόθη.

Καὶ τρέχει εὐθὺς σὰν ἄνεμος. Τοῦρκοι! κρο-
[τοῦν ντουφέκια,

Μηδὲ τὸν μαῦρον εἶδανε, μηδὲ τὸν κουροναχτό
[του!!

Πολλοὶ ἐκ τῶν ἠρώων τῶν Βουλγα-
ρικῶν ἄσμάτων αὐτοκτινοῦσι συνεχῶς
καὶ ἐγκαταλείπουν μετ' ἀμυδρᾶς χαρᾶς
τὸν ἀποτρόπαιον κόσμον. Ὁ Ἕλληνας
λαὸς δὲν ἐφαντάσθη ποτὲ ὅτι ἡ ζωὴ
εἶνε βάρος, διὸ καὶ οὐδὲν τοιοῦτο παρὰ-
δειγμα μᾶς παρουσίασεν εἰς τὰ δημοτι-
κά του τραγούδια. Τοῦναντίον καὶ αὐτοὶ
οἱ νεκροὶ εἶνε νοσταλγοὶ τῆς ζωῆς. Αἱ

ὠραῖαι κόραι κλαίουσι καὶ οἱ ὠραῖοι
ἔφηβοι θρηνοῦσιν εἰς τὸν ἄλλον κόσμον,
κάτω εἰς τὰ τάραρα τῆς γῆς τὰ κρου-
παγωμένα, καὶ παρακαλοῦσι τὸν θεὸν
νὰ τοὺς ἐπιτρέπῃ ἐνίστε νὰ ἐπισκέπτω-
ται τοὺς ἰδικούς των.

«Ν' ἀνοίγουνε τὰ μνημάτα δυὸ-τρεις φορές τὸ
[χρόνον»

«Τῆ μιὰ ν' ἀνοίγουν τοῦ χριστοῦ, τὴν ἄλλη τὸν
[βαγιῶνε!».

Ὁ παραδείσος δια τὸν Ἕλληνα εἶνε ἡ
γῆ, τὴν ὁποῖαν φωτίζει ὁ ξανθὸς ἥλιος
τῆς Ἑλλάδος καὶ μὲ ὅλα τὰ βάσανα πάλι
ἡ ζωὴ γλυκεῖα εἶνε! Ὅλα τὰ ἐπὶ γῆς δεινὰ
εἶνε κρείσσονα τοῦ σκότους, τὸ ὁποῖον
ἀποστέρει ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ, καὶ ὅλα τὰ
ὑπεσχημένα ὑπὸ τῆς θρησκείας ἀγαθὰ
τοῦ παραδείσου δὲν ἰσοφαρίζουσι τὴν
ἀγάπην τῆς ζωῆς. Ὁ Ἕλληνας κλέφτης
θνήσκων ἀποχαιρετᾷ τὰ βουνὰ καὶ τὰ
δάση, τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν τὸ θέατρον τῆς
τρικυμῶδους ζωῆς αὐτοῦ καὶ τῶν ἠρωϊ-
κῶν του ἀγῶνων κατὰ τῆς τυραννίας τοῦ
ξένου δυνάστου.

«Ἐχετε γειὰ ψηλὰ βουνὰ, λαγκάδια καὶ χορ-
[φούλαις

«Βροσοῦλαις μετὰ κοῦρα νερὰ καὶ σεις ψηλαῖς
[ὄραοῦλαις»

Ὁ Βούλγαρος ἄφινε καὶ αὐτὸς μίαν
κρουγὴν ἀγάπης πρὸς τὴν περίε φύσιν,
ἀλλὰ τὴν ἀποχαιρετᾷ διὰ νὰ μεταβῇ νὰ
νυμφευθῇ, ἀφίνων τὰ μέρη «**ποῦκάμε
χῆραις κί ὀρφανὰ νὰ χύσουν μαῦρα
δάκρυα**» καὶ τὸ αἶσθημα αὐτοῦ τοῦ ἔρω-
τος μόλις σώζει τὴν σκληρότητα τῶν ὄσων
πράξεον ἀφηγεῖται εἰς τὸν λυρικὸν ἀπό-
χαιρετισμὸν του.

Ὁ Ἕλληνας τέλος ἀγαπᾷ τὸν ἵππον του,
διότι τὸν θεωρεῖ πιστὸν σύντροφον τῆς
ζωῆς του, καὶ εἰς αὐτὸν πίπτων ἐν τῇ
μάχῃ καὶ θνήσκων ἐμπιστεύεται ὡς πρὸς
φίλον τὰς τελευταίας του παραγγελίας.

— Σῆκω ἀφέντη μου νὰ πᾶμε γιατί φεύγει ἡ
[συντροφιά μας

λέγει ποιητικώτατα πρὸς τὸν πληγωμένον
ἀσματωλὸν ὁ ἵππος του. Καὶ ὁ πληγω-
μένος ἀσματωλὸς ἀπαντᾷ:

— Δὲν μπορῶ, μαῦρε, νὰ πάγω, τί κοντεύω νὰ
[πεθάνω

Σύρε σκάψε μὲ τὰ νύχια, μὲ τ' ἀργυροπέταλά
[σου,

Κ' ἐπαρέ με μὲ τὰ δόντια, ρίξε με μέσα στο
[χῶμα,

Ἐπαρε καὶ τ' ἄρματά μου νὰ τὰ πάγῃς τῶν
[δικῶν μου.

Ἐπαρε καὶ τὸ μαντύλι, τὸ χουσο τὸ δακτυλίδι,
Νὰ τὸ πάῃς τῆς καλῆς μου, νὰ μὲ κλέῃ ὅταν
[τὸ βλέπει!

Στοργὴν πρὸς τὸν ἵππον του δεικνύει
καὶ ὁ Βούλγαρος ἀσματωλός, ὄχι ὅμως ἐξ
ἀγάπης ἀλλὰ ἐξ οἰκονομικοῦ ὑπολογι-
σμοῦ, διότι «**τὸ ἄλογο εἶνε ἀκριβὸ**» καὶ
δύσκολα δύναται νὰ προμηθευθῇ ἄλλο!!
Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀσματωλοῦ Τοδώρ
ἐξερράγη πυρκαϊά, ἐξ ἧς κινδυνεύουσιν ἐξ
ἴσου ἡ σύζυγος, τὰ τέκνα καὶ ὁ ἵππος
αὐτοῦ. Ἡ μήτηρ τοῦ Τοδώρ συνιστᾷ
εἰς αὐτὸν νὰ σώσῃ κατὰ προτίμησιν
— ποῖον νομίζετε;— τὸν ἵππον!!

Σύρε καὶ βγάλε τ' ἄλογο

Με τὴ χουσοῦ τὴ σέλα,

Γιατί τέτοιο ἔνα ἄλογο

Δύσκολα θὰ ξαναῖσῃς!

Μὰ κ' ἂν καὶ ἡ γυναῖκά σου

Καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ σου

Θὰ πάῃς ὀμορφότερη

Κι' ἄλλα παιδιὰ θὰ κάμῃς.

Μὰ τ' ἄλογο εἶνε ἀκριβὰ,

Πῶς θ' ἀγοράσῃς ἄλλο!!!

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν αἰχμηρὰν ταύ-
την ἐρημον τῆς Βουλγαρικῆς αἰσθημα-
τολογίας, τὰ προϊόντα τῆς λαϊκῆς μου-
σῆς τῶν Ρουμάνων τὰ χορικά ἢ ἠρωϊ-
κὰ ποιήματα, ἢ **μπαλαντέλαις**, ὡς
ἀπεκάλεσεν αὐτὰ ὁ πρῶτος συλλέκτης
τῶν Ρουμανικῶν δημοτικῶν ἄσμάτων,
ὁ Ἀλεξάνδρης, τὰ ὁποῖα ψάλλουσιν ὡς
ἀληθεῖς βάρδοι οἱ ὄρεινοὶ τῶν Καρπα-
θίων ὄρεων μὲ τόνον μελαγχρικὸν καὶ
θλιβερόν, αἱ **Δόιναι**, ἦτοι τὰ ἐρωτικά
ἄσματα καὶ αἱ **Ηονε** ἦτοι τὰ βαρκικά
ἢ ἄσματα εὐθυμίας, εἶνε πλήρη βαθέων
αἰσθημάτων, ἰστορικῶν παραδόσεων καὶ
ἀνδρῶν χαρακτήρων μὲ ἔξαρσιν καὶ
κάλλος ποιητικόν, ἀποπνέοντα τὸν αὐ-
τὸν ἔρωτα πρὸς τὸ πάτριον ἔδαφος,
τὴν αὐτὴν περιπόθητον καὶ τὸν αὐτὸν
ρωμαντισμὸν πρὸς τὰ προϊόντα τῆς Ἑλ-

ληνικῆς δημώδους ποιήσεως, τὰ ὅποια ὑπενθυμίζουσιν ἐν πολλοῖς, καὶ τὸ Σερβικὸν ἔπος, οὐτινος ἐν πολλοῖς ἔχουσι τὴν μεγαλοπρέπειαν. Ἐκ τοῦ δημώδους Ρωμουνικοῦ μέλους ἐνεπνεύθησαν τὰ ἔργα τῶν οἱ μεγάλοι Ρουμάνοι μουσουργοί, ἵνα δημιουργήσωσιν ἔθνικὴν μουσικὴν, ὡς ὁ Ἐνέσκο, ὁ καλλίτερος τῶν μουσουργῶν τῆς Ρουμανίας, ἀκολουθοῦντες τὰ γνήσια Ρουμανικὰ **μοτίβα**, τὰ ὅποια ἐδανείσθησαν ἀπὸ τὴν γλυκυτάτην Ρουμανικὴν δοῖναν, ἐν τῇ ὅποια ἀποκαλύπτεται αὐτὴ ἡ ψυχὴ τοῦ Ρουμανικοῦ λαοῦ. Καὶ ἐκ τοῦ δημώδους Ρουμανικοῦ ἔπους ἐνεπνεύσθησαν καὶ ἔγραψαν πλείστοι μεγάλοι ποιητὰί τῆς συγχρόνου Ρουμανίας ὡς ὁ Μπολντινεάνου τὴν Τραϊανίδα του, τὴν Δενσουσάνου τὴν Νεγορῆδα του, ἦτοι τὴν κάθοδον ἐκ τῶν Καρπαθίων τοῦ ἡγεμόνος Ράδο Νέγρου—Ροδόλφου τοῦ Μαύρου, καὶ τὴν ἴδρυσιν [ἐν ἔτει 1220] τῆς Βλαχίας, τὸν πυρῆνα τῆς σημερινῆς Ρουμανίας. Παρὰ τοῖς Ρουμάνοις διετηρήθησαν πλείστα Ἑλληνικὰ παραδόσεις, πλὴν τῶν ἐκ τῆς λατινικῆς πηγῆς τοιούτων, αἵτινες ἀπαντῶνται καὶ παρὰ τῆς Σλαύοις, ὡς ἡ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, καὶ αἱ δοξασίαι περὶ μαγείας, φαντασμάτων καὶ ναραϊδῶν. Ὅλαι αἱ παραδόσεις αὗται καὶ πλείστα ἱστορικὰ γεγονότα σχέσιν ἔχοντα μετὰ τὴν Βυζαντινὴν ἱστορίαν, ἀπαντῶνται εἰς τὰ δημώδη Ρουμανικὰ ἄσματα, τὰ ὅποια ψάλλει μετὰ περιθλασίας καὶ ἐνθουσιασμοῦ ὡς γνήσια ἰδανικά του ὁ Ρουμανικὸς λαός. Ἐνίοτε αἱ παραδόσεις αὗται συγγέονται πρὸς τὰς ἐκ τῆς λατινικῆς πηγῆς τοιαύτας, ὡς ἡ περὶ τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ, τοῦ θεωρουμένου ὡς ἀποικιστοῦ τῆς Ρουμανίας καὶ καταστάτης προσώπου μυθικοῦ εἰς τὴν δημώδη Ρουμανικὴν ποίησιν εἶδος τι μυθικοῦ Διγενῆ Ἀχρίτα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔπους, μετὰ τοῦ ὁποίου εὐρίσκει τὰς πολλὰς ὁμοιότητας. Πολλαχοῦ ὅμως διακρίνονται καθαρῶς τῶν λατινικῶν τοιούτων καὶ ἀναφέρονται εἰς γεγονότα σχέσιν ἔχοντα μετὰ τὴν

συνάφειαν τῶν Ρουμάνων πρὸς τοὺς Ἕλληνας, τὴν προσέλευσιν αὐτῶν εἰς τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν καὶ τοὺς κοινὰς τῶν Βαλκανικῶν λαῶν ἀναμνήσεις. Ἐν γένει εἰς τὴν Ρουμανικὴν δημώδη ποίησιν, ἣτις προεκάλεσεν τὰς ἐμβριθεῖς μελέτας πολλῶν συλλογέων καὶ συγγραφέων Ρουμάνων καὶ Ἑλλήνων ὡς τὸν Ἀλεξάνδρου, τοῦ Χασδέου, Τοσιλέσκου, τοῦ Γκάστερ καὶ ἄλλων, παρατηρεῖται ἐν πολλοῖς ἐν τῇ ἀφηγησει καὶ τῇ διαγραφῇ τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν χαρακτηριστικῶν ἢ ὁμοιότης καὶ ἡ ἐπίδρασις τῶν Ἑλληνικῶν δημοτικῶν ἁσμάτων.

Ἄλλ' οὐδαμοῦ εὐρίσκει τις τόσον αἰσθητικὴν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος εἰς τὰ προϊόντα τῆς λαϊκῆς μουσικῆς τῶν Βαλκανικῶν λαῶν, ὅσον ἐν Σερβίᾳ. Καὶ ὁ λόγος εἶνε εὐνόητος. Παρὰ τῷ λαῷ τούτῳ τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα ἠδυνήθη νὰ εἰσχωρήσῃ καὶ ἐπιδράσῃ πλείοτερον, διότι εἶρε πλὴν τῶν πολιτικῶν καὶ καιρικῶν περιστάσεων, κοινότητα χαρακτῆρος καὶ ἀρετῶν. Τὸ φιλελεύθερον, τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν, τὸ δημοκρατικὸν πνεῦμα, τὴν ἀπλότητα καὶ αὐστηρότητα τῶν ἠθῶν, τὴν λιτότητα τῆς διαίτης, τὴν πίστιν πρὸς τὴν οἰκογένειαν, εἰς τὸν πυρῆνα τῆς Ἐθνικῆς του ὑπάρξεως, τὴν Ἐμμονὴν εἰς τὰ πάτρια, τὸν πατριαρχικὸν βίον, τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν πατρίδα, τὸν θαυμασμόν πρὸς τὴν ἀνδρείαν καὶ τὰς πολεμικὰς πράξεις, τὴν ἔθνικὴν ὑπερηφάνειαν, τὴν καθαρότητα τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου, ἔτι δὲ τὴν φυσιολατρείαν καὶ τὴν ἐκχριστιανιδεῖσαν πολυθειαν. Ἀκόμη δὲ καὶ ἡ χώρα τοῦ λαοῦ τούτου ἦτο ὡς ἡ ἡμέτερα εὐεπίφορος πρὸς τὸ ἄσμα καὶ ἔκφρασιν τοῦ πάθους καὶ τοῦ αἰσθήματος. Διότι εἶνε χώρα γραφικῆς ὠραιότητος, ὄρεινῆ καὶ βουνώδης, ποῦ μὲν γυμνῆ, ποῦ δὲ πλήρης δαψυλεστάτης βλαστήσεως. Βαθύτατα καὶ πυκνὰ δάση καλύπτουσι τὰ πλεονὰ τῶν ὄρων καὶ τὰς βαθυτάτας χαράδρας αὐτῶν, αἵτινες ἐχησίμειναν ὡς καταφύγιον, κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τῆς δουλείας εἰς τοὺς ἀρματολούς καὶ κλέπτας τῶν Σέρβων,

τοὺς **Χεῦδούκους** καὶ τοὺς Οὐσκῶκ ἢ τοὺς **βοεβόδας**. Ὁ ὄρεινός οὗτος σχηματισμὸς τῆς χώρας προσδίδει εἰς αὐτὴν ὄψιν καθαρῶς ἄλπικὴν, καὶ ἀπαράμειλον γραφικὴν καλλονὴν πλουσία εἰς καταρράκτας, εἰς χαράδρας, εἰς κρυμνοὺς, εἰς βάρανθρα, εἰς σπήλαια, εἰς ἀποτόμους καταπτώσεις τοῦ ἐδάφους, εἰς βλάστισιν παντοειδῆ καὶ δαψιλῆ, διασχίζομένη παντοῦθεν ὑπὸ ποταμῶν θυάκων καὶ πλήρης πλευσίων πηγῶν καὶ φυσικῶν φαινομένων, ἐκπληκτικῶν εἰς τὸ ὄμμα τοῦ θεατοῦ, δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ διανοίξῃ τὸν νοῦν καὶ τὸ χεῖλη τῶν τέκνων αὐτῆς εἰς αἰσθήματα γενναῖα καὶ ἄσματα ὑψηλά. Τὰ ἄσματα ταῦτα εἶνε βεβαίως σλανική ποίησις. Ἀλλὰ μέσα εἰς τὰ ἄσματα ταῦτα, εἰς τὴν διαγραφὴν τῶν χαρακτῆρων καὶ τὴν ἀπεικόνισιν τῶν λαϊκῶν δοξασιῶν καὶ προλήψεων, εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ἰδιαζόντων αἰσθημάτων τοῦ Σερβικοῦ λαοῦ, διακρίνει τις τὴν Ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν, ὅπως εἰς τὸ Σερβικὸν ἔπος διακρίνει τὸν Ἑλληνικὸν μῦθον καὶ εἰς τὸν Χεῦδούκον καὶ τὸν Βοεβόδα, τὸν Ἀρματολὸν καὶ τὸν Κλέφτην τῶν Ἑλληνικῶν ἁσμάτων.

Ὡς ἐν Ἑλλάδι οὕτω καὶ ἐν Σερβίᾳ τὰ δημώδη ἄσματα καὶ αἱ ἔθνικα παραδόσεις διετήρησαν τὴν συνεχῆ ἄλωσιν τῶν παρελθόντων χρόνων καὶ ψάλλουσι τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τῶν ἀρχαίων βασιλέων καὶ τῶν ἀγωνισθέντων ἔθνικῶν ἡρώων πρὸς παλινόρθωσιν τῆς Σερβικῆς ἐλευθερίας. Ὅπως ἐν Ἑλλάδι οὕτω καὶ ἐν Σερβίᾳ εἰς τὰ δημοτικὰ ἄσματα ἀντανακλῶνται αἱ ἀρεταί, τὰ διανοήματα, τὰ συναισθητά καὶ ὁ χαρακτῆρ τῆς Σερβικῆς φυλῆς, ἔτι δὲ αἱ παραδόσεις αὐτῆς καὶ ὁ σύνδεσμος πρὸς τὴν ἀρχαίαν λατρείαν, ἢ προσωποποιήσεις τῆς φύσεως, τῶν φαινομένων καὶ τῶν δυνάμεων αὐτῆς. Ὅλα τὰ ἔμψυχα καὶ τὰ ἄψυχα, ὡς παρ' ἡμῖν, λαμβάνουσιν ἀνθρωπίνην λαλίαν καὶ συμμετέχουσι τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰ Σερβικὰ δημοτικὰ ἄσματα, εἰς τὰ ὅποια ψάλλεται ὁ ἔρωτος, ἡ ἀγάπη, ἡ συζυγικὴ ἀφοσίωσις, ἡ στοργὴ

πρὸς τοὺς γονεῖς, τὸ μητρικὸν φίλτρον, τὸ ἀδελφικὸν αἰσθημα, ἡ φιλοξενία, ἡ πατρις, ἡ πίστις πρὸς τὴν θρησκείαν, ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ζωὴν, ἡ λύπη τοῦ ἀποχωρισμοῦ ἀπὸ τῶν φιλιτάτων καὶ ὁ θάνατος. Ὁ ἔρωτος εἶνε ὅπως εἰς τὰ Ἑλληνικὰ τραγούδια σεμνός, βαθύς καὶ χριστιανικός, ὄχι ἀνημμένος, ἐκτετραχλισμένος καὶ ὑλιστικός, ὡς εἰς τὰ βουλγαρικὰ ἄσματα. Οἱ συγγενικοὶ δεσμοί, ἀκόμη καὶ αὐτοὶ οἱ πνευματικοί, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦσιν ἐν τῷ συνόλω τῶν τὴν Ἑλληνικὴν οἰκογένειαν, ἀπαντῶσι καὶ παρὰ τοῖς Σέρβοις καὶ ἀποτελοῦσι τὸ θέμα πλείστων καὶ ὠραιότατων σερβικῶν ἁσμάτων. Οἱ ὑμέναιοι, τὰ τραγούδια τῆς ἀνοίξεως, τοῦ θερισμοῦ, τοῦ τρύγου, τὰ βουκολικά, τὰ τραγούδια τῆς ξενητείας καὶ τοῦ χωρισμοῦ ὑπὸ τῶν φιλιτάτων, τὰ συμβολικὰ καὶ μυθοπλαστικά ἢ παραβολικὰ τραγούδια, ὡς παρ' ἡμῖν τὸ **Γεφύρι τῆς Ἀρτας**, ἢ **Ἡλιογέννητη**, ὁ **Ἀκριτικός κύκλος** καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ἀκόμη δὲ καὶ τὰ **τραγούδια τοῦ χάρου** καὶ τὰ μοιρολόγια ἀπαντῶνται σχεδὸν πανομοιότυπα καὶ παρὰ τοῖς Σέρβοις μετὰ τὴν αὐτὴν ἄρρητον μελαγχολίαν καὶ γλυκύτητα, τὴν ὅποιαν διέχουσι εἰς τὴν λαϊκὴν ψυχὴν αἱ προσδοκίαι, οἱ πόνοι, αἱ θλίψεις καὶ αἱ δοκιμασίαι τῆς δουλείας.

Εἶνε δὲ τὰ δημώδη ἄσματα τῶν Σέρβων ἐπίσης ἀφθάστου ὕψους ὡς τὰ ἡμέτερα καὶ διερχομένου ἀριστα τὴν ἔθνικὴν ψυχὴν, ψυχὴν καθ' ὁλοκληρίαν ποιητικὴν καὶ βαθύτατον τρέφουσιν τὸ αἰσθημα τῆς ἔθνικῆς ἀνεξαρτησίας. Ρέπουσι δὲ καὶ ἀπὸ φύσεως οἱ Σέρβοι εἰς τὴν ποίησιν, δικαίως δὲ ὁ Ἀδάμ Μικέβιτς γράφει ποῦ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ ὅτι «οἱ Σέρβοι εἶνε προωρισμένοι ὑπὸ τῆς θείας προνοίας νὰ εἶνε οἱ ποιηταὶ ὅλης τῆς Σλανικῆς φυλῆς». Τινὰ τῶν δημοτικῶν ἁσμάτων τῶν Σέρβων δύνανται κάλλιστα νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰ ἡμέτερα διὰ τὴν βαθύτητα τοῦ αἰσθήματος καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἐμπνεύσεως, ἐὰν δὲ δὲν εἶνε τὸσον ἄρτια στῆν ἐκτέλει, ὅσον τὰ ἡμέτερα ἐὰν ἐν τισί

στεροῦνται τῆς συμμετρικότητος, τῆς χάριτος καὶ τοῦ κάλλους τῆς μορφῆς τῶν ἡμετέρων δημοτικῶν ᾠμάτων, τὰ ὅποια ἐν τῷ συνόλω τῶν εἶνε ὑψηλὰ καλλιτεχνήματα, κατ' οὐδὲν ὑπολείπονται αὐτῶν κατὰ τὴν σύλληψιν, τὴν δύναμιν τῆς ἐκφράσεως, τὴν διαγραφὴν τῶν χαρακτῆρων καὶ τὴν ζωηρότητα τοῦ ἐθνικοῦ χρωματισμοῦ ὅστις κατέστησεν αὐτὰ ἀπαράμιλλα. Ὁ Γκαϊτε, ὁ μέγας, ὁ Ὀλύμπιος Γκαϊτε, ὅστις ἦτο θανμαστῆς τῶν ἡμετέρων δημοτικῶν ᾠμάτων καὶ μετέφρασε μάλιστα ἐξ αὐτῶν τὸ **Τραγοῦδι τοῦ χάρου**, ὁμιλῶν περὶ τοῦ περιφύφου δημῶδους ᾠματος τῶν Σέρβων ὑπὸ τὸν τίτλον «**Ἡ θεμελίωσις τῆς Σκόδρας**» λίγει ὅτι εἶνε ἐν τῶν συγκινητικωτέρων ᾠμάτων ὄλων τῶν λαῶν καὶ ὄλων τῶν χρόνων.

Τὰ δημῶδη ᾠματα τῶν Σέρβων, καλούμενα σερβιστὶ Pesma — ἦτοι ραψοδία—μετέχουσι τοῦ ἔπους πολὺ περισοότερον ἢ τὰ ἑλληνικὰ δημοτικὰ ᾠματα. Τινὰ ἐξ αὐτῶν ὑπερβαίνουσι τοὺς χιλίους στίχους, τὰ ἀρχαιότερα δὲ ἐκ τούτων, ὄντια καὶ ἀπλούστερα καὶ βραχύτερα, εἶνε **κνκλικὰ**, ὡς παρ' ἡμῶν τὰ ἀποτελοῦντα τὸν Ἀκριτικὸν κύκλον. Μετεφράσθησαν δὲ εἰς ἄλλας τὰς γλώσσας. Ἡ πρώτη συλλογὴ καὶ μετάφραση αὐτῶν ὀφείλεται εἰς τὸν μέγαν Σέρβον συγγραφεῖα καὶ διαδόχον ἐν ταῖς περὶ γλώσσης ἰδέαις τοῦ Ὁβράδοβιτς, τὸν Βοὺκ Στεφάνοβιτς Κάραντζιτς ἕνα ἐκ τῶν κυριωτέρων δημιουργῶν τῆς ἐνηρωτάτης καὶ ἀρμονικωκάτης σημερινῆς γλώσσης τῶν Σέρβων, ὅστις πρῶτος κατέστησε γνωστὴν τὴν δημῶδη ποιήσιν τῆς πατρίδος αὐτοῦ εἰς τοὺς Εὐρωπαϊοὺς. Ὁ μέγας φιλέλλην καὶ Ἰταλὸς συγγραφεὺς Τομαγέο ἐν ἔτει 1842 συμπεριέλαβε τινὰ τῶν ᾠμάτων τούτων εἰς τὴν τετράτομον συλλογὴν του, περιέχουσαν δημοτικὰ ᾠματα τῆς Ἑλλάδος, τῆς Κορσικῆς, τῆς Τοσκάνης καὶ τῆς Ἰλλορικῆς. Ἐπίσης τὸ 1882 ἐξεδόθη παρὰ τοῦ γάλλου Docton γαλλικὴ μετάφρασις τούτων, πλεῖστοι δὲ γερμανοὶ

σοφοὶ κατέγειναν εἰς τὴν μελέτην αὐτῶν, χρησιμευόντων σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ ὡς πηγὴ τῆς Σερβικῆς ἱστορίας, καθόσον συμπληροῦσι πολλαχοῦ τὰ κενὰ αὐτῆς, ὡς παρ' ἡμῶν τὰ ἡμέτερα.

Ὁ ἱπποτισμὸς καὶ ὁ ἠρωϊσμὸς τοῦ βασιλέως Λαγάρου, πεσόντος εἰς τὴν περίφημον μάχην τοῦ κοσσυφοπεδίου, ὑπὲρ τῆς Σερβικῆς ἐλευθερίας, τὸ ἀνδραγάθημα τοῦ τυρανοκτόνου Μιλὸς Κοβίλοβιτς ἢ Ὀμπήλοβιτς, φονεύσαντος τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς μάχης τὸν νικητὴν τοῦ Λαγάρου σουλτάνου Μουράτ, τὰ μυθικὰ κατορθώματα τοῦ Μάρκου Κράλιεβιτς, τοῦ Διγενῆ τούτου Ἀκριτά τοῦ Σερβικοῦ ἔπους, καὶ τόσων ἄλλων Σέρβων ἠρώων ψάλλοντας καθ' ὅλην μακρὰν σειρὰν τῶν ᾠμάτων τούτων, ἐν οἷς διαφαίνεται ὁ πόθος πρὸς τὴν οἰχομένην δόξαν τοῦ Σερβικοῦ ἔθνος, τὸ βαθύτατον ἐθνικὸν φρόνημα, τὸ πολεμικὸν πνεῦμα καὶ ἄροητον αἰσθημα μελαγχολίας διὰ τὴν ἐπελθούσαν ὑποδούλωσιν αὐτοῦ.

Ἴδου ἐν ἐκ τῶν ᾠμάτων τούτων ἐν πενιχρῷ πεζῇ μεταφράσει, ἐν τῷ ὁποίῳ ψάλλεται τὸ τέλος τοῦ βασιλέως Λαγάρου καὶ ἡ ἐν Κοσσόβῳ μάχη, ἣτις ὑπῆρξεν ὁ τάφος τῆς Σερβικῆς ἐλευθερίας.

Ὁ θάνατος τοῦ βασιλέως Λαγάρου.

— «Μήπως εἶνε κανένα εὐγενικὸ γεράκι ποῦ ἐπέταξε καὶ ἦλθεν ἀπὸ τὰ ἅγια Ἱεροσόλυμα; Καὶ μήπως εἰς τὰ νύχια του κρατεῖ κανένα πτωχὸ χελιδονάκι;

Ὅχι, ἀλλ' εἶνε ὁ προφήτης Ἡλίας ποῦ φέρνει μιὰ παραγγελία ἀπὸ τῆ μητέρα τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὴν Παναγία.

Πέρα εἰς τὸ Κόσσοβον πετᾶ καὶ ρίχνει τὴν παραγγελίαν εἰς τὰ γόνατα τοῦ Τσάρου «**Λάγαρε, Τσάρε ἐνδοξε,** ἡ γενεὰς μεγάλης γόνε, ποῖο βασίλειο προτιμᾷς; Τὸ ἐπουράνιον ἢ τὸ ἐπίγειον;

Ἄν τὸ ἐπίγειον προτιμᾷς σέλωσε τὸ ἄτι σου, ζώσου τὸ σπαθὶ σου, πάρε τὰ παλληκάρια σου καὶ πήγαινε νὰ κτηπή-

σης τοὺς Τούρκους μὲ τὴν ἐλπίδα τοῦ θοριάμβου σου.

Ἄλλ' ἂν προτιμᾷς τὸ οὐράνιο βασίλειο κτίσε μιὰν ἐκκλησίαν εἰς τὸν κάμπον τοῦ Κοσσόβου. Ὅχι μὲ μάριμαρον ἀλλ' ἀτελῆν ὡσάν σκηνὴν τερπνὴν. Μέσα σ' αὐτῇ τὸ στράτευμα τῶν Σέρβων ἄς καθαρισθῇ ἀπὸ τῆς πολλῆς του ἀμαρτίας, ἄς πάρῃ τὴν ἁγίαν μετάληψιν καὶ ἄς ἐτοιμασθῇ διὰ τὸν θάνατον. Διότι ὄλοι οἱ πολεμιστὰι καὶ σὺ αὐτὸς θὰ σκοτωθῆτε!

Εἰς σκέψεις ἔπεσεν ὁ Λάζαρος. Τοῦ τραῦγει ἡ ἀμφιβολία τὴν ψυχὴν. Ἄλλ' ἔπειτα ἐφώνασε.

— Θεέ, μεγαλδύναμε, φώτισέ με διὰ τῆς σοφίας σου! Εἶνε καλὰ τῆς γῆς τὰ μεγαλεῖα, ἀλλ' εἶνε ἐφήμερα καὶ ἄστατα. Τὸ οὐράνιον βασίλειον εἶνε διὰ τὴν αἰωνιότητα.

Καὶ ὁ Λάζαρος ἐπροτίμησε τὸ οὐράνιον βασίλειον. Στήνει μιὰν σκηνὴν μεγάλην σάν ἐκκλησίαν, εἰς τὸν κάμπον τοῦ Κοσσόβου. Ζητεῖ ἀπὸ τὸν Πατριάρχην καὶ ἀπὸ τοὺς δώδεκα δεσποτάδες νὰ στείλουν τὴν Ἁγίαν Μετάληψιν εἰς τοὺς πολεμιστὰς του καὶ τοὺς ἐτοιμᾷζει εἰς θάνατον χριστιανικόν!

Νὰ οἱ Τούρκοι ποῦ περνοῦν τὴν πεδιάδα τοῦ Κοσσόβου!

Ὁ Βόγδανος καὶ οἱ ἔμορφοι πολεμιστὰι οἱ Σέρβοι, ποῦ τὸν ἀκολουθοῦν, ὁμοῦν ἐναντίον των.

Ὅμοῦν κατοπιν καὶ οἱ ἐννέα υἱοὶ του, οἱ Γιουγκοβίκιδες, ποῦ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς φέρνει μαζί του ἐννέα χιλιάδας στρατιῶτας. Εἴκοσι χιλιάδας παλληκάρια σέρνει ὁ πατέρας των χωριστά.

Ἐπτὰ πασσάδες ἐσαρώθησαν μπροστά του, ὅταν ἐμπρὸς εἰς τὸν ὄγδοον πασσᾶν πέφτει ὁ γέρος Βόγδανος. Μαζὶ μὲ αὐτὸν ἐσκοτώθηκαν καὶ τὰ παιδιά του, γιὰ νὰ μὴν ἰδῇ κανεὶς τὴν συμφορὰν.

Τότε προχωροῦν οἱ τρεῖς Μερλίοβιτς, ὁ βάνος Οὐγγλίσσα καὶ ὁ βοεβόδας Γόϊκος καὶ μαζὺ ὁ βασιλεὺς ὁ Βουκασίν. Καθένας ἀπὸ αὐτοὺς ἔχει μαζὺ του τριάντα χιλιάδες παλληκάρια.

Ἡ μάχη ἀρχίζει ὅπως καὶ πρῶτα.

Ὅκτὼ πασσάδες γιὰ τὴν ὥρα ἐδάγκωσαν μὲ τὸ ματωμένο στόμα των τὴ γῆ!

Ἄλλ' ὅταν ἦλθεν ὁ ἔννατος; ὁ Οὐγγλίσσας καὶ ὁ βοεβόδας Γόϊκος πέφτουν μὲ τὴ σειρά των καὶ ὁ Βουκασίν λαβώνεται πολλαῖς φοραῖς. Τὰ τουρκικὰ τὰ ἄλογα πατοῦν τὸ τιμημένο τὸ κορμὶ τοῦ βασιλεῦς, καὶ πέφτουν καὶ σκοτώνονται τὰ παλληκάρια του. Πέρνει τὴ θέσι του εὐθύς ὁ δοῦξ ὁ Στέφανος μὲ ἑξήντα χιλιάδες λογχοφόρους. Νικᾷ τοὺς ἐννέα πασσάδες, ἀλλὰ νικᾶται εἰς τὸν δέκατον καὶ γύρω του σωριάζονται τὰ παλληκάρια του.

Προβάλλει τώρα ὁ τσάρος Λάζαρος, ὁ τσάρος τῆς Σερβίας, μὲ τὸν ἀτρόμητον στρατόν του.

Φεύγουν οἱ Τούρκοι φεύγουνε καὶ δὲν τολμοῦν τὸν ἦρωα νὰ ἰδοῦνε κατὰ πρόσωπον.

Γέρνει ἡ νίκη πρὸς τὸ μέρος του, ὅτε ἕνας προδότης Βούκος ἐπρόδωσε τὸν εὐγενῆ ἀρχηγόν του... καὶ ὁ ἄτιμος ἦτο γαμβρός του.

Ἐτσι ἐτελείωσεν ὁ τσάρος Λάζαρος. Ἐβδομηῆντα πέντε χιλιάδες στρατιῶται, τὸ ἄνθος τῆς Σερβίας, ἔπεσαν γύρω ἀπὸ τὸν βασιλέαν των εἰς τὸν κάμπον τοῦ Κοσσόβου. Ἄλλὰ κάθονται τώρα γύρω εἰς τὸν θρόνον τοῦ θεοῦ μὲ στέφανον δόξης εἰς τὸ μέτωπον.

Ἄλλο ᾠσμα τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως εἰσάγει ἡμᾶς εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Λαγάρου τὴν παραμονὴν τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ὁ ἱπποτικὸς βασιλεὺς μέλλει νὰ τελέσῃ τὴν ὑπερτάτην θυσίαν ὡς ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ καὶ τῶν συμμάχων του. Τὸ ᾠσμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ὁ Eichhoff (εἰς τὴν ἱστορίαν του περὶ τῆς γλώσσης καὶ τῆς φιλολογίας τῶν Σλαβῶν) θεωρεῖ ὡς τὸ θελκτικώτερον καὶ ἀπλούστερον τῶν δημοτικῶν ᾠμάτων τῆς Σερβίας, μετέφραγεν εἰς ὠραίους στίχους ὁ ἐθνικὸς ἡμῶν ποιητῆς Ἀχιλλεὺς Παράσχος καὶ δύνανται οἱ ἐπιθυμοῦντες ἑξ ἡμῶν νὰ τὸ ἀναζητήσωσιν εἰς τὸν πρῶτον τόμον τῶν ποιημάτων αὐτοῦ.

Τὸ Ἐθνικὸν φρόνημα, τὸ μῖσος πρὸς

τὴν τυραννίαν καὶ τὸ βαθύ θρησκευτικὸν αἶσθημα, τὸ ὁποῖον διακρίνει τοὺς στίχους τοῦ θελκτικωτάτου τούτου ποιήματος, ὡς καὶ ἐκείνου τὸ ὁποῖον σὰς ἀνέγνωσα εἶνε τὸ κοινὸν γνώρισμα ὅλων τῶν δημοτικῶν ἄσμάτων τῶν Σέρβων. Τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα παρὰ τοῖς Σέρβοις εἶνε τόσον βαθύ, ὅσον καὶ ὁ ἔρωσ πρὸς τὴν πατρίδα πολλάκις δὲ εὐθεθέντες οἱ Σέρβοι πρὸ τοῦ διλήμματος ν' ἀποκρούσωσι τὸν ξενικὸν ζυγὸν ἐκκαθολικίζομενος ἢ νὰ στρέψωσιν αὐτὸν καὶ νὰ διατηρήσωσι τὸν ἐθνισμὸν τῶν, προτιμήσωσιν τὸ δεύτερον.

Κατὰ τὰ δημῶδη ἄσματα προκειμένου ὁ δεσπότης τῆς Σερβίας Βράγκοβιτς νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τοῦ ἥρωος τῶν Οὐγγρων Οὐνιάδου, ἠρώτησεν αὐτόν.

— *Τι θὰ πράξῃς γὰρ τοὺς Σέρβους
Ἄν νικήσῃς Οὐνιάδῃ;
— Θὰ φροντίσω γὰρ τὸν Πάπα
Καὶ σὸν τόπον σὰς θ' ἠρθοῦνε,
Οἱ Φλαγαῖοι ἀπ' τῆ Γόμῃ!*

Ὁ Βράγκοβιτς ὑπέβαλε τὴν αὐτὴν ἐρώτησιν εἰς τὸν Σουλτάνον.

— *Τι θὰ πράξῃς ἂν ἡ τύχη
Σ' εὐνοήσῃ καὶ νικήσῃ;
— Θὰ ὑψώσω τὸ τζαμί μου
Ἐκεῖ σιὰ στήν ἐκκλησίᾳ σου.
Κι' ὅσοι θέλουσι τὸ τζαμί μου ἂς
ὑπάγουσι,
Κι' ὅσοι θέν' εἰς τὴν ἐκκλησίᾳ σας.*

Ὁ Βράγκοβιτς ὑπέβαλε καὶ τὰς ἀπαιτήσεις εἰς τὴν κοίτιν τῶν βοεβόδων αὐτῶν, καὶ οὗτος ἀπήντησεν ἀδιστακτικῶς ὅτι εἶνε προτιμότερον νὰ ὑπακούσῃ εἰς τοὺς Τούρκους, ἢ νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τῶν καθολικῶν Οὐγγρων ἐπὶ ἀπωλείᾳ τῆς ὀρθοδοξίας αὐτῶν. Πόσον τὸ περιστατικὸν τοῦτο ἔχει ὁμοιότητα πρὸς τὸ λεχθὲν παρ' ἡμῖν κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὅτι κρεῖσσον ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Τούρκων ἢ Λατίνων ἱερέων.

Εἰς ἄλλο δημῶδες ἄσμα ἡ σύζυγος τοῦ Λαγάρου Μηλίτσα ἐπιπλήσσει τὸν σύζυγόν της διότι ἐν ᾧ πάντες οἱ ἡγεμόνες ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Νεμαΐα ἔκτιζον

μονὰς καὶ ἐκκλησίας, μόνον αὐτός, καίτοι ἔχει τόσους θησαυροὺς δὲν ἀνέγειρεν εἰσέτι τοιαύτας. Ὁ Λάγαρος ἵνα εὐχαριστήσῃ τὴν σύζυγόν του ἐγείρεται καὶ ὑπόσχεται ἐνώπιον τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν μεγαστάνων αὐτῶν νὰ οἰκοδομήσῃ μίαν ἐκκλησίαν ἐν Ραβενίτσι τῇ τότε πρωτεύουσῃ τῆς Σερβίας τῆς ὁποίας τὰ θεμέλια νὰ γίνωσιν ἐκ μολύβδου, οἱ τοῖχοι θέλουσι σκεπασθῆ δι' ἀργύρου, ἡ δὲ στέγη ἐκ χρυσοῦ καὶ τὸ ἐσωτερικὸν θὰ φέρῃ διεσπαρμένους ἀδάμαντας καὶ μαργαρίτας Πάντες οἱ μεγαστάνες ἐπιδοκιμάζουσι τὴν γενναίαν αὐτὴν ἀπόφασιν ἐκτὸς τοῦ Μηλόση, ὅστις καθήμενος εἰς τὸ ἄκρον τῆς τραπέζης ἐσιώπα. Ὁ Λάγαρος ἐρωτᾷ τὴν αἰτίαν τῆς σιωπῆς του, ὁ δὲ Μηλόσης, κλίνων μετὰ σεβασμοῦ ἐνώπιον τοῦ ἡγεμόνος ἀπαντᾷ.

— Δόξα εἰς σὲ ἐπενοήσαντα τοιοῦτο σχέδιον. Δυστυχῶς ὅμως θὰ μείνῃ ἀνεκτέλεστον. Αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τῆς Σερβίας πλησιάζουσιν. Οἱ Τούρκοι γινόμενοι κύριοι τῆς χώρας θὰ καταστρέψωσι τὰ μοναστήρια καὶ θὰ καταργήσωσι πάσας τὰς ἱεράς ἡμῶν τελετάς.

Ἐκ τῶν θεμελιῶν τῆς ἐν Ραβενίτσι ἐκκλησίας σου θὰ κατασκευάσωσι σφαιρας, ἵνα ἐρημώσωσι τὰς πόλεις ἡμῶν, ἐκ τοῦ ἀργύρου τῶν τοίχων αὐτῆς κοσμήματα τῶν ἵππων, ἐκ τοῦ χρυσοῦ τῆς στέγης περιδέραια τῶν γυναικῶν, τοὺς δὲ μαργαρίτας καὶ ἀδάμαντας θέλουσι προσκολλήσῃ εἰς τοὺς δακτύλους ἐταίρων καὶ εἰς τὰς λαβὰς τῶν ξιφῶν των. Ἐὰν λοιπὸν θέλεις νὰ μὲ πιστεύσῃς, εὐγενῆ μου Κύριε, διάταξον νὰ κόψωσι σωροὺς ὀγκολίθων καὶ μαρμάρων, ὅπως οἰκοδομήσῃς ἐκκλησίαν στερεὰν ἀντέχουσαν εἰς τὴν φθορὰν τῶν Τούρκων καὶ ἱκανὴν νὰ διατηρηθῆ μέχρι τῆς δευτέρας παρουσίας.

— Σὲ εὐχαριστῶ, εἶπεν ὁ Λάγαρος διὰ τὴν συμβουλήν σου. Εὐρίσκω αὐτὴν δικαίαν καὶ ὀρθὴν καὶ θέλω τὴν ἐκτελέσῃ».

Τοιοῦτοτρόπος ἐγένετο ἡ οἰκοδομὴ τῆς ἐν Ραβενίτσι ἐκκλησίας, ὅπου κατόπιν μετεφέρθησαν τὰ λείψανα τοῦ

μάρτυρος βασιλέως ἐκ Πριστίνης καὶ ἤτις σώζεται ἔτι καὶ νῦν προκαλοῦσα τὴν συροὴν τῶν πιστῶν Σέρβων. Τὸ ἄσμα ἐντούτοις εἶνε συμβολικὸν καὶ εἰκονίζει τὴν στερέωσιν τοῦ ἐθνισμοῦ τῶν Σέρβων διὰ τοῦ αἵματος τοῦ βασιλέως Λαγάρου, ἐκ τῆς ἀναμνήσεως τῆς θυσίας τοῦ ὁποίου, ὡς ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ Παλαιολόγου παρ' ἡμῖν, ἀνεβλάστησε τὸ δένδρον τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ λαοῦ του.

Ὁ βασιλεὺς Λάγαρος καὶ ὁ Μάρκος Κραλίεβιτς εἶνε ὡς δύο ἥρωες τῆς δημῶδους ποιήσεως τῶν Σέρβων, τὰ δὲ ὀνόματα αὐτῶν ἀπαιτῶνται εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ἡρωϊκὰ ἄσματα τῶν χρόνων ἐκείνων. Ὁ Λάγαρος εἶνε ὁ ἡρωϊκὸς καὶ ἱπποτικὸς βασιλεὺς, ὅστις χάριν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, δὲν ἐδίστασε νὰ προσφέρῃ ἑαυτὸν θυσίαν εἰς τὴν ἱστορικὴν ἐκείνην μάχην τοῦ Κοσόβου. Εἶνε ἀληθὴς βασιλεὺς, καὶ ἀληθὴς ἥρωος, ἔχων εὐγενεστάτους χαρακτηρισμοὺς, μεγαλοπρέπειαν βασιλικὴν καλοκαγαθίαν καὶ ἀγνότητα πίστεως. Κάθηται εἰς τὰ παλάτια του, συγκαλεῖ συμπόσια, συνομιλεῖ μετὰ τῶν πολεμιστῶν του, ὡς Ὁμηρικὸς ἥρωος καὶ ἐξέρχεται εἰς τὴν μάχην μὲ ὀλύμπειον ἀταραξίαν, βέβαιως ὡν ὅτι θὰ πράξῃ τὸ καθήκον του ὡς βασιλεὺς καὶ ὡς χριστιανός, ὀτιδήποτε καὶ ἂν συμβῆ. Ὁ Μάρκος Κραλίεβιτς εἶνε ὁ υἱὸς τοῦ ὑποτελοῦς ἡγεμόνος Βουκασίν, ὅστις σφετερισθεὶς τὸν θρόνον τοῦ μεγάλου Δουσάν, ἐφόνευσε τὸν υἱὸν του καὶ διάδοχον αὐτοῦ. Εἶνε γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας ὅτι ὁ Μάρκος Κραλίεβιτς, ὅστις ζῶντος τοῦ βασιλέως Δουσάν ἦτο γραμματεὺς αὐτοῦ, ἦτο ὁ μόνος ὅστις ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ νομίμου κυρίαρχου, διὸ καὶ ἐξορίσθη ἐκ τῆς Σερβίας ὑπὸ τοῦ σφετεριστοῦ πατρὸς του. Θανόντος τοῦ πατρὸς του ἐπέστρεψεν εἰς Σερβίαν καὶ προσέφερεν τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὸν νόμιμον βασιλέα Λάγαρον, ἀναδηχθεὶς δὲ ἀνδρείως πολεμιστὴς εἰς τὰς κατὰ τῶν Τούρκων μάχας καὶ πληγωθεὶς εἰκοσάκις ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ 103 ἐτῶν. Τὸν αὐτὸν χαρακτήρα διατηρεῖ ὁ Κραλίεβιτς εἰς τὰ

δημῶδη ἄσματα, ἀλλ' ἀποβαίνει ὀλίγον τι μυθικὸς καὶ ὑπεράνθρωπος, εἶδος τι Διγενῆ Ἀκρίτα τῶν ἡμετέρων δημοτικῶν ἄσμάτων. Τὸ μάχεσθαι δι' αὐτὸν εἶνε ὄχι μόνον ἐκτέλεσις καθήκοντος, ἀλλὰ καὶ ὑπαγόρευσις ἀνάγκης καὶ ἐπίδειξις φυσικῆς ὀρώμης, ὅπως παρὰ τῷ Διγενῆ Ἀκρίτᾳ. Εἶνε ὀργίλος, ἠδυπαθὴς καὶ δεξιθυμὸς. Τρώγει ὡς Ὁμηρικὸς ἥρωος ὀλόκληρα πρόβατα καὶ πίνει πίθους οἶνον, ἵνα κορέσῃ τὴν πείναν καὶ τὴν δίψαν του. Ἀποβαίνει τέλος εἶδος τι μεσαιωνικοῦ τυχοῦθρα, σπεύδων παντοῦ, ἐνθα δύναται νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ καὶ τιμωρήσῃ τὸ θράσος τῶν ἐχθρῶν του. Πλείστα δημοτικὰ ἄσματα ἀποτελοῦντα τὸν ἀκριτικὸν κύκλον τῶν Σέρβων, ἀναφέρονται εἰς τὴν μνήμην τοῦ μυθικοῦ τούτου ἥρωος, ἐν τῷ προετύπῳ τοῦ ὁποίου ὁ Σερβικὸς λαὸς ἐξυμνεῖ τὸν πιστὸν καὶ ἕνορχον στρατιώτην, ὅστις ἔμεινε πιστὸς εἰς τὸν νόμιμον βασιλέα τῆς χώρας καὶ δὲν ἐδίστασε νὰ θυσιάσῃ τὴν πρὸς τὴν ἴδιαν γεννήτορα ἀγάπην εἰς τὸν βωμὸν τῆς νομιμότητος καὶ τοῦ πρὸς τὸν βασιλέα καθήκοντος. Κατὰ τινα δὲ παραδόσιν ὁ ἥρωος οὗτος δὲν ἀπέθανεν, ἀλλὰ κοιμᾶται μὲ τὸ ἄλογόν του εἰς τι σπήλαιον καὶ ἀναμένει τὴν ἡμέραν καθ' ἣν θὰ ἀφυπνισθῆ καὶ πάλιν, ἵνα πολεμήσῃ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ λαοῦ καὶ τῆς πατρίδος του. Εἶνε ὑπὸ ἄλλην μορφήν αὐτὴ αὐτὴ ἡ ἰδικὴ μας παράδοσις τοῦ **Μαρομαρωμένου βασιλῆα**, σὺν τῇ διαφορᾷ ὅτι ὁ μὲν μαρομαρωμένος βασιλεὺς τῶν Σέρβων ἀνεστήθη καὶ ζῆ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ σημερινοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου, ὅστις ἠτύχησας νὰ πραγματώσῃ τὰ ἰδεώδη τῆς Σερβικῆς φυλῆς, ἐν ᾧ ἡ σιὰ τοῦ ἰδικοῦ μας πλανᾶται ἀταφος καὶ μακρῶν τῶν χωρῶν τῆς δράσεώς του καὶ τῆς δόξης του, ἂς ἐρορέμβασεν ὡς ἐλληνικῆς ἢ ἐλληνικῆς ψυχῆ ὅλων τῶν γενεῶν καὶ ὅλων τῶν αἰώνων.

Ἴδου ἤδη τὸ ὄραϊον ἄσμα τὸ ἀναφερόμενον τὴν θεμελίωσιν τῆς Σκόδρας, τὴν παλαιὰν πρωτεύουσαν τῆς Ζέτας (τοῦ σημερινοῦ Μαυροβουνίου), ὅπερ ὁ μέγας

Γκαίτε ἀπεκάλεσεν ἐν τῶν συγκινητικω-
τέρων ἁμαρτιῶν ὄλων τῶν αἰώνων. Σᾶς
τὸ δίδω κατὰ ἰδικήν μου πενιχρὰν μετά-
φρασιν.

Ἡ θεμελίωσις τῆς Σκόδρας.

Ἡ βασίλισσα ὁ Βουκασίν, τῆς Δαλματίας δόξα,
Ὁ Γόϊκος κί Οὐγλίεσσα¹ τὰ δύο του ἀδέλφια,
τὸ κάστρο κτίζουσε κί οἱ τρεῖς τῆς Σκόδρας,
Ἰς τὸ Βογιάννα.

Χίλιοι μαστόροι κουβαλοῦν καὶ ἄλλοι τόσοι κτί-
ζουσι.
Ὀλημερεῖς τὸ κτίζανε, τῆ νύκτα ἢ νεράϊδα,
Καὶ στοιχεῖο τὸ ποταμοῦ, τοὺς κόπους των

Τέσσαρα χρόνια κτίζανε. Τὸν τέταρτο τὸ χρόνο
Μία φωνὴ ἀκούσθηκε ἀπ' τοῦ νεροῦ τὰ βάθη.
— «Τοὺς θησαυροὺς βασιλεῦ, μὴ τοὺς σκορπῆς
τοῦ κάκου!

Νὰ θεμελιώσῃ δὲν μπορεῖ τὸ κάστρο ἰς τὸ Βο-
γιάννα,
Ἄν μιά ἀπ' τῆς βασιλισσῆς ἴς τὴν εἰζά του δὲν
κεῖται

Ἐκεῖνη ποῦ πρωτὶ-πρωτὶ, ἀπ' τ' ἄσπρο τῆς
παλάτι,
Θὰ κατεβῆ τὸ φαγητὸ νὰ φέρῃ ἰς τοὺς μαστό-
ρους—

Τὰ δύο του ἀδέλφια προσκαλεῖ ὁ Βουκασίν καὶ
λέγει
Τῆς Βίλας τὴ διαταγή, τῆς Βίλας τὸ Βογιάννα.
— «Ἄς δοκιμοῦμε καὶ οἱ τρεῖς, ὁ βασιλεῦς
προστάζει

Εἰς τοῦ Θεοῦ τὸ ὄνομα, εἰς τοῦ Θεοῦ τὴ χάρι,
Πῶς ἴς τὴν καλή του δὲν θὰ πῆ τὸ μουτικὸ
κανένας

Κ' ὅποια θελήσῃ ἀπ' τῆς τρεῖς, ἢ Τύχη, ἢ τὴν
πάρρη!²
Ὡρκοσθήκαν ἴς τὸ ὄνομα καὶ ἴς τοῦ Θεοῦ τὴ
χάρι

Ἦλθεν ἢ νύκτα κί ὁ καθεὶς ἴς τὸ ἄσπρο του
παλάτι,
Ἐπῆγε νὰ ξεκουραστῆ κοντὰ εἰς τὴν δική του
Ὁ Βουκασίν τὸν ὄρκον του δὲν κράτησε καὶ
εἶπε:

— «Γυναῖκα, πρόσσεε καλά, ἴς τὰ λόγια μου
εἶπότε
Ἐἰς τὸ ποτάμι τὸ πρωτὶ μὴν κατεβῆς, μὴν τρέξῃς.
Ἐἰς τοὺς μαστόρους φαγητὸ μὴν πᾶς νὰ κου-
βαλίσης

Ἐὰν ἀλλοιωῶς μετὰ τὴ ζωὴ αὐτὸ θὰ τὸ πληρώσῃς
Ἐθὲ νὰ σὲ κτίσουν ζωντανῇ ἴς τὸ κάστρον τὰ
θεμέλια.

Τὸ ἴδιο κί ὁ Οὐγλίεσσα τὸ εἶπε ἴς τὴν δική του
Μόνον ὁ μικρὸς ὁ Γόϊκος ἴς τὸ λόγο του ἐστάθη.—
Ἐγλυκοχάραξε ἢ ἀγγή. Κί οἱ τρεῖς οἱ βασιλεῖδες

¹ Βίλα σερβιστὶ λέγεται ἢ Νεράϊδα.

Βγήκαν ἴς τὸ κάστρον τὴ δουλειὰ νὰ πᾶν νὰ
πισιατήσουν
Βγαίνει ἢ κυρὰ τοῦ Βουκασίν, ἀλλὰ ἀπλώνει μόνον
Σ' τὴ γῆ τὴν καταπράσινη τ' ἀλεύκαστο πανί

Σ' τὸ κροσταλλένον μόνον τῆς ποῦ ἐπλυνε νερό!
Σὲ λίγο τοῦ Οὐγλίεσσα ἐβγήκε ἢ γυναῖκα,
Ἡ ζηλευτὴ ἢ ὁμορφὴ μετὰ τὸ σταμί ἴς τὸ χέρι.
Ἐγέμισε τὴ στάμνα τῆς ἀπ' τοῦ χωριοῦ τὴ
βρύση

Καὶ μετὰ τῆς ἄλλης ἔφυγε μαζί νοικοκυράδες!
Τοῦ Γόϊκου ἢ ἔμορφη, ἢ τρίτη συντροφάδα,
Εἰς τοῦ μικροῦ τῆς τοῦ παιδιοῦ τὴν κούνα πα-
ροστέκει

Ἦλθε ἢ ὥρα τοῦ φαγιοῦ.—Τοῦ Γόϊκου ἢ μάννα
Ἐκάλεσε τὴ σκλάβαν τῆς νὰ πάη ἴς τοὺς μαστό-
ρους

Τὸ τακτικὸ τους φαγητὸ ἴς τὴν ὄχθη ἴς τὸ Βο-
γιάννα.
— «Γλυκειὰ μου μάννα, κάθησε, τὸν κόπο μὴ
τὸν πέρονεις

«Τῆς λέγει ἢ βασίλισσα, Ἐγὼ πηγαίνω κάτω
Κούνησε μόνον τὸ μωρὸ καὶ ἔχε του τὴν ἐργασία!»
Πέρονε τὴν ἄσκη τοῦ νεροῦ, τὴν ὄχθη τοῦ Βο-
γιάννα!

Τὴν βλέπει ὁ Γόϊκος, θρηνητὶ, ἴς τὴν ἀγκυλιά
τῆς πέφτει
Καὶ τὴν φιλεῖ, καὶ τὴν φιλεῖ, καὶ τὴν φιλεῖ καὶ
κλαίει.

— «Ἐχάθης γυναικοῦλά μου, χρυσοῦ μὴν γυναι-
κοῦλα
«Ποῖος θὰ κουνήσῃ τὸ παιδί; Ποῖος θὰ τοῦ
δώσῃ γάλα;»

Ἡ δύστηνη γυναῖκα του τὰ λόγια του δὲν νοιώθει
Ὁ Βουκαδίν δὲν ἐννοεῖ ἐρημῆλαια καὶ τῆς δώσουν
Εἰς τοὺς μαστόρους παρευθὲς τὴν παίρνει καὶ
τὴν δίνει,

Ἐόλα καὶ πέτραις κουβαλοῦν κί ἀρχίζουσι νὰ
κτίζουσι
Καὶ τώρα μόλις ἐννοεῖ τι τύχη τὴν περιμένει!
Μιά χάρι μόνον τοὺς ζητεῖ ν' ἀφήσουνε μιά τρύπα,
Σ' τα-στήθια τῆς τὰ μητρικὰ ποῦ θὰ τὰ φῆι.

Εἰς τὸ φτωχὸ τῆς τὸ μωρὸ τὸ γάλα τῆς νὰ
δώσῃ...
Τὴν ἔκτισαν, τὴν ἀρφωσαν, μιά ἐβδομάδα ὅλη
Ἐστάλαξε τὸ γάλα τῆς εἰς τὸ μω. οὐ τὸ στόμα
Καὶ ἔπειτα ἢ φωνοῦλα τῆς ἐσβύσθηκε γὰ πάντα!

Ὁ προσεκτικὸς παρατηρητὴς εἰς τὸ
ἄσμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἀποπνεῖ εὐγενέ-
στατον ἄρωμα πατριαρχικῆς ἀπλότητος
καὶ παρθενικῆς ὠραιότητος, θ' ἀναγινω-
ρίσῃ εὐκόλως τὸ περίφημον ἑλληνικὸν
ἄσμα, τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «**Τὸ
γεφύρι τῆς Ἄρτας**».

Ἄμφότερα εἶνε
συμβολικὰ καὶ σηρίζονται ἐπὶ μίας πα-
ραδόσεως, ἣτις εἶνε κοινὴ εἰς ὅλους τοὺς
Βαλκανικοὺς λαοὺς. Τὸ φρούριον τῆς

Σκόδρας καὶ τὸ γεφύρι τῆς Ἄρτας ἀπὴ-
τίσαν τὴν θυσίαν μιᾶς ἀνθρωπίνης
υπάξεως ἵνα στερεωθῶσιν. Ἡ ἰδία πα-
ράδοσις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ρουμανίαν, ἔνθα
ἵνα ἐγερωθῇ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἡγεμόνος
Βασαράβα ὁ περίφημος ναὸς τῆς ἀρχαίας
πρωτευούσης τῆς Ρουμανίας, τῆς Κούρ-
τα ντ' Ἄρτζι εἰς τὰς κρύπτας τοῦ ὁποῖου
κατετέθη πρὸ ὀλίγου καὶ ὁ νεκρὸς τοῦ
βασιλέως Φερδινάνδου, ἵνα κτισθῇ ὁ
Παρθενὼν ἀληθῶς αὐτὸς τῆς Ρουμανίας,
ἀπλητήθη κατὰ τὴν παράδοσιν νὰ ἐντει-
χισθῇ εἰς τὰ θεμέλια ἢ σύζυγος τοῦ
πρωτομάστορος Μηλακάκη. Τὸ δημοτι-
κὸν ἄσμα τὸ σχετικὸν πρὸς τὴν παρά-
δοσιν ταύτην ἔλαβε, προσφάτως μόλις,
ὡς θέμα δραματικοῦ ἔργου του ὑπὸ τὸν
τίτλον «Μέστερουλ Μανώλε» (Μάστορας
Μανώλης) ὁ πρῶτον ὑπουργὸς καὶ διακε-
κριμένος Ρουμάνος ποιητὴς Ὁκτ. Γκόγκα
καὶ τὸ ἔργον τοῦτο παίζεται κατ' αὐτὰς
καὶ συγκινεῖ τὸ κοινὸν τοῦ Βουκουρε-
στιῶν ἀπὸ τῆς σκηνης τοῦ Ἐθνικοῦ
Ρουμανικοῦ θεάτρου. Ἡ ἰδία ἀκόμη πα-
ράδοσις ὑπάρχει εἰς τὴν Βουλγαρίαν, τὴν
ὁποῖαν ὡσαύτως ὁ Βούλγαρος δραμα-
τικὸς συγγραφεὺς Τοντόρωφ ἔλαβεν ὡς
θέμα τοῦ δράματός του «Οἱ κτίσται»
ἔνθα ὁ παραμύστης, λαβὼν διαταγὴν
νὰ ἐντειχίσῃ τὸν πρῶτον ἀνθρώπον, ὃν
θὰ συνήντα καθ' ὁδὸν καὶ ἐξεληθῶν εἰς
τὸν δρόμον καὶ συναντήσας μοιραίως
τὴν σύζυγόν του, θυσιάζει αὐτήν, ἵνα
στερεωθῇ καὶ ζῆση τὸ ἔργον του.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἀκόμη τοῦ Τρωϊκοῦ
πολέμου, ὅτε κατὰ τὸν μῦθον ἐθυσιά-
σθη πρὸς ἔξιμένισιν τῶν θεῶν ἢ Ἴφι-
γένεια ἐν Αὐλίδι, οἱ λαοὶ ἔλαβον τὴν
σκληρὰν πείραν ὅτι ὅλα τὰ μεγάλα ἔργα
ἀπαιτοῦσι μεγάλας θυσίας, καὶ δὴ θυ-
σίας εἰς ἀνθρωπίνους υπάξεως, καὶ τοῦτο
συμβολίζει ἢ λαϊκὴ σοφία εἰς τὰ δημο-
τικὰ ἄσματα. Ἄμφότερα τὰ ἄσματα, τὸ
τε Σερβικὸν καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἐθεωρή-
θησαν καὶ δὴ μετὰ κριτὴν τὸν μέγαν
Γκαίτε, ὡς ἀριστουργήματα. Ἄφ' οὗ δὲ
ἠκούσατε τὸ σερβικὸν ἄσμα θὰ μοῦ ἐπι-
τρέψητε νὰ φέρω εἰς τὴν μνήμην σας

καὶ τὸ ἑλληνικόν, ἵνα ἔχητε ὄχι μόνον
τὴν ὁμοιότητα τῆς παραδόσεως, ἀλλὰ
καὶ τὴν εἰς ὕψος καὶ κάλλος διαφορὰν.

Τὸ γεφύρι τῆς Ἄρτας

Σαρανταπέντε μαστόροι κ' ἐξήντα μαθητὰδες
Τρεῖς χρόνους ἐδουλεύσαν τῆς Ἄρτας τὸ γεφύρι.
Ὀλημερεῖς ἐκτίζαν κί ἀποβραδὶς γκρομιέται.
Μωρολογοῦν οἱ μαστόροι καὶ κλαῖν οἱ μαθητὰδες:

— «Ἀλλοιμονο νὰ κτίζουμε, τὸ βράδι νὰ γκρομιέται!
Καὶ τὸ στοιχεῖο ἀποκρίθηκε ἀπ' τὴ δεξιὰ καμάρα
— Ἄν δὲν στοιχειώσῃ ἀνθρώπο, τοῖχος δὲν θεμε-
λιώνει!

Καὶ μὴ στοιχειώσῃ ὄρφανό, μὴ ἐένο, μὴ διαβότη,
Παρά τοῦ πρωτομάστορα τὴν ὄρην τὴν γυναῖκα.
Πῶρχειται ἀργὰ τ' ἀποταχρά, πῶρχειται ἀργὰ στὸ
γιώμα

Τᾶκουσ' ὁ πρωτομάστορος καὶ τοῦ θανάτου πέφτει
Κάνει γραφή καὶ στέλνειται μετὰ τοῦ ποῦλι τὰ θόνα.
Ἄργα ντυθῆ, ἀργὰ ἀλλαχτῆ, ἀργὰ νὰ πάη τὸ
γιώμα,

Ἄργα νὰ πάη καὶ νὰ διαβῆ τῆς Ἄρτας τὸ γεφύρι.
Καὶ τὸ ποῦλι παρακούσῃ κί ἀλλίως ἐπῆγε κ' εἶπε:
— Γοργὰ ντύσου, γοργὰ ἀλλάξε, γοργὰ νὰ πᾶς τὸ
γιώμα,
Γοργὰ νὰ πᾶς καὶ νὰ διαβῆς τῆς Ἄρτας τὸ γεφύρι.

Νὰ τῆς καὶ ξανάφανεν ἀπὸ τὴν ἄσκη στραία.
Τὴν εἶδε ὁ πρωτομάστορας, ραγίζεται τὴ καρδιά του
— Γεῖά σας χαρὰ σας μαστόρες, καὶ οἱ μὴθη-
τὰδες

Μὰ τί ἔχει ὁ πρωτομάστορας κ' εἶν' ἔτσι χολια-
σμένος;
— Τὸ δαχτυλίδι τοῦ ποῦλι στήν πρώτη τὴν καμάρα,
Καὶ ποῖος νὰ μῆν, καὶ ποῖος νὰ βγῆ τὸ δαχτυ-
λίδι ναῦρη;

— «Μάστορα μὴν πικραίνεσαι, κ' ἐγὼ νὰ πῶ ἴς
τό φέρω».

Μηδὲ κολὰ κατέβηκε, μηδὲ στὴ μέση ἐπῆγε:
— Τράβα καλὲ μετὰ τὴν ἀλυσοσ, τράβα τὴν ἀλυσοῖδα,
Τὶ ὄλον τὸν κόσμο ἀνάγνουρα καὶ τίποτες δὲν ἦδρα.
Μὰ ἔνας πηχάσι μετὰ τὸ μιστοῖ, κί ἄλλος μετὰ τὸν
ἀσβέση,

Πέρονε κί ὁ πρωτομάστορας καὶ ὀρχνεῖ μέγα λίθο:
— Ἀλλοιμονο πρὸς μῆτρα μας, κρύμα στὸ ριζικό μας!
Τρεῖς ἀδελφάδες εἶμασται κ' ἢ τρεῖς κακογορα-
μῆλαι

Ἡ μιά ἔχτισε τὸ Δούναβη, κ' ἢ ἄλλη τὸν Αὐλῶνα
Κ' ἐγὼ ἢ πεῖο στερνόντερη, τῆς Ἄρτας τὸ γεφύρι.
Ὡς τρέμει ἢ καρδοῦλα μου, νὰ τρέμῃ τὸ γεφύρι.
Κί ὡς πέφτουν τὰ μαλλάκια μου, νὰ πέφτουν
οἱ διαβάταις!

— «Κόρη, τὸν λόγον ἀλλάξε, κί ἄλλη κατὰρα δόσε
Πῶχῃς μονάκριβο ἀδελφό, μὴ λάχη καὶ περῶση».
Κί αὐτὴ τὸν λόγον ἀλλάξε, κί ἄλλη κατὰρα δίνει:
— Σίδερο ἢ καρδοῦλά μου, σίδερο κ' οἱ διαβάταις,
Σίδερο τὰ μαλλάκια μου, σίδερο κ' οἱ διαβάταις,
Τ' ἔχω ἀδελφὸ ἴς τὴ ξενιτιά, μὴ λάχη καὶ περῶση».

— «Κόρη, τὸν λόγον ἀλλάξε, κί ἄλλη κατὰρα δόσε
Πῶχῃς μονάκριβο ἀδελφό, μὴ λάχη καὶ περῶση».
Κί αὐτὴ τὸν λόγον ἀλλάξε, κί ἄλλη κατὰρα δίνει:
— Σίδερο ἢ καρδοῦλά μου, σίδερο κ' οἱ διαβάταις,
Σίδερο τὰ μαλλάκια μου, σίδερο κ' οἱ διαβάταις,
Τ' ἔχω ἀδελφὸ ἴς τὴ ξενιτιά, μὴ λάχη καὶ περῶση».

Ὡς παρατηρεῖτε εἰς τὸ Σερβικὸν ἄσμα ἐξαιρεται τὸ μητρικὸν φίλτρον καὶ ἀνανακλάται εἰς αὐτὸ τὸ γαλήνιον φῶς μιᾶς παρθενικῆς ὠραιότητος. Εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἄσμα ἐξαιρεται τὸ ἀδελφικὸν αἴσθημα, τὸ ὁποῖον ἀνέκαθεν ὑπῆρξεν ὁ ἀδάμας τῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας. Εἰς τὸ πρῶτον θυσιάζεται μία βασίλισσα καὶ διαγράφονται μετὰ δμηρικὴν χάριν καὶ ἀπλότητα τὰ πατριάρχικα ἦθη τοῦ λαοῦ, ὅστις τὸ ἐστιχοῦργησε. Τὸ δευτερον εἶνε παραστατικότερον καὶ δραματικότερον καὶ νομίζοντες, ἀναγινώσκων αὐτὸ ὅτι κλονίζεται καὶ τρέμει ἡ γέφυρα ὑπὸ τὴν τρομερὰν ἀρὰν τῆς θυσιαζομένης κόρης, τὴν ὁποῖαν μεταβάλλει εἰς εὐχὴν ἐπίσης ὑψηλὴν καὶ δραματικὴν, ἡ ἰδέα τοῦ κινδύνου τοῦ ἀδελφοῦ, ὁ μαργαρίτης αὐτὸς τοῦ ἑλληνικοῦ ψυχικοῦ κόσμου, τὸ ἀδερφικὸν αἴσθημα, τὸ ὁποῖον ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Σοφοκλέα τὴν ἀθάνατον Ἀντιγόνην του.

Ἀλλὰ τὸ ἀδελφικὸν αἴσθημα ἀπαντᾷ ἐξ ἴσου ἰσχυρὸν καὶ ἀνεπτυγμένον εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Σερβικοῦ λαοῦ. «Ἐὰν ὁ θηλυκὸς κοῦκος, λέγει δημοτικὸν τι ἄσμα, δὲν ψάλλει ὅπως τὰ ἄλλα πουλιά, ἐὰν ἔχη γοερὰν τὴν φωνήν, πρέπει νὰ πιστεύσωμεν ὅτι τεθλιμμένη ἀδελφὴ θηρνεῖ τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς ἐν μέσῳ τοῦ δάσους». Ἀλλὰ τὸ κατωτέρω ἄσμα δίδει ἔτι ζωηροτέραν τὴν εἰκόνα τοῦ αἰσθήματος τούτου.

Ὁ ἥλιος ἐβασιλευσε πίσω ἀπ' τὰ βουνὰ
Κι' ἀπὸ μεγάλο πόλεμο τὸ στράτευμα γυρᾷ
Ἐπήραινεν νὰ τὸ δεχτοῦν γέροι, παιδιά, κορίτσια
Κι' ἀπὸ ὄλους πρῶτη ἔτρεξεν ἡ ὄμορφη Μηλίτσα
Κι' ἐγύρευε 'ς τὰ τάγματα ἡ ἀνήσυχη ματιὰ της
Ἐκείνους ὅπου ἔδιναν ζωὴ εἰς τὴν καρδιά της.
Τὸν ἄνδρα της τὸν ἀκριβὸν, τὸν ἀκριβὸν γαμπρὸ της,
Καὶ τὸν ξανθὸν, τὸν πειὸ μικρὸ ἀπ' ὄλους ἀδελφὸ της.

Τοῦ κάκου τοὺς ἐξήτησε κ' ἐσβύσθη ἡ ματιὰ της·
Ἐκοψε γιὰ τὸν ἄνδρα της τὰ μακρὰ μαλλιά της,
Γιὰ τὸν γαμπρὸ της ἔκοψε τὸ πρόσωπο καμμάτια,
Μὰ κλαίοντας τὸν ἀδελφὸ χάνει τὰ δυὸ της μάτια!
Πέρασαν χρόνια τὰ μαλλιά ξαναγενήσαν πάλι,
Τὸ πληγωμένον πρόσωπο ἔδρε τὰ πρῶτα κάλλι,
Μὰ τὰ γλυκὰ τὰ μάτια της τὰ γαλανοβομμένα
Μέσ' 'ς τὰ σκοτάδι ζεῖναν θοὰ καὶ τυφλωμένα!

Τὸ κατωτέρω ἄσμα κατὰ ὄχρὰν μετὰφρασίῳ μου χαρακτηρίζει γραφικώτατα τὴν αὐστηρότητα τῶν ἠθῶν καὶ τὴν σεμνότητα τῶν γυναικῶν τῆς Σερβίας:

Εἶχε τὰ φρύδια μακρὰ ἢ ἔμορφη Μηλίτσα
Καὶ κόκκινα τὰ μάγουλα ἀπ' ὄλα τὰ κορίτσια
Τὰ ἔμορφα τὰ μάτια της ποτὲ δὲν εἰμποροῦσα
Καὶ τὸ λευκὸ της μέτωπο νὰ ἰδῶ, κ' ἂν καρτεροῦσα
Μῆνες καὶ χρόνια καὶ καιροὺς· μόνο τὸν κόπο χάνω
Ὅντε εἰς τὸν χορὸ δὲν εἰμπορῶ νὰ τὸν ἰδῶ ἀπάνω!

Ὅταν ἀρχίνησε ὁ χορὸς ἦτο χαρῆς ἡμέρα
Μὰ ἔξαφνα ὁ οὐρανὸς σκεπάστικε ὡς πέτρα
Κ' ἡ ἀστραπαῖς ἀρχίσανε τὰ σύννεφα νὰ σμίξουν.
Ὅλαις νὰ ἰδοῦν ἢ λυγεραῖς τὸν οὐρανὸν γυρίζουν,
Μὰ ἡ Μηλίτσα μόνη
Κάτω 'ς τὴν πρόσῃν τὴ γῆ τὰ μάτια χαμηλώνει.

— Μηλίτσα, λὲν ἡ λυγεραῖς, ἀπὸ ὑπερηφάνια
Ἡ ἀπ' ἀναίσθητη καρδιὰ τὰ μάτια χαμηλώνει
Κάτω 'ς τὴν πρόσῃν τὴ γῆ καὶ ὄχι 'ς τὰ οὐράνια
Ποῦ τὰ σκεπάξουν σύννεφα κ' ἀστραπαῖς τὰ σχί-
ζουν;
— Ὅντε ἀπ' ἀναίσθητη καρδιὰ οὐτ' ἀπὸ περηφάνια
Ρίχνω τὰ μάτια χαμηλὰ καὶ ὄχι 'ς τὰ οὐράνια
Ποῦ τὰ σκεπάξουν σύννεφα καὶ ἀστραπαῖς τὰ σχί-
ζουν
Σπρώχνει τὰ σύννεφα ψηλὰ ἀγέρας παναγιά μου
Κ' ἐγὼ σὰν κόρη φρόνημη κτυπᾷζω ἐμπροστὰ μου

Εἰς τὰ ἐρωτικὰ του ἄσματα ὁ Σερβικὸς λαὸς ἐκφράζει αἰσθήματα ζωηρὰ καὶ πάθη ἰσχυρὰ, ἀλλ' ἄγνὰ, ὅπως τὰ ἡμέτερα, ἀποπνέοντα τὸ ἄρωμα εὐγενεστάτης φύσεως καὶ ἐμπνεύσεως ποιητικότητος. Τινὰ τῶν ἄσματῶν τούτων ὁ μέγας φιλέλληνας καὶ Ἰταλὸς συγγραφεὺς Τομαγέο, ἐμπνευσμένος ἐκ τῶν ἡμετέρων δημοτικῶν ἄσματων, ἐνέδυσσε μετ' ἑλληνικὸν ἔνδυμα καὶ θὰ σᾶς ἀναγνώσω δύο-τρία ἐξ αὐτῶν ἵνα εἰς τὸ ὕφος, τὴν σύνθεσιν καὶ τὴν μορφὴν ἀναγνωρίσητε καλλίτερον τὴν συγγένειαν αὐτῶν πρὸς τὰ ἑλληνικὰ.

1
— Ἀγάπη μου, τὸ στόμα σου, τι τόσ' ὠραῖα μυρίζεις;
Μὴν εἶν' ἀπὸ βασιλικὸ, τριαντάφυλλο ἢ βιολέττα
— Δὲν εἶν' ἀπὸ βασιλικὸ, τριαντάφυλλο ἢ βιολέττα,
Ἀπὸ ψυχὴ παρθενικὴ τὸ στόμα μου μυρίζει.

2
Ὁ νεῖος περᾶ τὸ Δούναβη ὄλος ἀρματωμένος,
Ὁ μαῦρος τὸν ἀκαρτερεῖ 'ς τὴν ἄκρη τοῦ ποταμοῦ.
Δὲν εἶνε νὰ θανατώσουμε γιὰ τὸν καλὸν λεβέντη
Μόν' εἶνε νὰ θανατώσουμε γιὰ τὸ δικό του μαῦρο.

Ποῦ στέκει καὶ τὸν καρτερεῖ στὴν ἄκρη τοῦ ποταμοῦ.
Ἀλλὰ, κα' τὸ καλύτερο, ἡ νέα του γυναῖκα
Τὸν καρτερεῖ στὸ σπῆτι του μετὰ τὸ φιλεῖ στὸ στόμα

3
Ὁμορφο πρᾶγμα νὰ κνιτᾷς τὴ νύφη μας τὴ νύχτα
Ἡ νύφη κάθεται ποτιὰ εἰς τὸν ἀντράχρῳφόν της.
Ἐχει στεφάνι σὰ μαλλιά καὶ τὸ γαμπρὸ κνιτᾷ
Λεῖε ὁ γαμπρός: Τ μετὰ κνιτᾷς, ὦ ἀκριβὴ ψυχὴ μου;
— Κνιτᾷς σὲ ποῦ μοῦδωκεν ἡ μοῖρα νοικοκύρη,
Γιὰ νὰ μοῦ πῆς, πῶς εἰμπορῶ τῆς μάννας σου
[ν' ἀρέσω;
— Εὐκόλα κόρη μου, μορεῖς τῆς μάννας μου
[ν' ἀρέσης

Πλάγιας ἀργὰ, σῆχω ταχυνά, φρονιάλις τὸ σπῆτι,
Φέρονε νερὸ καὶ τὰ μαλλιά κένιζε τὰ ξανθὰ της.

Ὡς παρατηρεῖτε εἰς ὄλα τὰ ἄσματα, τὰ ὁποῖα μέχρι τοῦδε σᾶς ἀνέγνωσα, ἡ Σερβικὴ δημόφης ποίησις διειρημένη ἐν πολλοῖς τὸν διάλογον τοῦ ἑλληνικοῦ δημοτικοῦ ἄσματος, ὅστις καθιστᾷ αὐτὰ δραματικώτατα καὶ πολλάκις δίδει αὐτοῖς τὸν τόνον χωρικοῦ ἀρχαίας τραγωδίας. Ἴδου ἀκόμη ἐν ἄσμα χαρακτηριστικὸν τῆς μητρικῆς στοργῆς, ὅπου ὁ διάλογος ἔχει τὴν γοργότητα, τὸ δραματικὸν καὶ τὴν ἄροητον περιπάθειαν ἑλληνικοῦ ἄσματος:

Ὁ θάνατος τοῦ Κόνδα

Πεθαίνει ὁ Κόνδας ὁ μαναχογιὸς
Κ' ἡ μάννα του εἰς τὴν ἀπειλαισίᾳ της
Δὲν θέλει ὁ ἀγαπημένος της ὁ γυιὸς
Θαμμένος νᾶνε μακρὰ της
Ἐπῆγε καὶ τὸν ἔθαψε μονάχη
Σ' τὸ πρόσῃν περβόλι τοῦ σπιτιοῦ της
Κάτω ἀπὸ τῆς φοντωταῖς τῆς νερατζούλες
Μὲ τὰ δλόχρῳσα νερατζία
Ἐκεῖ ἡ ἀπαρηγόρητη ἡ μάννα
Πηγαίνει κάθε μέρα καὶ μιλάει
Μὲ τὸν ἀγαπημένο της τὸ γυιὸ
Καὶ τὸν καλημεραεῖ

— Γιόγκα μου, πὲς μου, γυιόκα μου ἢ γῆ, δὲν σὲ
[βαρένει

— Δὲν σὲ στενοχωρεῖ πολὺ τὸ νεκροκράββατό σου;
— Καὶ μιὰ φωνὴ ἀκούγεται ἀπὸ τῆς γῆς τὰ βάρη
Μία φωνὴ ἀδύνατη, φωνὴ παραπονιόρα
— Δὲν εἶν' ἡ γῆ, μανοῦλα μου αὐτὸ ποῦ με βαρένει
Ὅντε τὸ νεκροκράββατο, ποῦ με στενοχωρεῖ.
Ἡ λύπη τῆς ἀγάτης μου, αὐτὴ εἶνε ποῦ με πνίγει.
Ὅταν ἐκεῖνη θλίβεται καὶ βαρυναστυνάει
Καὶ ἡ ψυχὴ μου θλίβεται ψηλὰ 'ς τὸν οὐρανὸ
Σκέψου, μινούλα μου καλή, σκέψ' ἀπ' αὐτὸ καὶ
[κρίνε
Πόσο θὰ ἔκανε κακὸ σ' ἐμὲ ἡ ἀπιστία της!

Τοὺς τελευταίους στίχους τοῦ ἄσματος τούτου φαίνεται ὡς νὰ ἀπεμιμήθη εἰς τὴν Χριστιανισμὸν τοῦ ὀμέγας Γαλάτης ποιητῆς Leconte de Lisle (εἰς τὴν Ροῆ-
mes Barbara), ὅστις ἠντλησεν ἐκ τῶν παραδόσεων ὄλων τῶν λαῶν καὶ ὄλων τῶν αἰώνων.

Ἴδου ἤδη καὶ τὸ ἀντίστοιχον ἑλληνικὸν ἄσμα. Ἐπῆγε καὶ ἡ βασιόμοιση ἡ ἑλληνὶς μητέρα καὶ ἔθαψε τὸν μοναχογιόν της «κάτω ἀπὸ τῆς φοντωταῖς ἰτραῖς καὶ τὰ ψηλὰ τὰ κυπαρίσσια». Ἐκεῖ ἡ ἀπαρηγόρητη ἡ μάννα πηγαίνει κάθε μέρα καὶ μιλάει μετὰ τὸν ἀγαπημένο της τὸ γυιὸν.

— Γιὰ πὲς μου, πὲς μου γυιόκα μου, πότε νὰ σὲ
[παντέχω;
Νὰ σὲ παντέχω 'ξάμνη, νὰ σὲ παντέχω χρόνος;
Εἶνε πολὺ τὸ 'ξάμνη καὶ ἄσωτος ὁ χρόνος!
— Μάννα μ' ἂν ἦταν 'ξάμνη, μάννα μ' ἂν ἦταν
[χρόνος
Θὰ ἦταν λίγο τὸ κακὸ, λίγο καὶ τὸ φουροῦσες.
Ἐγὼ μανοῦλα μ', νὰ σοῦ εἰπῶ, πότε νὰ με παν-
[τέχης
Ὅταν θὰ σὺνῃ ἡ θάλασσα, νὰ γίνῃ περιβόλι,
Ὅταν ἀνθίσῃ ὁ ξέορακας καὶ βγάλλῃ νηὶ βλαστάρια
Κι' ὅταν ἀσπρίσῃ ὁ κόρακας καὶ γίνῃ περιστέρι!

Καὶ διὰ νὰ τελειώω παραθέτω τὸ κατωτέρω ἄσμα, τὸ ὁποῖον ἀποπνέει ὄλον τὸ ἄρωμα τοῦ λαϊκοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς τῶν Σέρβων καὶ φαίνεται ὡς νὰ εἶνε ἀεσπασμένον ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ Θεοκρίτου.

Τὸ μυστικὸν τῶν ἐρωτευμένων

Ἀγκαλιασμένοι δυὸ ἐρωτευμένοι
Τὰ χάρδια τους σκορπιζαν καὶ τὰ φιλιὰ τους.
Γιατὶ νομίζαν πῶς ἦσαν μοναχοί.
Ἀλλὰ τοὺς ἔβλεπε τὸ πρόσῃν λιβαδί,
Καὶ τὸ λιβαδί τῶπε εἰς τὰ πρόββατα.
Τὰ πρόββατα τὸ εἶπαν εἰς τὸν τσοπάνι,
Κι' ὁ τσοπάνης τῶπε 'ς ἕνα ταξιδιόρα.
Ὁ ταξιδιόρα τῶπε 'ς τὸ βαρκάρα
Ἀπ' τὸ βαρκάρα τ' ἀκουσαν τὰ κύματα,
Τὰ κύματα τὸ εἶπαν εἰς τὴ μάννα της!

Τὸ ἄσμα αὐτὸ, τὸ ὁποῖον μυρίζει καὶ ὀλίγον θάλασσα, διότι παρὰ τοῖς Σέρβοις τῆς Δαλματίας ὑπάρχουσι καὶ θαλασσινὰ δημοτικὰ τραγούδια, δὲν εἶνε εἰμὴ σχεδὸν ἀντιγραφή τοῦ εἰς τὰς ἑλληνικὰς συλλογὰς ἀπαντωμένου ἰδικοῦ

μας δημοτικοῦ ἔθματος ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀγάπη» «Φανερωμένη». Ἴδου αὐτό :

—Κόρη, όταν ἐφιλιώμαστε νύκτα ἦταν, ποῖος
[μᾶς εἶδε;
—Μᾶς εἶδε ἡ νύκτα μοναχά, τῆστρο καὶ τὸ
[φεγγάρι.
Καὶ τῆστρο ἐχαμήλωσε, τῆς θάλασσας τὸ εἶπε.
Κ' ἐκείνη τῆσπε τοῦ κοπιού, καὶ τὸ κοπιὶ τοῦ
[ναύτη
Κ' ὁ ναύτης τὸ τραγούδησε 'ς τῆς λυγερῆς τὴν
[πόρτα.

Τὰ ἠρωϊκὰ ἔθματα τοῦ Σερβικοῦ λαοῦ ψάλλονται ἀκόμη καὶ σήμερον ἐν Σερβίᾳ ὑπὸ πλανωδίων ραψωδῶν, πολλάκις τυφλῶν, ὀδηγουμένων ὑπὸ πτωχοπαίδων καὶ περιφερομένων ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, καὶ ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον, ἀπαραλλάκτως ὡς συνέβαινε πρό τινοσ χρόνου καὶ συμβαίνει ἀκόμη παρ' ἡμῖν. Ψάλλονται δὲ τῇ συνοδείᾳ μουσικοῦ τινος ὄργανου καλουμένου **γούσλα**. Τὸ ὄργανον τοῦτο εἶδος τι βιολίου μονοκόρδου, ἀποδίδοντος ἦχον βαθύτατον καὶ μελαγχολικὸν καὶ κροέματα ἀπὸ τοῦ τοίχου σχεδὸν εἰς πᾶσαν σερβικὴν καλύβην. Δι' αὐτοῦ ὁ ὀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας ψάλλει τὰ ἠρωϊκὰ κατορθώματα τῶν ἀρχαίων βασιλέων τῆς χώρας καὶ προκαλεῖ τὸ πατριωτικὸν αἶσθημα τῶν τέκνων καὶ τῶν οἰκειῶν αὐτοῦ. Ὄταν οἱ Τοῦρκοι ἴδρυσαν ἐπὶ τῶν χωρῶν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους τὴν αὐτοκρατορίαν των, εἰς τοὺς Ἕλληνας ἔμεινεν ἀκόμη μία πατρις ἐλευθέρα. Αἱ ράχαι καὶ αἱ κορυφαὶ τῶν ὄρεων τῆς χώρας. Ἐκεῖ ἐπάνω ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἀλώσεως κατέφυγον ὅσοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἀνεχθῶσι τὸν ζυγὸν τῶν βαρβάρων κατακτητῶν. Καὶ περιπλανώμενοι ἀπὸ κορυφῆς εἰς κορυφὴν καὶ ἀπὸ ἀκρωρείας εἰς ἀκρωρείαν μὲ τὰ ὄπλα ἀνὰ χεῖρας, ἐδημιούργησαν τὴν νέαν ἐθνικὴν ζωὴν, ἐκ τῆς ὁποίας δὲν ἐβράδυνε νὰ προέλθῃ τὸ ἄνθος τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας.

Τὸ ἴδιον συνέβη καὶ ἐν Σερβίᾳ μὲ τοὺς βοεβόδας καὶ τοὺς Χευδόνους της μετὰ τὴν μάχην τοῦ Κοσσυφοπεδίου, ἀπὸ τῆς ὁποίας κυρίως χρονολογεῖται ἡ δημοτικὴ ποίησις τῶν Σέρβων. Ἔσπευ-

σαν καὶ ἐκεῖνοι νὰ διατηρήσωσι μίαν πτυχήν ἐλευθερίας ἐπὶ τῶν ἀπροσίτων κορυφῶν τῶν ὄρεων των καὶ τῶν πυκνῶν καὶ ἀδιαπεράστων δασῶν αὐτῶν. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπάνω κατήρχετο ζεῖδωρον καὶ παρηγορητικὸν τὸ ἠρωϊκὸν τραγοῦδι. Καὶ τὸ μελαγχολικὸν ἄσμα τοῦ ραψωδοῦ μὲ τὴν συνοδείαν τῆς **γούσλας** διατήρει ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν φλέγον τὸ πατριωτικὸν αἶσθημα καὶ ἄσβεστον τὸν πόθον τῆς ἐθνικῆς ἀναβιώσεως καὶ ἐλευθερίας. Διὰ τοῦ ἔθματος δὲ τούτου, ὡς παρ' ἡμῖν, ἐχαλεύθησαν τὰ ἐκδικητήρια ὄπλα τῆς φυλῆς καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀνεπήδησαν ἀνόοπλοι καὶ πλήρεις μένους πατριωτικοῦ οἱ ἐκδικηταὶ τοῦ Καραγεώργη.

Κυρίαὶ καὶ Κύριοι,

Ὁ Αἴμος εἶνε ὁ κοινὸς ἡμῶν οἶκος καὶ ὁ οἶκος οὗτος εἶνε ἀρκετὰ εὐρύς, ὥστε νὰ περιλάβῃ ὅλους τοὺς λαοὺς αὐτοῦ. Ἄλλ' ἵνα οἱ βαλκανικοὶ λαοὶ εὐτυχίσωσι πρέπει νὰ γνωρίσωσιν ἀλλήλους καὶ νὰ φέρωσιν ἀδιαλείπτως καὶ συνεχῶς εἰς τὴν μνήμην των ὅλα τὰ κοινὰ ἐκεῖνα γνωρίσματα καὶ ὅλους ἐκεῖνους τοὺς δεσμούς, οἱ ὁποῖοι ἦνωσαν αὐτοὺς εἰς τὸ παρελθὸν εἰς ἓνα πόθον, εἰς μίαν κοινὴν προσπάθειαν, εἰς μίαν μεγάλην οἰκογένειαν. Καὶ τοῦτο θὰ συμβῇ ὅταν οἱ διανοούμενοι ὅλων τῶν Βαλκανικῶν χωρῶν, μάλιστα δὲ τῶν δύο μεγάλων γειτονικῶν λαῶν, τῶν Σέρβων καὶ τῶν Ἑλλήνων, φωτίζουσι διὰ τῶν μελετῶν αὐτῶν ἀδιαλείπτως τὴν ὁδόν, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἀκολουθήσωσιν οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες, καὶ ἐξομαλύνουσι δι' αὐτῶν τὰς δυσκολίας, τὰς ὁποίας τυχὸν οὔτοι θὰ συναντήσωσιν ἐν τῇ πρακτικῇ. Αἱ φίλια καὶ αἱ συμμαχίαι δὲν γράφονται μόνον ἐπὶ τοῦ χάριτος, οὔτε ὑφίστανται μόνον μεταξὺ τῶν κυβερνήσεων καὶ τῶν κρατῶν, ἀλλὰ γράφονται δι' ἀνεξιτήλων γραμμάτων ἐπὶ τῆς καρδίας τῶν λαῶν καὶ διατηροῦνται αἰωνίως διὰ τῆς θερμῆς καὶ τῆς ἀγάπης αὐτῶν. Καὶ τὸ ὄργανον δι' οὗ χαράσσονται αἱ αἰώνιοι καὶ ἀδιάρρηκτοι αὐταὶ συμμαχίαι εἶνε

τὸ φῶς τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ ἡ μελέτη τῆς παραδόσεως τοῦ παρελθόντος, ἣτις ὁμιλεῖ ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν καρδίαν τῶν λαῶν. Ὁ ἄλλοτε προσβευτὴς τῆς Σερβίας ἐν Ἀθήναις κ. Μπόσκοβιτς, εἰς ἓκ τῶν πρωτογενῶν τῆς συμμαχίας τοῦ 1913, ἣτις τοσοῦτους ἀπέδωκε καρπούς ἐπὶ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν καὶ διὰ τὰ δύο Ἔθνη, μοὶ ἔλεγε μετὰ τὴν γενομένην διανομὴν τῶν κοινῶς κτηθέντων : «Ἐκεῖνος ὁ Σέρβος ἢ ἐκεῖνος ὁ Ἕλληνας, ὁ ὁποῖος θὰ ἐγεῖρη τοῦ λοιποῦ ζητήματα ἐθνικιστικὰ καὶ ζητήματα σωβινιστικὰ μεταξὺ τῶν δύο λαῶν, θὰ εἶνε ὁ χειρίστος ἐχθρὸς καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Σερβίας».

Καὶ ἀληθῶς οἱ ὑπεράγαν ἐθνικισταὶ καὶ οἱ ὑπερπατριῶται ὑπῆρξαν ἀνεκάνθεν οἱ χειρίστοι τῶν ἐχθρῶν ὅλων τῶν κρατῶν καὶ ὅλων τῶν λαῶν. Ὄταν ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς τῶν Σέρβων Βοϊσλάβ Ἰλλιτς ψάλλει εἰς τὰ ποιήματά του τὸν θάνατον τοῦ Ρήγα τοῦ Φεραίου, ὅστις ἐμαρτύρησε καὶ ἀπέθανε μέσα εἰς τὸν σκοτεινὸν πύργον τοῦ Βελιγραδίου, καὶ ἀποκαλεῖ αὐτὸν **ἄγγελον ἐλευθερωτῆν**, οὐδὲν τῆς χώρας ἐκείνης, τὴν ὁποίαν χρυσίζει διαρκῶς ὁ ἥλιος τοῦ Μαΐου, ἀπόγονον τῶν ἑξακουστῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἐδοξάσθησαν εἰς τὸν Μαραθῶνα, εἰς τὴν Σαλαμίνα καὶ τὰς Πλαταιάς· ὅταν ὡς θεῖος προφήτης προλέγει ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ σαρωθῶσιν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὸν Αἴμον, ἀλλ' ὁ πύργος ἐκεῖνος ὁ παλαιός, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐμαρτύρησεν ὁ Ρήγας, θὰ ἴσταται πάντοτε ὄρθιος

μέσα εἰς τὰ χαλάσματα ὡς σύμβολον ἐνωτικῶν ὅλων τῶν Βαλκανικῶν λαῶν, ὅσοι ἐδεινοπάθησαν ὑπὸ τὴν τυραννίαν των, μεταγγίζει τὴν Σερβικὴν ψυχὴν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ προάγει τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος του Σερβίας καλλίτερον καὶ περισσότερον ἀπὸ πάντα ἄλλον Σέρβον ὑπερπατριῶτην σωβινιστῆν, ὁμιλοῦντα περὶ τῶν δῆθεν καταπίεσεων τῆς Σερβικῆς μειονότητος ἐν Μακεδονίᾳ. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῇ καὶ διὰ τὰ νάπαλιν, διότι καὶ ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουσιν ὑπερπατριῶται σωβινισταὶ ἐξεγειρόμενοι καὶ εἰς τὸ ἄκουσμα μόνον ἀπλῶς τοῦ ὀνόματος τῶν ἄλλων γειτονικῶν Βαλκανικῶν λαῶν, ὡς νὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀγνοήσωμεν ἢ νὰ ἐξαλείψωμεν αὐτοὺς διὰ μιᾶς μονοκονδυλίας ἐκ τοῦ χάριτος τοῦ Αἴμου!

Οἱ σωβινισταὶ, λέγω, οἱ θαυμάζοντες καὶ δημιουργοῦντες ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ὀδηγοῦσι τοὺς λαοὺς εἰς τὴν ἀλληλοσφαγὴν, ὑπῆρξαν οἱ χειρότεροι πολῖται ὅλων τῶν ἐποχῶν καὶ ὅλων τῶν αἰώνων. Ἐνῶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἀγωνίζονται νὰ παραμερίσωσι τὰ ἀδιάλλακτα στοιχεῖα καὶ ν' ἀφήσωσι τοὺς λαοὺς νὰ προχωρήσωσι, νὰ συναντηθῶσι, νὰ γνωρίσωσιν ἀλλήλους καὶ νὰ δώσωσι τὰς χεῖρας, κατοργάζονται τὴν εὐτυχίαν τῶν λαῶν καὶ ἐκ τῆς μελέτης τοῦ κοινοῦ παρελθόντος ἀγωνίζονται νὰ ὀδηγήσωσιν αὐτοὺς εἰς εὐτυχέστερόν τι καὶ καλλίτερον μέλλον.

Θὰ εἶμαι εὐτυχὴς ἐὰν εἰς μίαν τοιαύτην προσπάθειαν ἡ διάλεξις αὕτη ἀποτελέσῃ, ἔστω καὶ μικράν, συμβολήν.

Ἡ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ Ἡ ΕΛΛΑΣ

ΔΙΑΔΕΞΙΣ

ΧΡΗΣΤΟΥ ΒΑΣΙΛΑΚΑΚΗ

Εἰς τὸ Λύκειον τῶν Ἑλληνίδων. 7 Μαρτίου.

Πρέπει νὰ σᾶς τὸ ὁμολογήσω: Ὅσακις μοῦ δίδεται ἡ εὐκαιρία νὰ ὁμιλήσω ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου, αἰσθάνομαι μιὰ ξεχωριστὴ εὐχαρίστησι. Καὶ γιὰ τοῦτο ἐδέχθην καὶ πάλιν πολὺ προθύμως τὴν πρόσκλησιν τῆς Κυρίας Παρρέν. Ποῦ ἀφείλεται τοῦτο; Εἰς τὸ γεγονός ὅτι θαυμάζω τὸ ἐξόχως ὠραῖον ἔργον τῆς Κυρίας Παρρέν καὶ τῶν συνεργατίδων τῆς κυριῶν καὶ ὅτι ἐκτιμῶν βαθύτατα τὴν Ἑθνικὴν ἀποστολὴν τοῦ Λυκείου τῶν Ἑλληνίδων τὸ ἑποῖον ἀπὸ πολλοῦ ὄρα τὸσον ἀποτελεσματικῶς ὄχι μόνον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν διὰ τῶν διεθνῶν σχέσεων ποῦ συνέδεσεν ἡ κ. Παρρέν ταξειδεύσασα πρὸς τοῦτο καὶ μέχρις Ἀμερικῆς;

Διὰ νὰ σᾶς ἐκμυστηρευθῶ, σᾶς λέγω ἀπροκαλύπτως ὅτι ἡ ξεχωριστὴ εὐχαρίστησις ποῦ αἰσθάνομαι ὅταν ὁμιλῶ ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου, ἀφείλεται εἰδικῶς εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἀπευθύνομαι εἰς ἀκροατήριον, εἰς τὸ ὁποῖον πλειοψηφεῖ τὸ γυναικίον φῦλον. Δὲν λέγω βλέπετε τὸ ὠραῖον φῦλον, διότι ὡς φεμινιστὴς πεπεισμένος δὲν ἐννοῶ νὰ πείτω καὶ ἐγὼ εἰς τὴν παγίδα εἰς τὴν ὁποίαν ἔρριψαν τὰς γυναῖκας οἱ ἄνδρες, ὅταν ἀποφασίσαντες νὰ τὰς ὑποδουλώσουν τὰς ἐπιτοφόρησαν μὲ τὸν

ἀπατηλὸν ὄρον « τὸ ὠραῖον φῦλον ». Μάλιστα, ἔτσι ἔχω τὴν γνώμην ὅτι τὰς ἐξηπάτησαν ὄχι διότι παραδέχομαι ὅτι αἱ γυναῖκες δὲν εἶναι κατ' ἄρχὴν ὠραῖαι, ἀλλὰ διότι ἀφοῦ ἐπίστευσαν ὅτι εἶχαν τὸ μονοπώλιον τῆς ὠραιότητος ἀνεγνωρισμένον ἐπισήμως πλέον ἀπὸ τοὺς ἄνδρας τὸσον πολὺ τοὺς ἐνεπιστεύθησαν, ὥστε λίγο-λίγο ὑπεβλήθησαν εἰς τὸν ζυγὸν ταν, χωρὶς νὰ τὸ ἐννοήσουν.

Ἴσως λοιπὸν νὰ πιστευθῇ ὅτι ὁ λόγος τῆς ἐξαιρετικῆς μου εὐχαριστήσεως ἀφείλεται εἰς τὸν φεμινισμόν μου.

Ἄλλ' ἐγὼ προλαμβάνων σᾶς λέγω ὄχι, ὄχι, δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος.

Δὲν προτιμῶ νὰ ὁμιλῶ πρὸς τὰς γυναῖκας, διότι εἶμαι φεμινιστὴς, ἀλλ' ἔγινα φεμινιστὴς διότι προτιμῶντας ἀνέκαθεν νὰ ἐκφράζω τὰς ἰδέας μου πρὸς τὰς γυναῖκας μᾶλλον παρὰ πρὸς τοὺς ἄνδρας, εἶχα παρατηρήσει ὅτι ἡ γυναῖκα εἶναι καλὴ ἀγωγὸς τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν σκέψεων τῶν ἀνδρῶν, ἐνῶ οἱ ἄνδρες δὲν εἶναι.

Καὶ ἂν κανένας ἄλλος λόγος δὲν συνηγοροῦσε ὑπὲρ τῆς ἀνάγκης τῆς ἐξισώσεως τῶν δύο φύλων καὶ μόνον τοῦτο τὸ προσὸν τῶν γυναικῶν θὰ ἴσκει διὰ νὰ τὰς ἀναγνωρίσωμεν ὡς ἴσας μὲ ἡμᾶς καὶ τοιοῦτοτρόπως καὶ συνυπευθύνους μὲ

ἡμᾶς καὶ πολιτικῶς καὶ κοινωνικῶς.

Ἄλλωστε σκεφθῆτε καὶ λίγο. Οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ποῦ δὲν ἀφήσαν τίποτε χωρὶς νὰ τὸ ἔχουν καθαρὰ διατυπώσει ἢ νὰ τὸ ἔχουν συμβολικῶς ἐκφράσει, μεταξὺ ἄλλων συνέλαβαν ὡς γνωρίζετε καὶ τὸν μῦθον τῶν Μουσῶν τῶν ἐννέα καὶ ἔκτοτε κανεῖς ποιητὴς δὲν εἴμπορεῖ νὰ ἐμπνευσθῇ ἄλλως παρὰ μὲ μίαν Μοῦσαν. Ἄλλὰ ποῖος λόγος ὑπῆρχε ὥστε καὶ τὰς 9 Μούσας νὰ τὰς κάμῃ γυναῖκας τὸ δαιμόνιον Ἑλληνικὸν πνεῦμα, μηδὲ τῆς δεκάτης ἐξαιρουμένης τῆς Σαπφοῦς; Διατί νὰ μὴν ἔκαμναν τὶς μισὲς ἀπὸ ἄνδρας, ὥστε μεταξὺ τῶν θηλυκῶν Μουσῶν νὰ εἴχωμεν καὶ μερικὸς ἀρσενικοὺς Μούσους; Καὶ ἀφοῦ εἶναι ἔτσι, γιατί λοιπὸν ὁ Ὅμηρος καὶ πλείστοι μετὰ τοῦτον ποιητὰ ἔαν ἐπικαλοῦνται Μοῦσαν καὶ ὄχι Μοῦσον διὰ τὰς ἐμπνεύσεις ταν νὰ μὴ ἔχουν πιστεύσει ταυτοχρόνως καὶ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ τὸ γεγονός τοῦ εἶναι τὰς Μούσας γυναῖκας καὶ ὄχι ἄνδρας ἔχει βαθυτέραν ἐννοίαν καὶ δὲν εἶναι καθόλου συμπτωματικόν; Καὶ τότε πῶς εἶναι δυνατὸν ν' ἀρνηθῆ τις ὅτι διὰ τοῦ συμβολισμοῦ τούτου δὲν ὑπονοεῖται ἡ ἀδυναμία μας νὰ συλλάβωμεν ἢ νὰ δημιουργήσωμεν κάτι σοβαρὸν ἄνευ τῆς Γυναίκος.

Ἐκ μικρᾶς ἡλικίας, ἐπειδὴ καὶ ἐγὼ ὡς Ἕλληνας ἐπίστευα ὅτι ὄφειλα νὰ κάνω στίχους, εἶχα παρατηρήσει ὅτι τὰ πτωχὰ μου ποιηματάκια σπανίως εὗρισκον μεταξὺ τῶν φίλων μου κάποιαν εὐμενῆ ὑποδοχὴν; Ἐνῶ μεταξὺ τῶν κοριτσιῶν δὲν συνέβαινε τὸ ἴδιον. Πολλάκις ἔβλεπα ἐκ μέρους των καὶ ἐνθουσιασμοὺς ἀκόμη. Τώρα βέβαια θὰ σκεφθῆτε ὅτι ἔαν θελήσωμεν νὰ κρίνωμεν ἐκ τῶν ὑστέρων θ' ἀποδειχθῇ ὅτι εἶχον πολὺ περισσότερον δίκαιον οἱ φίλοι μου παρὰ οἱ φίλενάδες μου. Αὐτὸ βέβαια καὶ ἐγὼ τὸ ἔχω παρατηρήσει, κρίνων περισσότερον ἀντικειμενικῶς σήμερον τὴν τότε ποιητικὴν μου δημιουργίαν. Μὲ ὅλα ταῦτα θέλω νὰ σᾶς τονίσω ὅτι εἶναι παρατηρημένον πῶς τοὺς μεγάλους ἄνδρας τοὺς λανσάρουν περισσότερον πρῶτα αἱ γυναῖκες παρὰ

οἱ ἄνδρες, καὶ ὅτι μεταξὺ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν αὐτὴ ὑπάρχει ἡ διαφορὰ: ὅτι οἱ μὲν ἄνδρες κατὰ τὸ πλεῖστον δυσκολοχωνεύουν τὰς ἰδέας τῶν ἀνδρῶν, ἐνῶ αἱ γυναῖκες τὰς ἐνστερνίζονται εὐκολώτερον. Διότι τὰς ἀπορροφῶν σὰν σφουγγάρια καὶ τὰς μεταδίδουν μετὰ ταῦτα ἔστω πολλάκις ἀσυναίσθητως ἀκόμη, εἰς τοὺς οἰκείους των κατὰ τρόπον ἀποτελεσματικόν.

Ἄλλὰ βλέπω ὅτι ἀπομακρύνομαι ἀπὸ ἐκεῖ ποῦ ἔπρεπε νὰ ἀρχίσω καὶ γιὰ τοῦτο ἐπιτρέψατέ μου νὰ ξαναρχίσω. Ὅταν λοιπὸν μὲ προσεκάλεσεν ἡ κυρία Παρρέν νὰ ὁμιλήσω ἤρχισα νὰ σκέπτομαι τί θὰ σᾶς ἔλεγα, τί, ποῦ νὰ εἶναι κάπως ἄξιον νὰ ἀκουσθῇ ἀπὸ τόσο ἐλλειπτοῦ ἀκροατήριον καὶ νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς ἀφορμὴ εἰς τοὺς σοφοὺς διὰ νὰ σᾶς κάμουν σοφωτέρους.

Τὶ νὰ πῶ ποῦ νὰ σᾶς προσελκύσῃ κάπως τὸ ἐνδιαφέρον καὶ νὰ μὴ σᾶς κάνω ἄδικα νὰ χάσετε τὸν καιρὸν σας ἢ τουλάχιστον νὰ μὴ σᾶς ἀποκοιμήσω;

Ἄλλ' ἴσως θὰ μοῦ πῆτε ὅτι ἡ ἀπορία μου τότε μόνον θὰ ἦτο δικαιολογημένη, ἔαν ἠμπορούσαμε νὰ ποῦμε—δυστυχῶς—ὅτι καὶ τὰ κρατικὰ μας καὶ τὰ κοινωνικά μας ζητήματα ἔχουν ὅλα κατ' εὐχὴν λυθῆ, καὶ ὅτι ἐπομένως δὲν ἔμενε τίποτε ἔστω γιὰ συζήτησιν ἀπλῆ.

Ἄλλὰ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο. Γιατί ὅταν κανεῖς εὗρισκεται πρὸ πολλῶν ζητημάτων κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον σοβαρῶν, βέβαια καταλαμβάνεται ἀπὸ τὸ συναίσθημα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μόνον οἱ Γάλλοι τὸ ἀπέδωκαν ἀκριβῶς τὸ *embarras de choix* ἂν καὶ τὸν ὄρον τοῦτον τὸν μεταχειρίζονται προκειμένου περὶ ἐκλογῆς **μεταξὺ ὠραίων πραγμάτων ἢ προσώπων**. Καὶ πράγματι. Τί πρῶτον, τί δ' ὕστατον καταλέξω; Νὰ σήμερον εὗρισκόμεθα σ' ἕνα πέλαγος ἀπὸ προβλήματα πάσης φύσεως ἀπαιτοῦντα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἄμεσον λύσιν. Ὁ μέγας πόλεμος ἔξαμβάλωσε τὴν οἰκουμένην, ὥστε προέκυψαν πλείστα προβλήματα παγκοσμίου ἐνδιαφέροντος καὶ προβλήματα τοπικοῦ

ἐνδιαφέροντος τοῦ σᾶς φοβίζουσι: Τὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης. Ὁ κίτρινος καὶ ὁ μπλοσεβικὸς κίνδυνος. Ἡ ἀντιζηλία τῆς Ἀμερικῆς καὶ Ἀγγλίας. Ἡ Βαλκανικὴ χερσόνησος μετὰ τὰ Γαλλοσερβικὰ καὶ Ἰταλοαλβανικὰ σύμφωνα. Αἱ σχέσεις μας πρὸς τὴν Ἰταλίαν, Σερβίαν καὶ Τουρκίαν. Ἡ Παγκόσμιος κοινωνικὴ ἔκλυσις τῶν ἠθῶν. Ἡ ἀκατάσχετος πολυτέλεια. Ἡ ἀναζήτησις τῆς πατρότητος, ὁ θεσμὸς τοῦ γάμου καὶ ἡ περὶ διαζυγίου νομοθεσία. Ἡ ἐκπαίδευσις καὶ ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν. Ἡ ὑποχρεωτικὴ θητεία καὶ ἡ σταθεροποίησις τῆς δραχμῆς, ἡ αὐτοδιοίκησις, ἡ ἀεροπολία, ὁ ἐξοπλισμὸς καὶ ἡ ὑποχρεωτικὴ διαίτησις, ὁ κινηματογράφος, ὁ φασισμὸς, ὁ χημικὸς πόλεμος, ὁ θεοσοφισμὸς, ὁ φουτουρισμὸς ὡς καὶ τὰ ντάνσιγκ ἰδιαιτέρως. Δηλαδή τόσα ζητήματα φοβερὰ καὶ τεράστια ποῦ μᾶς ζαλίζουν μὰ τὴν ἀλήθειαν ὥστε νὰ μὴ ξερωμεν ἀπὸ ποῦ νὰ ἀρχίσωμεν καὶ ποῦ νὰ τελειώσωμεν.

Γιὰ ποῖο λοιπὸν ζήτημα νὰ ὁμιλήσω σήμερον, ἀγαπητές μου Κυρίες, ρωτοῦσα τὸν ἑαυτὸν μου καὶ εἶπα μέσα μου: Ἄς προτιμήσω τὸ ζήτημα τῆς παγκοσμίου Εἰρήνης καὶ τόσω μᾶλλον καθόσον ὑπὲρ αὐτῆς μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ἐνδιαφέρονται κυριώτερον αἱ γυναῖκες καὶ ἰδίως αἱ μητέρες καὶ ἀκόμη διότι παίζουν σπουδαιότατον ρόλον αἱ γυναῖκες μετὰ τὸν διεθνή Συνδεσμὸν τῶν διὰ τὴν Εἰρήνην καὶ τὴν Ἐλευθερίαν, εἰς τὸν ὁποῖον ὡς γνωστὸν καὶ ἡ κυρία Παρρὸν ἀποτελοῦσα μέλος διακεκοιμένον τοῦ μεγάλου τούτου συνδέσμου ἔλαβε ἀπὸ ἐτῶν ἐνεργὸν μέρος.

Τὸ ζήτημα τοῦτο ἄλλως τε ἀπασχολεῖ ἀπὸ πολλοῦ τὰ ἰσχυρὰ πνεύματα τῆς ἀνθρωπότητος. Πρῶτος ὁ Χριστὸς ἐκήρυξε τὴν ἀνάγκην τῆς παγκοσμίου Εἰρήνης, ἂν καὶ ὡς ἔχομεν ἴδει ὄχι μόνον εἶχε προφθάσει ὁ Μωάμεθ νὰ ἀνατρέψῃ τὸ κήρυγμά του, ἀλλ' οὔτε ὁ ἴδιος κατώρθωσε μέχρι σήμερον ἔστω καὶ τοὺς ὀπαδοὺς του δηλ. τοὺς χριστιανούς νὰ πεῖσῃ ὥστε τουλάχιστον μεταξὺ τῶν νὰ

μὴ θεωροῦν τὸν πόλεμον ὡς θεσμὸν τοῦ διεθνούς δικαίου τῶν.

Ἄλλὰ τὸ ζήτημα τῆς παγκοσμίου Εἰρήνης εἶναι μόνον ζήτημα πολιτικὸν ἄραγε; ἢ καὶ ζήτημα οἰκονομικὸν κυρίως; ἢ ζήτημα βιολογικὸν κυριώτερον; Ἄλλ' ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ βιολογία ἔστω καὶ μετὰ τὸν Νόμον τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς, κατ' οὐδὲν μᾶς ἐμποδίζει εἰς τὸ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν διαρκῆ παγκόσμιον εἰρήνην, τὴν ὁποίαν πιστεύει ὡς ἐπιτεύξιμον μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ ὁ Γκάντι καὶ ὁ Ρομὰν Ρολλὰν καὶ πλείστοι ἄλλοι, ἀλλὰ τοὺς εἰμονομικοὺς λόγους ἢ μπορούμεν ἄραγε νὰ τοὺς παραβλέπωμεν.

Πρωτοῦ ποῦμε τὴν γνώμη μας, ἂς ἀναφέρωμεν μερικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ ὅσα γράφονται τελευταίως περὶ τοῦ μεγάλου τούτου ζητήματος διὰ τὸ ὁποῖον εἶναι φυσικὸν νὰ ἐνδιαφέρονται ὅλα τὰ ὑψηλὰ καὶ εὐγενῆ πνεύματα.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη βέβαια νὰ εἴπωμεν τίποτε περὶ τοῦ Λοκάρνο, τοῦ θαυμασίου τούτου συμφώνου, τὸ ὁποῖον ὀφείλεται κυρίως εἰς τοὺς τρεῖς ἄνδρας τὸν Τσιάμπερλαϊν, τὸν Στρέζμαν, καὶ τὸν Μπριάν, οὔτε διὰ τὸν πολυκατομυμυριοῦχον Κάρνεζι, τὸν ἑκατομμύρια ἀφιερῶσαντα ὑπὲρ τῆς Εἰρήνης. Οὔτε περὶ τοῦ Οὐῆλσον, τοῦ συλλαβόντος τὴν ιδέαν τῆς Κ. Τ. Ε. Σᾶς εἶναι πολὺ γνωστὰ ὅλα ταῦτα διὰ τοῦτο ἂς ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὴν Ἄννα Μπεζάντ ἢ ὁποία εἶναι γυναῖκα καὶ ἡ ὁποία ὡς Πρόεδρος τῶν θεοσοφιστῶν ἀσκεῖ μέγα κῦρος ἐπὶ τῆς μεγάλης ταύτης αἰρέσεως. Ἔχει τὴν πεποίθησιν αὕτη ὅτι ἡ παγκόσμιος Εἰρήνη εἶναι κατορθωτὴ ἐὰν τὸ θέλῃσιν πρῶτον ὅλοι οἱ Εὐρωπαϊκοὶ Λαοὶ οἱ ὁποῖοι ν' ἀποτελέσουν τὴν Πανευρώπην κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ δεύτερον καὶ οἱ ἄλλοι τῆς ὑψηλοῦ λαοὶ ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμως ὅπως δώσουν τὸ καλὸ παράδειγμα αὐτὰ αἱ μεγάλοι δυνάμεις, ὡς ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ἀμερική.

Πρωτοῦ καταλήξῃ, ἔξαιρει τὴν ἀδικίαν ἢ ὁποία ἔγινε εἰς βάρος τῆς Οὐγγαρίας διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Τριανόν, ἔξαιρει

καὶ τὴν ἄλλην, ὡς λέγει, ἀδικίαν ἢ ὁποία ἔγινε εἰς βάρος τῆς Σοβιετικῆς Ρωσσίας μετὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν Βαλτικῶν Κρατῶν, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ ἀπολύτως τίποτε περὶ τῆς φρικώδους ἀδικίας ἢ ὁποία ἔγινε εἰς βάρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Θράκης καὶ τῆς Μ. Ἀσίας, τοῦ Πόντου καὶ τῆς Ρωσσίας, καὶ ἔτσι ἀφήγει νὰ ἐννοηθῇ ὅτι τότε μόνον ἢ Πανευρώπη θὰ σχηματισθῇ, ὅταν καὶ ἡ Οὐγγαρία καταλάβῃ τὰ ἐδάφη, τὰ ὁποία ἔχασε καὶ ἡ Ρωσσία ἀποκτήσῃ τὰς θαλασσίας ἐξόδους, τὰς ὁποίας τῆς ἀφήρσαν τὰ νεότευκτα Βαλτικὰ Κράτη.

Καὶ ἔπειτα καταλήγει ὡς ἐξῆς:

«Δὲν εἶναι, ἀλήθεια, δυνατόν μετὰ τὴν σημερινὴν ἐπικοινωνίαν τῶν Λαῶν νὰ συναδελφωθῶμεν τόσον ὥστε νὰ βασιλεύσῃ ἀδιασάλευτος Εἰρήνη μέσῳ ἡμῶν; Γεφυρώνομεν τοὺς Ὠκεανούς καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γεφυρώσωμεν καὶ τὸ μικρὸν χάσμα τὸ ὁποῖον ὑπάρχει εἰς τὰς ψυχὰς μας; Τὸ παράδειγμα πρέπει νὰ τὸ δώσωσιν ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἀμερική. Ἄς ἀρχίσωμεν μετὰ μίαν ἔνωσιν τῶν τευτονικῶν Λαῶν διὰ νὰ προχωρήσωμεν βαθμηδὸν εἰς τὴν παγκόσμιον ἔνωσιν. Δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου δύναται μόνον νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ ἐδραία Εἰρήνη. Ἄς συνεισφέρῃ ἕκαστος ὅ,τι εἴμπορεῖ, ἔστω καὶ ἕνα πλίνθον. Ἔτσι θὰ ἀναστηλωθῇ ὁ ἱερός βωμὸς τῆς Εἰρήνης ἐδραῖος εἰς δόξαν καὶ ἀσφάλειαν τῆς ἀνθρωπότητος».

Ὑστερα ἀπὸ αὐτὴν ἀκούσατε τί διακηρύττει ὁ Μαχάτμα Γκάντι:

«Θὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὸν Πόλεμον ὅταν ἡ συνειδησις τοῦ ἀνθρώπου ἐξυψωθῇ ἀρκετὰ διὰ νὰ ἀναγνωρίσῃ τελείως τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Νόμου τῆς ἀγάπης εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς. Τὸ κατ' ἐμὲ μέχρι τέλους τοῦ βίου μου θὰ πιστεύω ὅτι θὰ γίνῃ τοῦτο μίαν ἡμέραν».

Ἄλλὰ καὶ ὁ Ρομὰν Ρολὰν ὁ γνωστὸς κομμουνιστῆς ποιητῆς λέγει ὠραία πράγματα:

«Εἰρήνη δὲν σημαίνει τὴν ἀπουσίαν τοῦ πολέμου, ἀλλὰ τὴν ἀρετὴν ποῦ γεννᾶται ἀπὸ τὴν ζωτικότητα τῆς ψυχῆς».

Κατόπιν ἔχομεν τὸν Ἄγγλον Πονσομπῆ, ὅστις διεκρίθη ὅταν πρὸ ἐνὸς περιόπου ἔτους ἔκαμεν εἰς τὸ Albert Hall τοῦ Λονδίνου διάλεξιν περὶ τῆς καταργήσεως τοῦ πολέμου ἐνώπιον δεκακισχιλίων ἀκροατῶν καὶ συνέλεξε μετὰ ταῦτα ἑκατὸν χιλιάδας ὑπογραφὰς Ἀγγλῶν πολιτῶν ὑπὲρ τοῦ Εἰρημιστικοῦ του κηρύγματος μετὰ τὸν ὄρκον, ὅπως ὅλοι οἱ ὑπογράψαντες ἀρηθηθοῦν κάθε βοήθειαν καὶ κάθε ὑπηρεσίαν εἰς κάθε Κυβέρνησιν, ἣτις θὰ κατέφευγεν εἰς τὰ ὄπλα.

Λέγει λοιπὸν ὁ εἰρημιστῆς οὗτος Ἄγγλος:

«Δὲν ὑπάρχει ζήτημα διεθνές, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ δύναται νὰ λυθῇ διὰ τοῦ Κοινοβουλίου».

«Δὲν ὑπάρχει διεθνές ζήτημα τὸ ὁποῖον νὰ μὴ μποροῦσε νὰ λυθῇ διὰ τοῦ πολέμου».

Ὁ Ἄγγλος δημοσιογράφος Φρέιζερ ἐπίσης ἐκφράζει τὴν ἐκκλησίαν του, ὅτι οὐδέποτε ἠκούσθησαν λόγια ἢ ἐθεάθησαν πράξεις μᾶλλον ἀντιφατικαὶ ἢ σήμερον. Ὁμιλοῦν ὅλοι, λέγει, περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς παγκοσμίου εἰρήνης, καθ' ἣν ἐποχὴν ὅλα σχεδὸν τὰ κράτη εὐρίσκονται ἐξωπλισμένα περισσότερον παρὰ πρὸ τοῦ πολέμου. Ἡ Ἀμερική καλεῖ τὸν κόσμον, λέγει, νὰ ἀποκηρύξῃ τὸν πόλεμον ὡς θεσμὸν, καθ' ἣν στιγμὴν προετοιμάζει τὸ ἰσχυρότερον ναυτικὸν τοῦ κόσμου.

Ὁ Σέσιλ, ἡ μεγάλη αὐτῆ εἰρημιστικὴ φυσιογνωμία, ἐργαζόμενος δραστηρίως ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, ὑποδεικνύει μεταξὺ ἄλλων τὴν ἀνάγκην τῶν τοπικῶν συμφωνιῶν μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων ἐθνῶν τὰ ὁποία νὰ συμφωνήσουν ὅπως οὐδέποτε παρασυρθοῦν εἰς πόλεμον μεταξὺ τῶν, ἀλλὰ νὰ λύουν τὰς διαφορὰς τῶν δι' ὑποχρεωτικῆς διαίτησις.

Ὁ ἰδικὸς μας κ. Πολίτης ἐργάζεται καὶ αὐτὸς δραστηρίως ὑπὲρ τοῦ ἰδίου σκοποῦ ἀλλ' ἐπισύρει τὰ πικρόχολα σχόλια τοῦ Ἀγγλικοῦ τύπου καὶ ὑφίσταται τὴν ἀντιπολίτευσιν τοῦ Λόρδου Κούσεντεν, τοῦ Ἀγγλοῦ ἀντιπροσώπου παρὰ τῆ Κ.Τ.Ε.

Ὁ Λιευθυντῆς τοῦ «Χρόνου» τοῦ

Λονδίνου Στήντ, μεταξύ άλλων γράφει: «Αἱ πλείστοι τῶν διεθνῶν σχέσεων εἰς ἃς ἐνδέχεται νὰ περιπλακῇ ἡ Μ. Βρετανία ἀφοροῦν ναυτικά ζητήματα καὶ διὰ τοῦτο δυστροπεῖ νὰ δεσμευθῇ μὲ τὴν ὑποχρεωτικὴν διαιτησίαν, ἂν δὲν γνωρίζῃ ἐκ τῶν προτέρων ποῖαι ἀρχαὶ Ναυτικοῦ δικαίου θὰ ἐφαρμοσθοῦν».

Ὁ Οὐέλς ἐξ ἄλλου πιστεύει ὅτι δύνατον νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ παγκόσμιος εἰρήνη, ἔάν οἱ εἰρημιστὰὶ ὀργανωθοῦν καλῶς καὶ δηλώσουν ὅτι θὰ πολεμήσουν μὲ κάθε μέσον κάθε ἐνέργειαν τῶν φιλοπολέμων.

Ὁ Ἄγγλος βουλευτὴς καὶ ἀξιωματικὸς τοῦ Ναυτικοῦ Κεντγούρθ, ὡς ἐξῆς ἐκφράζεται:

«Δὲν ὑπάρχει ἄσμος αἰτία διενέξεως μεταξύ τοῦ Βρετανικοῦ καὶ Ἀμερικανικοῦ λαοῦ. Ἀλλὰ τὸ ἴδιον συνέβαινε ἐπὶ πολλὰ ἔτη πρὸ τοῦ πολέμου καὶ μετὰ τὸ Βρετανίας καὶ Γερμανίας. Πιθανὴ αἰτία διενέξεως θὰ ἦτο ἡ Ἀμερικανικὴ αἰτήσις πρὸς ἀναθεώρησιν τοῦ Διεθνoῦς δικαίου ὅσον ἀφορᾷ τὸν κατὰ θάλασσαν πόλεμον».

Ὁ Λούντβιχ πιστεύει ὅτι ἡ παγκόσμιος εἰρήνη δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ μόνον ἔάν βασισθῇ ἐπὶ τοῦ τριγώνου Λονδίνου, Παρίσιου, Βερολίνου, ἐνῶ ὁ Φερρόρο λέγει: μόνον ἔάν ἡ Εὐρώπη ἀποτελέσῃ Ἡνωμέναις Πολιτείας.

Ὁ διάσημος Γάλλος ποιητὴς Πῶλ Βαλερὶ εἶπεν ἐσχάτως εἰς τὸ Παρίσι κατὰ μίαν διάλεξίν του τὰ ἐξῆς, ἀφοῦ ἐτόνισε ὅτι τὰ ἴδια εἶπε καὶ εἰς τὸ Βερολίνο καὶ παρεπονέθη ὅτι καὶ ἐκεῖ ἠκούσθη μὲν, δὲν εἰσηκούσθη δέ.

«Οὔτε σύλλογοι, οὔτε μεγάλα λόγια, οὔτε δράσεις καὶ προπαγάνδαι. Ἀπλῶς ἐργασία μέσα καὶ διὰ νὰ μὴ ὑπάρχουν δύο ἐπίπεδα, δύο πρίσματα, δύο διαμερίσματα στὸν καθένα μας: Ἡ ἐπιστήμη ἀφ' ἐνὸς ποῦ μᾶς κάνει Εὐρωπαίους, καὶ τὸ σκοτάδι τοῦ πάθους ἐξ ἄλλου, ποῦ εἰσφέρει τοὺς μὲν ἐναντίον τῶν δέ».

Ἐν τούτοις, ἂς μὴ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἀσυμφωνίαν τῶν εἰρημιστῶν πρὸς ἐπιδιώξιν τοῦ μεγάλου σκοποῦ, οἷτε τὴν

ἐντατικὴν ὑπὲρ τοῦ πολέμου προπαγάνδαν τῶν μιλιταριστῶν τῆς Γερμανίας, οὔτε τὰς δηλώσεις τὰς φιλοπολέμων τοῦ Μουσσολίνι καὶ τῶν διαφόρων ναυάρχων καὶ στρατηγῶν τοῦ νέου καὶ παλαιοῦ κόσμου, οὔτε τὰ ὅσα ἔγραψαν κατὰ τοῦ δυνατοῦ τῆς πραγματοποιήσεως τῆς παγκοσμίου εἰρήνης πλείστοι σοφοὶ καὶ δημοσιολόγοι ὡς ὁ Ulysse τοῦ «Φιγκαρῶ» καὶ ὁ Περινιᾶξ τῆς «Ἡχοῦς» τῶν Παρισίων καὶ ὁ Ἐμίλ Μπουρᾶς τοῦ «Ἀβενίρ» ὡς καὶ ὁ ἰδικὸς μας διεθνολόγος κ. Κέπετζης, οὔτε ὅτι οἱ λαοὶ πολλὰς δὲν πολεμοῦν νὰ κατακτήσουν ἀλλὰ ἵνα ἀμυνθοῦν ἢ ἀπελευθερώσουν τοὺς ἀδελφούς των.

Ἀλλ' ἡμποροῦμεν νὰ παραβλέσωμεν τὴν ὑπαρξίν πλείστον ζητημάτων διεθνῶν, ποῦ ἀπειλοῦν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν τὴν εἰρήνην; Ζητήματα ἑδαφικὰ καὶ οἰκονομικὰ. Ζητήματα αὐτοδιαθέσεως λαῶν μεγάλων ὡς τοῦ Ἰνδικοῦ ἢ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ, διὰ νὰ μὴ ἀναφέρωμεν τοῦ Κυπριακοῦ καὶ τοῦ Δωδεκανησιακοῦ, τοῦτου ἰδίως ποῦ στενάζει ὑπὸ τὸν ζυγόν! Ζητήματα κοινωνικὰ τεράστια. Κομμουνισμὸς καὶ Φασισμὸς, κεφαλαιοκρατισμὸς καὶ Μιλιταρισμὸς, πωπερισμὸς, οὐρμπανισμὸς, ἀπεργία καὶ δίψα χρυσοῦ ἄσβεστη. Ζητήματα πολιτειακῆς καὶ Ὁρησκεντικῆς φύσεως, δηλ. ζητήματα ὑποστάσεως καὶ ὑπάρξεως τάξεων λαῶν ἢ καὶ κρατῶν καὶ τῶν ὁποίων ἀνάλυσιν θανασιαν ἔδωκεν ὁ διεθνολόγος Σέλ.

Πρέπει λοιπὸν νὰ λυθοῦν ὅλα τὰ ζητήματα αὐτὰ διὰ νὰ ἐπιτευθῇ ἡ παγκόσμιος εἰρήνη, ἢ πρέπει πρῶτα νὰ ἐπιτευχθῇ αὕτη καὶ ὕστερα νὰ λυθοῦν πάντα ταῦτα; Ὅλοι οἱ ἰδεολόγοι εἰρημιστὰὶ φαίνονται νὰ ἀποφαίνονται ἀπεριφράστως καὶ ἀσυνζητητῆ ὑπὲρ τῆς δευτέρας λύσεως. Ἐνῶ οἱ ἰσχυρίζομενοι ὅτι πρακτικῶς σκέπτονται, δὲν πιστεύουν κατορθωτὴν οὔτε τὴν μίαν οὔτε τὴν ἄλλην λύσιν.

Ἀλλ' ἂς παραδεχθῶμεν καὶ ἡμεῖς ὅτι οἱ ἰδεολόγοι ἔχουν δίκαιον. Καὶ πρέπει τὸ κάτω-κάτω τῆς γραφῆς νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι μόνον αὐτοὶ ὁμιλοῦν ἀι-

διοτελῶς. Οὔτε ἄλλως τε θέλομεν νὰ πιστεύσωμεν τὴν κατηγορίαν ὅτι μερικοὶ εἰρημιστὰὶ ἔχοντες ὡς βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα τὴν διασάλπισιν τῆς ἀνάγκης τῆς παγκοσμίου εἰρήνης, δὲν πιστεύουν ὅσα διακηρύττουν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκπροσωποῦν οὔτοι εὐγενῆ ἰδεολογίαν, πρέπει νὰ πιστεύωνται ἀντὶ παντὸς ἄλλου, ὅτι ἐκφράζονται δικαίως ἢ τουλάχιστον καλῇ τῇ πίστει, μέχρις ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου.

Ἄς παραδεχθῶμεν λοιπὸν πρὸς στιγμήν, ὅτι, σύμφωνα μὲ τὰς ἐκλήσεις καὶ συστάσεις τῶν εἰρημιστῶν, αἰφνης συμφωνοῦν ὅλοι οἱ λαοὶ καὶ μὲ τοπικὰ καὶ γενικὰ σύμφωνα ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας ἀποφασίζουσιν νὰ καταγῆσουν τὸν πόλεμον, νὰ τὸν καταδικάσουσιν ὡς θεσμόν, καὶ ἐπομένως νὰ διαλύσουν κάθε στρατὸν ἢ ναυτικὸν πολεμικόν, σύμφωνα μὲ τὴν Σοβιετικὴν πρότασιν, καταστρέφοντες καὶ κάθε ὄπλον, πρῶγμα τὸ ὁποῖον — ἂς σημειωθῇ καὶ τοῦτο — σημαίνει καὶ καταστροφὴν μιᾶς μεγάλης τάξεως ἀνθρώπων, ἀσχολουμένων εἰς τὴν στρατιωτικὴν τέχνην, ἢ τὴν πολεμικὴν βιομηχανίαν καὶ ἀποζώντων ἀπὸ αὐτὰς βέβαια.

Καὶ ὅτι μετὰ τὴν συμφωνίαν ταύτην ἀποφασίζουσιν νὰ διευθετήσουν τὰ τεράστια διεθνή καὶ τοπικὰ τῶν συμφέροντα, δι' ἐνὸς διαιτητικοῦ δικαστηρίου, τὸ ὁποῖον ὅμως ἂν καὶ δὲν θὰ δύναται νὰ ἐπιβάλλῃ τὰς ἀποφάσεις του διὰ τῆς βίας, μὴ ὑπαρχόντων τῶν πρὸς τοῦτο μέσων, ὡς προκαταργηθέντων, θὰ ἔχη ἐκ τῶν προτέρων τὴν συγκατάθεσιν τῶν κρατῶν, ὅπως θεωροῦν σεβαστὰς τὰς ἀποφάσεις του. Ἀλλ' ἄνευ ὄρων ἢ ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως αἱ ἀποφάσεις του εἶναι ἀπολύτως δίκαιαι:

Καὶ ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι ὅλοι οἱ λαοὶ θὰ πιστεύσουν ἐκ τῶν προτέρων ὅτι πράγματι τὸ διαιτητικὸν καὶ διεθνὲς δικαστήριον θὰ ἀποτελεσθῇ ἀπὸ ἰδεωδῶς δικαίους ἀνδρας καὶ ἀνιδιοτελεῖς τόσον, ὥστε οὐτ' αὐτὸς ὁ χρυσὸς νὰ μὴ δύναται κατ' οὐδὲν νὰ τοὺς ἐπηρεάσῃ. Ἀλλὰ δὲν φρονεῖτε ὅτι, διὰ νὰ θεωρηθῇ ἕνας ἰδεω-

δῶς δίκαιος δι' ὅλους τοὺς λαοὺς καὶ δι' ὅλας τὰς διανοητικότητας, πρέπει νὰ ἀνακαλύψῃ προηγουμένως τὸ ἀπόλυτον δίκαιον ὡς κανόνα καὶ κριτήριον τῶν ἀποφάσεών του;

Ἀλλ' ἂν ὁ νόμος τῆς σχετικότητος διέπει καὶ χρόνον καὶ τόπον, κατὰ ποῖον τρόπον δὲν θὰ διέπῃ τὸ δίκαιον; Καὶ τόσῳ μᾶλλον καθόσον τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυρωτέρου εἶναι τὸ δίκαιον ποῦ περιοσότερον ἔχει ἐφαρμοσθεῖ ὑπὸ πάντων τῶν λαῶν καὶ εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας μέχρις αὐτῆς τῆς στιγμῆς;

Ἡ μήπως δὲν εἶναι παραδεδεγμένον ὅτι τὸ ἠθικὸν δίκαιον ὅσον δήποτε καὶ ἂν ἐξητήθῃ νὰ ἀντικειμενοποιηθῇ, δὲν ὑπῆρξε πάντοτε κατὰ βάθος ὑποκειμενικὸν εἴτε δι' ἕνα λαόν, ποῦ τὸ ἐπέβαλεν ἐπὶ ἄλλου λαοῦ, εἴτε διὰ μίαν πλειοψηφίαν, ποῦ τὸ ἐθέσπισεν εἰς βάρος τῆς μειοψηφίας ἐνὸς λαοῦ, εἴτε τὸ περισσότερον διὰ μίαν ἱστορικὴν ἐποχὴν ὀρισμένης κοινωνίας, ἀλλὰ πάντοτε, κατὰ πλειοψηφίαν τουλάχιστον, ἂν ὄχι κατὰ τὸ δίκαιον δυνάστου ἢ μειοψηφούσης τάξεως;

Ὁ Πλάτων, ὁ μέγας αὐτὸς ἰδεολόγος, ἔδωκεν ἕνα ὀρισμὸν δικαίου κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦτον κατάλληλον διὰ τὴν περίστασιν. «Δίκαιος, εἶπε, εἶναι ἐκεῖνος ποῦ ἀπὸ τῆς καταλλήλου θέσεως κάνει ὅ,τι εἰμπορεῖ γιὰ νὰ ἀποδίδῃ ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὴν κοινωνίαν, ἐκεῖνο ποῦ ἀπολαμβάνει ὁ ἴδιος ἀπὸ αὐτῆν».

Ὡστε ἰδοῦ, τὴν κατάλληλον θέσιν τῆς διεθνoῦς διαιτησίας πρέπει νὰ καταλάβουν ἐκεῖνο ποῦ θὰ κάμνουν ὅ,τι μποροῦν διὰ νὰ ἀποδώσουν πλήρως ἐκεῖνο ποῦ θὰ ἀπολαύσουν ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν Λαῶν ποῦ θὰ δικάζουν.

Αὐτὸ ὅμως τὸ *ὅ,τι εἰμπορεῖ* τοῦ Πλάτωνος δὲν μᾶς δίδει τὴν εἰκόνα τοῦ σχετικοῦ δικαίου εἰς τὸ ὁποῖον ἐπίστευσε καὶ ὁ ἴδιος, ἀσχετῶς πρὸς τὸ πρόβλημα ποῦ γεννᾶται καὶ κατὰ ποῖον τρόπον θὰ ἐκλεγοῦν οἱ κατάλληλοι; Μάλιστα, *ὅ,τι εἰμπορεῖ*, ἀλλ' αὐτὸ τὸ *ὅ,τι εἰμπορεῖ* εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ἐπαρκὲς ἵνα ἱκα-

νοποιῆ πάντοτε καὶ τοὺς πάντας ἢ ἔστω καὶ δύο μόνον διαδίκους; Ἡ μήπως δὲν ὑπάρχουν περιστάσεις καθ' ἃς τὸ δίκαιον εἶναι μὲ τὸ μέρος ἀμφοτέρων τῶν διαδίκων, καὶ τόσον ὥστε νὰ εἶναι ἀδύνατος ἡ ἱκανοποίησις τοῦ δικαίου χωρὶς νὰ παραβιασθῇ αὐτὸ τοῦτο τὸ δίκαιον; Τὸ summum jus summainjuria τῶν Λατίνων δὲν μᾶς λέγει περὶ αὐτοῦ καίτι; Ἄλλὰ καὶ ἡ Θυμοσοφία ἢ ἀνατολίτικη ἀπέδειξε τοῦτο μὲ τὸ ἕξις χαριτωμένον ἀνέκδοτον. Ὅταν μία φορὰ δύο χωρικοὶ διεκδικοῦσαν ἓνα ὄνον μὲ ἕξις, ἰσχυρὰ ἐπιχειρήματα καὶ ἐνδείξεις, κάποιος τοὺς συνεβούλευσε νὰ ζητήσουν τὴν διατησίαν τοῦ δικαίου Νασρεδὶν Χότζα, φίλου του, εἰς τὸν ὅποιον δέχθηκε νὰ τοὺς συνοδεύσῃ καὶ ὁ ἴδιος. Ὁ Νασρεδὶν Χότζας, εὐθύς ὡς ἤκουσε τὸν πρῶτον, τόσον ἐπέισθη περὶ τοῦ δικαίου του, ὥστε εἶπεν ἀπεριφράστως: Μάλιστα, ἐσὺ ἔχεις δίκαιον. Ἄλλὰ ἀκόμη δὲν μὲ ἄκουσες καὶ μένα, τοῦ εἶπεν ὁ ἄλλος παραπονούμενος. Δὲν πειράζει, τοῦ ἀπήντησεν, πὲς καὶ σὺ ὅτι ἔχεις νὰ πῆς. Ἄλλὰ ὁ Χότζας εἶδεξε παραδόξως τὸν ἴδιον ἐνθουσιασμόν καὶ δὲν ἐδίστασε νὰ πῆ καὶ εἰς τὸν ἄλλον, Ναί, καὶ σὺ ἔχεις δίκαιον. Ὁ τρίτος ὅμως ποῦ ἐξεπλάγη διὰ τὸν παράδοξον τρόπον τῆς ἀπονομῆς τοῦ δικαίου τοῦ φίλου του, τοῦ λέγει τότε: Καλὰ καὶ ἄξια τὰ λόγια σου, Χόντζα, ἀλλὰ ἂν ἔχουν καὶ οἱ δύο δίκη, ὁ γαιδαρος ὅμως εἶναι ἓνας καὶ πρέπει νὰ πῆς ποῖος θὰ τὸν πάρῃ. Καὶ ὁ Χότζας ὁ δίκαιος, βλέποντας τὸν ἐκπληκτον φίλον του καὶ κουνώντας τὸ κεφάλι του ἀπαντᾷ ἀμέσως: Ναί ναί, φίλε μου, καὶ σὺ δίκη ἔχεις.

Τι δηλοῖ λοιπὸν ὁ μῦθος; Ὅτι τὸ δίκαιον, ἐπειδὴ εἶναι σχετικόν, ἢμπορεῖ νὰ ἀνήκῃ θαυμάσια εἰς δύο ἢ καὶ περισσοτέρους διαδίκους. Ἄλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πῶς θὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν ἓνα, χωρὶς νὰ πεισθῇ ὁ ἕτερος, ὡς ἀδικημένος ὅτι ὁ δικαστὴς του δὲν εἶναι ἀδικος;

Καὶ ποία τότε δικαστικὴ ἐξουσία εἶναι ποτὲ δυνατόν νὰ γίνῃ σεβαστή, ἐφόσον μορφωθῇ περὶ αὐτῆς ἰδέα ὅτι δὲν εἶναι

δικαία; Ἄλλως τε αἱ πλείσται τῶν διαφορῶν ποὺ ἀναφύονται εἴτε μεταξύ ἀτόμων εἴτε μεταξύ μαζῶν ἀπὸ ποῦ ἔχουν τὴν ἀφορμὴν των;

Ἐξαιρέσει ἐκείνων ποῦ ἀπορροεῖν ἀπὸ τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου, ὑπάρχουν πλείσται ὅσαι διαφοραί, ποῦ ἀπορροεῖν ἀπὸ τὴν ἐξέγερσιν τῆς συνειδήσεως δύο ἢ περισσοτέρων ἀτόμων, ἐναντίον ἀλλήλων δέ, διότι πιστεύουν ἕκαστος χωριστὰ ὅτι τὸ δίκαιον εἶναι ἀπολύτως μὲ τὸ μέρος του. Κατὰ βάθος ἄλλως τε τί σημαίνει τὸ ἀσυμβίβαστον τῶν χαρακτήρων, ποῦ εἶναι παραδεγμένον καὶ ὡς λόγος διαζυγίου;

Ὁ Ἀριστοτέλης ἐπίστευε τὸ μέτριον καὶ τὸ μέσον διότι παρεδέχετο ὅτι τὰ ἄκρα ἀπετέλουν ἀδικίαν. Διὰ τοῦτο διεφώνησε πρὸς τὸν Πλάτωνα καὶ ὡς πρὸς τὰς περὶ κοινοκτημοσύνης ἰδέας του, ὡς μὴ ἐξασφαλιζούσας οὔτε τὴν εἰρήνην οὔτε τὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρώπου.

Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων ὅταν συνέλαβε τὴν Πολιτείαν του, ὅλην τὴν κοινοκτημοσύνην του, πραγμάτων καὶ γυναικῶν, τὴν ἐβάσισε ἐπὶ ἀριστοκρατικῶν καὶ μιλιταριστικῶν ἀκόμη ἀρχῶν. Διότι παρεδέχθη τὴν ἀνάγκην τοῦ χωρισμοῦ τῶν τάξεων εἰς τρεῖς κατηγορίας, τοὺς ἀρχοντας, τοὺς φύλακας καὶ τοὺς δημιουργοὺς, δηλ. τὴν ἐργαζομένην τάξιν. Ἐν τούτοις κατανοήσας τὸ ἀδύνατον τῆς ἐξευρέσεως τοῦ ἀπολύτου δικαίου καὶ ἐπομένως τῆς ἐπιτεύξεως μιᾶς εἰρήνης εἶπε τὸ θαυμάσιον ἐκεῖνο: «Ἐὰν μὴ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσι ἢ οἱ βασιλεῖς τε νῦν λεγόμενοι δυνάσται φιλοσοφήσωσι, οὐκ ἔστι κακῶν παῦλα ταῖς πόλεσιν».

Ὁ Ἀρκεσίλαος, ὁ ἀρχηγὸς τῆς Φιλοσοφικῆς σχολῆς τῆς μέσης Ἀκαδημίας, ἐπρέσβευε καὶ αὐτὸς ὅτι πρὸς διάκρισιν τοῦ ἀγαθοῦ ἀπὸ τοῦ κακοῦ ὀφείλομεν νὰ λαμβάνωμεν ὡς μέτρον τὸ εὐλογον, ἐνῶ ὁ Καρνεάδης, ὁ ἀρχηγὸς τῆς νέας Ἀκαδημίας, ἔγεινε διάσημος διὰ τοὺς ἀντιφατικούς του λόγους, ἐπειδὴ ἐπρέσβευεν ὅτι «οὐδὲν ἔστι τῆς ἀληθείας κριτήριον, διότι πάντα διαψεύδουσιν

ἡμᾶς». Καὶ αὐτὸς ὁ ἐνάρετος ἐλατῆς φιλόσοφος Ζήνων, μαθητῆς τοῦ μυθωδῶς ἐναρέτου φιλοσόφου Παρμενίδου, εἰσαγαγὼν εἰς τὴν φιλοσοφίαν τὴν διαλεκτικὴν, ἐπεδείκνυε δι' αὐτῆς «τὰ αὐτὰ δυνατὰ καὶ πάλιν ἀδύνατα» καὶ δι' αὐτὸ ἐκλήθη καὶ ἀμφοτερόγλωσσος.

Περὶ τῆς σχετικότητος τοῦ δικαίου ἐν γένει καὶ ἐπομένως καὶ περὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς συμπτώσεως ὄλων τῶν ἀντιλήψεων καὶ ὁ Λουκιανὸς ἔγραψε τὸ σοφώτατον τεράστιον:

Λουκιανὸς τὰδ' ἔγραψε πολλά τε μορὰ τε εἰδώς, Μορὰ γὰρ ἀνθρώποις καὶ τὰ δοκοῦντα σοφά, Οὐδὲν ἐν ἀνθρώποιαν διακριδὸν ἔστι νόημα, Ἄλλ' ὁ σὺ θαυμάσεις, τοῦθ' ἑτέροισι γέλωσ!

Ἄλλὰ περὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς ἐξευρέσεως τοῦ δικαίου, δὲν πειθόμεθα καθ' ἐκάστην ὄλοι ἡμεῖς καὶ εἰς τὸν καθημερινὸν βίον μας;

Πόσες φορές ἀδυνατοῦμεν, μεθ' ὅλην τὴν καλὴν μας θέλησιν, νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὸ δίκαιον τοῦ φίλου μας, τοῦ ἀδελφοῦ μας, τῶν γονέων μας, τῶν παιδιῶν μας, καὶ αὐτῆς τῆς γυναίκας μας, ἐνῶ ταυτοχρόνως βλέπομεν καὶ αὐτοὺς νὰ ἀδυνατοῦν ν' ἀναγνωρίσουν καὶ τὸ ἴδικόν μας δίκαιον ἐπὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως; Παράδειγμα ἢ γυναῖκα μου. Καὶ αὐτὴ, ὡς ὅλες οἱ γυναῖκες, μοῦ κάνει ἐνίστε παράπονα καὶ παρατηρήσεις. Ἐξετάζων τὰς ἀντιλήψεις τῆς καὶ εὐρίσκων ὅτι ἀπὸ τῆς ἰδικῆς τῆς ἀπόψεως δὲν εἴμπορεῖ νὰ σκέπτεται παρὰ ὡς σκέπτεται, τῆς ἀπαντῶ.—Ἐχεις δίκη.—Ναί, μοῦ ἀπαντᾷ, ὄλο μοῦ λὲς ὅτι ἔχω δίκη, ἀλλὰ σὺ πάντα κάνεις τὰ ἴδια: τί λοιπὸν καταλαβαίνω μὲ τὸ νὰ ἔχω δίκη; Καὶ τῆς λέγω τότε.—Ἐὰν δὲν καταλαβαίνεις τίποτε μὲ τὸ νὰ ἔχῃς δίκη, τότε δὲν ἔχεις παρὰ νὰ παύσης νὰ τὸ ἔχῃς!

Ὁ μῦθος δηλοῖ, διὰ τὸ παρουσίασωμεν καὶ αὐτὸ ὡς μῦθον, ὅτι καίτοι ἓνας ἄνθρωπος εἴμπορεῖ νὰ ἐννοῇ τὸ δίκαιον τῆς συζύγου του, ἐν τούτοις ἀδυνατεῖ νὰ τὴν ἱκανοποιήσῃ, διότι δὲν εἴμπορεῖ νὰ ἐνεργῇ καὶ νὰ σκέπτεται σύμφωνα μὲ αὐτό. Ἐκεῖνος πολλάκις ἔχει ἓνα ἄλλο

δίκαιον, δηλ. ἓνα ἄλλο μέτρον δικαίου καὶ τανάπαλιν. Ἄλλὰ ἢ γυναῖκα ἢ ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ πάντοτε νὰ ἀνέχεται αὐτὸ τὸ ἄλλο μέτρον; Ἴδου τὸ ζήτημα.

Ἐὰν λοιπὸν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἰσχύῃ οὔτε μεταξὺ ἐνὸς ἀνδρογύνου ἓνα μέτρον δικαίου, πῶς θὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἰσχύσῃ μεταξὺ ὄλων τῶν ἐθνῶν τῆς ἀνθρωπότητος;

Ἀξιεπαῖνοι εἶναι μάλιστα, καὶ ἀξιοθαύμαστοι, ὅσοι ἐργάζονται ὑπὲρ τῆς παγκοσμίου εἰρήνης. Οὔτε καὶ τολμῶμεν κἂν νὰ ἀποκαλέσωμεν μερικοὺς ἐξ αὐτῶν *εἰρηνομανεῖς* ὡς τοὺς ἀποκαλοῦν πολλοὶ ἐκ τῶν δημοσιολόγων. Ἄλλὰ καὶ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ κατακρίνωμεν καὶ τοὺς ὑπευθύνους ἐκείνους κυβερνήτας τῶν διαφορῶν Κρατῶν ὅταν τοὺς βλέπομεν μαζὺ μὲ τὰς ὑπὲρ τῆς εἰρήνης προσπαθείας των, νὰ λαμβάνουν καὶ μέτρα ἀσφαλείας δι' αὐτὰ;

Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ κατακρίνωμεν καὶ ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἔχουν πίστιν εἰς τὸ Λατινικὸν δόγμα *si vis pacem para bellum* ἢ δὲν θέλουν νὰ λησμονήσουν τὸ τοῦ Ἡρακλείτου «Πάντα κατ' ἔριν γίνεσθαι, πόλεμος μὲν πατήρ, πάντων δὲ Βασιλεὺς», ἐφόσον μάλιστα βλέπομεν ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ εἰρηνοῖσι δὲν συμφωνοῦν μεταξὺ των ὡς πρὸν τὴν μέθοδον ποῦ πρέπει ν' ἀκολουθηθῇ; Ἄλλὰ τι νὰ ποῦμε καὶ εἰς ἐκείνους τοὺς ἄλλους ἐκ τῶν ἰδικῶν μας ποῦ δὲν θέλουν νὰ λησμονήσουν τὴν σημασίαν τῆς συμβουλῆς τῆν ὁποίαν ἔδωκεν ἓνας παππᾶς εἰς ἓνα καπετάνιο, ὅταν τὸν ἠρώτησε οὕτως ἐὰν μὲ τὸν ἁγιασμόν, ποῦ τοῦ ἔκαμεν εἰς τὸ καράβι του, θὰ ἐγλύτωνα ἐπὶ τέλους ἀπὸ τὰ φοβερὰ ποντικά ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἦταν γεμᾶτο: Καλὸ-κακό, καπετάνιε, πάρε καὶ μιὰ γάτα, τοῦπε ὁ παππᾶς, ἀφοῦ ἐπληρώθηκε ἀδρῶς γιὰ τὸν ἁγιασμόν του.

Φρονῶ λοιπὸν ὅτι ἡμεῖς ἰδιαιτέρως οἱ Ἕλληνες, χωρὶς νὰ παύσωμεν βέβαια ἐργαζόμενοι ὑπὲρ τῆς παγκοσμίου εἰρήνης καὶ πληρώνοντες καὶ καίτι εἰς τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς ἀσχολούμενους εἰδικῶς, εἶμεθα ὑποχρεωμένοι, ἐπειδὴ περιστοιχι-

ζόμεθα ἀπὸ λαούς, οἱ ὅποιοι πάντοτε κατὰ ζητοῦν ἀπὸ ἡμᾶς, νὰ ἀγρυπνῶμεν.

Ὁ ἱστορικός καὶ πολιτικός τῆς Ρουμανίας Γκιόρκα ὀμιλῶν προχθὲς ἀκόμη εἰς τὸν ἐν Παρισίοις ἀνταποκριτὴν τοῦ «Ἐμπρός» εἶπε: Δὲν ἔχω καμμίαν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν πολιτικὴν της. Οἱ Βούλγαροι εἶναι ὑπουλοὶ καὶ περιμένουν τὴν εὐκαιρίαν διὰ νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον καὶ τῆς Ρουμανίας καὶ τῆς Ἑλλάδος. Ἐξ ἄλλου ἀγγέλλεται ἤδη ἀπὸ τὴν Γενεύην ὅτι ραδιογραφίαι τινες ὠθοῦν τὴν Βουλγαρίαν καὶ Σερβίαν εἰς συνεννόησιν διὰ κοινὴν ἐπίθεσιν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος.

Ἐσχάτως ἀκόμη ὁ φιλόσοφος Κάιζερλιγκ, ἐξετάζων τὴν σύστασιν τῶν Βαλκανικῶν λαῶν, ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι εἶναι ἀδύνατος ἡ εἰρήνευσις τῆς Βαλκανικῆς, ἐφόσον Σέρβοι, Βούλγαροι καὶ Ἄλβανοι εὐρίσκονται ἀκόμη εἰς πρωτόγονον κατάστασιν.

Ἡμεῖς ἄλλως τε δὲν ἔχομεν κάποιαν μακρὰν καὶ ἱστορικὴν πείραν καὶ ἀπὸ τοὺς τρεῖς, ἢ μᾶλλον καὶ ἀπὸ τοὺς πέντε λαούς, μὲ τοὺς ὁποίους συνορευόμεν;

Ἄλλὰ τότε τί θὰ μᾶς ἔμενε νὰ κάμωμεν;

Νὰ πιστεύσωμεν τοὺς ἰδεολόγους καὶ διπλωμάτας εἰρημιστὰς ἀνευ ὄρων; Δὲν θὰ ἦτο πολὺ ἐπικίνδυνον τοῦτο διὰ τὸ μέλλον μας, ἂν καὶ ἔχωμεν πίστιν εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς εἰρηνεύσεως τῶν λαῶν; Καὶ ποῖον ὄραγε νὰ εἶναι τὸ μέλλον μας;

Ὁ ἴδιος φιλόσοφος Κάιζερλιγκ ἀποφαίνεται ὅτι οἱ Ἕλληνες, ὡς ὁ ἀρχαιότερος καὶ μᾶλλον πολιτισμένος λαὸς τῆς Ἀνατολῆς, ἐὰν ἀπορρίψῃ τὸν φόρον τῶν ἀναμνήσεών του, θὰ δυνηθῇ νὰ ἡγηθῇ καὶ πάλιν τῶν ἀνατολικῶν λαῶν ὡς καὶ κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν ἐποχὴν διότι, ἂν σύμφωνα μὲ τὸν νόμον τοῦ ἀνεπιστρέπτου, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τοῦ ἐπανέλθῃ τὸ ἀρχαῖον πνεῦμα, θὰ δυνηθῇ ὅμως νὰ δημιουργήσῃ νέον πολιτισμόν, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ πάλιν νὰ εὐεργετήσῃ τὴν ἀνθρωπότητα, ὑπὸ νέον ἐντελῶς πνεῦμα.

Τί νὰ σᾶς πῶ, Κυρίες μου καὶ

Κύριοι: Θὰ σᾶς κάμω καὶ ἄλλην μίαν ἐκμυστήρευσιν. Πιστεύω εἰς τὸ Πεπρωμένον, χωρὶς βέβαια νὰ πάσχω ἀπὸ μοιρολατρείαν, παθητικὴν καὶ νοσηράν, ἀνατολίτικην καὶ διὰ τοῦτο συμφωνῶ μὲ τὸν Κάιζερλιγκ. Πιστεύω ἀκρανδάντως καὶ ἔχω πεποιθήσιν ὅτι τὸ Πεπρωμένον τῆς Φυλῆς μας ἤδη ἀρχίζει νὰ διαλάμπῃ μέσα εἰς τὰ ἀδιαπέραστα σκότη τοῦ μέλλοντος. Ἐγὼ τὸ διακρίνω, ὅταν δραματίζομαι.

Πιστεύω ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι τυχαῖον δημιούργημα, πιστεύω ἐπομένως καὶ εἰς τὴν ὑψηλὴν ἀποστολὴν λαῶν καὶ ἀτόμων, ἐκ τῶν προτέρων προδιαγεγραμμένην.

Πιστεύω μαζὺ μὲ τὸν Ἀναξαγόραν εἰς τὴν ἔμφρονα ἀρχὴν τῆς κινήσεως, τὸν **Νοῦν**, πιστεύω ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν ὁ Ἕλληνισμὸς νὰ μὴ εἶναι τεταγμένος ὑπ' αὐτοῦ, ὡς τὸ ὄργανον μιᾶς ἀνωτέρας δημιουργίας.

Αἱ Ἕλληνίδες πρὸ παντὸς πρέπει νὰ πειθοῦν περὶ τούτου. Διότι αὐτὲς θὰ διαπλάσων τὰς μελλούσας γενεάς διὰ τὴν δημιουργίαν ταύτην. Καὶ θὰ τὰς διαπλάσων, διότι ὁ φεμινισμὸς εὐτυχῶς τὰς ἐξυπνᾷ ἤδη. Ὅχι βέβαια ὁ φεμινισμὸς ὁ νοσηρὸς, ποῦ πιστεύει ὅτι ἡ γυναῖκα εἰμπορεῖ νὰ ἐξομοιωθῇ πρὸς τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ ὁ φεμινισμὸς ποῦ πιστεύει ὅτι πρέπει νὰ ἐξισωθοῦν τὰ δύο φύλα χάριν τῆς κοινωνικῆς ἰσορροπίας. Ὁ Φεμινισμὸς ποῦ ἐνθαροῦναι τὴν γυναῖκα εἰς τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν παιδιῶν της, καὶ ὅχι ἐκεῖνος ποῦ τὴν ἐξευτελιζει, ἐξωθῶντας αὐτὴν εἰς τὴν ἀπομίμησιν τοῦ ἀνδρός. Ὁ Φεμινισμὸς ποῦ ἐπιρρίπτει εἰς τὴν γυναῖκα τὴν εὐθύνην τῶν πράξεών της καὶ ὁ ὁποῖος ἐπομένως τὴν ὑποχρεώνει εἰς τὴν ἀσκησιν τῆς ἀρετῆς, καὶ τὴν δι' αὐτῆς ἐνίσχυσιν συζύγου καὶ τέκνων.

Μέχρις ὅτου λοιπὸν ἐπιτευχθῇ ἐπὶ τῆς γῆς ἡ παγκόσμιος εἰρήνη, ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες θὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν τροχίαν, τὴν ὁποίαν μᾶς ἐχάραξεν ὁ Νοῦς, ἵνα δι' αὐτῆς συμβάλλωμεν ὑπὲρ τῆς μεγάλης ταύτης ιδέας.

Καὶ ἡ τροχία μᾶς δὲν ἐμπερικλείεται παρὰ εἰς μίαν μόνην λέξιν, τὴν **Ἀρετὴν**. Τὴν κατὰ Πλάτωνα Ἀρετὴν.

Δηλαδή τὴν τελείαν καὶ ὀφελιμοτάτην ἐκείνην διάθεσιν τῆς ψυχῆς ποῦ καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον λόγῳ καὶ ἔργῳ, σύμφωνα καὶ πρὸς τὸν ἑαυτόν του καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους. Τὴν τετραπλὴν ἀρετὴν τοῦ Πλάτωνος, ἣτοι τὴν φρόνησιν, τὴν ἀνδρείαν, τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν δικαιοσύνην.

Ἄλλ' ἐπειδὴ, λέγει πάλιν ὁ ἴδιος, αἱ αἰσθήσεις παραπλανοῦν τὸν ἄνθρωπον, πρέπει πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἀρετῆς, νὰ ζῶμεν μέσα εἰς μίαν πολιτείαν καλῶς κυβερνωμένην. Διότι **«ἡ Πολιτεία τροφὸς ἀνθρώπων ἐστί, καλὴ μὲν ἀγαθῶν ἢ δ' ἐναντία κακῶν»**.

Διότι ἡ Πολιτεία, ὡς λέγει καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, πρέπει νὰ εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνθρώπου, ἐπειδὴ ἐν αὐτῇ κατορθοῦται ἡ εὐδαιμονία αὐτοῦ μὲ βᾶσιν τὴν τεθεμελιωμένην οἰκογένειαν. Ὅστε ἰδοὺ ποῦ καλεῖσθε, ᾧ Ἕλληνίδες, νὰ ἐργασθῆτε:

Νὰ χαλυβδῶσετε διὰ τῆς ἀρετῆς τὴν ψυχὴν μας διὰ νὰ δημιουργήσωμεν τὴν ἠθικὴν πολιτείαν μας. Διότι σεῖς καὶ μόνον σεῖς, εἰμπορεῖτε νὰ ὀδηγήσετε τὴν νέαν γενεὰν πρὸς τὴν τετραπλὴν κατὰ Πλάτωνα ἀρετὴν, τὴν φρόνησιν, τὴν ἀνδρείαν, τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν δικαιοσύνην. Διότι σεῖς, καὶ μόνον σεῖς, θὰ δυνηθῆτε νὰ θεμελιώσετε τὴν Ἕλληνικὴν οἰκογένειαν κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην.

Κινδυνεύει νὰ καταπιγῇ τὸ ἔθνος μας. Στρέψατε γύρω νὰ ἰδῆτε. Κῦμα ἀμαθείας, κῦμα ψεύδους, κῦμα σπατάλης καὶ ἀσωτείας, κῦμα σοφιστείας καὶ ἀμαθείας, κῦμα ἐξαχρειώσεως τῶν ἀπροστατευτῶν

γυναικῶν καὶ παιδιῶν, καὶ ἀκόμη ἕνα τεράστιον κῦμα ἀοριβισμού καὶ σνομπισμού παθολογικώτατον. Τὸ ἕνα πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο, ὅλα αὐτὰ τὰ τεράστια κῦματα, ἀπειλοῦν νὰ κατακλύσουν τὴν ὑπαρξίν μας.

Ἄλλ' ἄς μὴ ἀπελπίζομεθα.

Ἄς βασισθῶμεν ἐπὶ τῆς ἠθικῆς ἀντοχῆς τῆς Ἕλληνίδος γυναίκος.

Καὶ ἄς ἐλπίσωμεν ἀπὸ τὴν δημιουργικὴν της ἐργασίαν, ἀπὸ τὴν ἔμφυτον τῆς ἀρετῆς. Διότι καὶ ἂν δὲν κατορθώσῃ αὐτὴ νὰ μᾶς ἐξασφαλίσῃ τὴν εἰρήνην τῶν σωμάτων, ἀφοῦ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτὴν τοῦτο ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς μας, πάντως ὅμως ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτὴν ἡ εἰρήνη τῶν ψυχῶν μας.

Καὶ ὅταν ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ἀποκτήσωμεν τὴν ψυχικὴν ταύτην εἰρήνην καὶ πάλιν ὡς οἱ ἀρχαῖοι θὰ περιελίσσωμεν μέσα μας ὅλον τὸ φῶς καὶ ὅλον τὸ χρῶμα τοῦ γαλανοῦ μας οὐρανοῦ καὶ μετὰ ταῦτα ὡς προβολεῖς ἀστέρειτοι θὰ φωτίσωμεν καὶ πάλιν τὴν ἀνθρωπότητα.

Διότι τότε μόνον ὑπάρχει ἐλπίς νὰ κατορθωθῇ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θέλει ὁ Βαλερὶ καὶ ὀνειρεύεται ὁ Γκάνδι μὲ ὅλους τοὺς εἰρημιστὰς, διὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ παγκόσμιος εἰρήνη, ὡς τὴν διεκήρυξεν ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοῦ Γολγοθᾶ του.

Διότι τότε ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, θὰ ἔχῃ ἴσως φθάσει εἰς τὸ τέλειον ἀγαθόν, τὴν «ἀταραξίαν-εὐθυμίαν» ὡς τὴν ἐπρέσβευεν ὁ Δημόκριτος, ὅτε καὶ θὰ ἐνωτίζεται πλέον τὴν ἁρμονίαν τοῦ Σύμπαντος, ὡς τὴν ἐφαντάσθη ὁ Πυθαγόρας, καὶ ὡς τὴν ἀπέδωκε μὲ τὴν γοητευτικὴν καὶ ὑπερκόσμιον φωνὴν του ὁ Ναζωραῖος: «ΕΙΡΗΝΗ ΥΜΙΝ».

ΓΙΑ ΜΙΑ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΔΙΑΛΕΞΙΣ

ΚΩΣΤΑ ΘΩΝΑΤΟΥ, Δημοσιογράφου

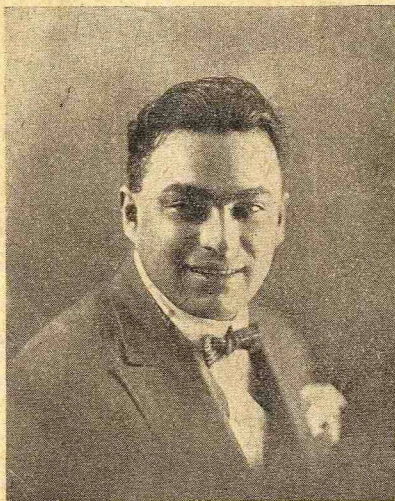
Είς την Δέσχη Κιλλιτεχνών. 28 Φεβρουαρίου

Αγαπητοί φίλοι, Κυρίες και Κύριοι,

Είνε ή πρώτη φορά πού στον τόπο μας ιδρύεται—έστω και τόσο μικρή και στενόχωρη—μιά Δέσχη Κιλλιτεχνών. Θα μπορούσε να πη κανείς—όχι χωρίς κάποια υπερβολή—ότι έως τώρα στην Ελλάδα ή Τέχνη έμεινε άσέγγη, και από 'δώ κι' έμπρός άποκτά την στέγη της. Είνε έν πάση περιπτώσει άναμφισβήτητα τό πρώτο πραγματικό βήμα πού κάνει ό καλλιτεχνικός κόσμος της χώρας με την ίδρυση του «Ατελιέ». Ένα βήμα πού άξίζει να χαιρετισθώ με άνυπόκριτο ένθουσιασμό από όσους άγαπούν την τέχνη και νοιώθουν τη μεγάλη σημασία της στη ζωή.

Η εποχή πού έχουμε ταχθώ να ζήσουμε είνε εποχή-κοσμογενική. Από τις ιστορικές εποχές πού ό άνθρωπος αλλάζει ρυθμό, πού μεταπηδά από τό παλιό στο καινούργιο και γίνεται άλλος άνθρωπος. Έποχή ριζικής άλλαγής συνθηκών και κατευθύνσεων. Σε όλον τον κόσμο γενικώς. Σε μās τους Έλληνες άκόμη περισσότερο. Βλέπω, λοιπόν, τό «Ατελιέ», τη φιλική συγκεντρωσί μας στη συμπαθητική αυτή φωλιά, ούτε λίγο, ούτε πολύ, ως ένα αξιοσημείωτο έθνικό γεγονός. Και έν ή άρχη, όπως λένε, είνε τό ήμισυ του παντός, πρέπει ώρισμένως να είμαστε πολύ υπερήφανοι ότι ήδη την έχουμε κάτω έμεις.

Αλλά, ταυτοχρόνως όφείλουμε να γνωρίζουμε ότι αναλαμβάνουμε και κάποιες υποχρεώσεις, όπως κάθε άτομο και κάθε ομάδα όταν άποφασίσει ν' άφιση την ήσυχία του σπιτιού της και να πάρη μιá πρωτοβουλία τολμηρή και δημιουργική. Είνε στιγμές πού ό άνθρωπος ζή έντατικά, μέσα σε μιá μοναχική στιγμή ζή για πολύν καιρό. Οί στιγμές αυτές είνε όταν κινείται από ένα εώότερο

πρόσταγμα, και οι στιγμές μόνο άποτελούν τό άθροισμα όλης μας της ζωής. Γιατί τον άλλο καιρό τον χάνουμε, ως έπί τό πλείστον, άσκοπα, και τό ταξίμετρό μας σημειώνει άπλώς άναμο ή—για να φέρω μιá παρομοίωση παρμένη όλωσδιόλου από τη νέα μορφή της ζωής μας, τό αυτοκίνητο, τό σύγχρονη θεότητα του πολιτισμού πού καιμε άφθονη τη μπενζίνα στη λατρεία της.

Ύστερα, λοιπόν, από τον πρώτο ένθουσιασμό της συμπήξεως του «Ατελιέ», για την οποία ειλικρινώς νομίζω ότι διερχομηνώ τη γενική έντύπωση έν συγχαρό και δημοσία του ιδρυτάς του, πρέπει να σκεφθοίμε και κάπως σοβαρότερα για τον άπώτερο προορισμό, την άποστολή, θα έλεγα, της Δέσχης μας. Η φυσική μου διάθεση θα ήταν να σας κάμω μιάν όμιλία χωρίς να δεσμεύεται από χειρόγραφο, και μ' ένα θέμα πολύ διασκεδαστικό—τόχω ύπ' όφιν μου μάλιστα από τώρα και σας υπόσχομαι να γελάσουμε άρκετά κάποιο άλλο άπόγευμα. Αλλά τό βάρος της ένθουνης ότι μου έγινε ή τιμή να μιλήσω πρώτος, με υποχρεώνει να γίνω ή άφορμή μιās άπαρχής βαθυτέρας συλλογισμών ως προς την μελλοντική σταδιοδρομία του «Ατελιέ» ως οργανισμού καθαρός διανοητικού.

Ένα κλώμ, Κυρίες και Κύριοι, μπορεί κάποτε να είνε μιá όλόκληρη Έπανάσταση. Μιά σημαία πού ύψώνεται σε κοντάρι, και στις δίπτες πού παίρνει, καθώς φυσάει ό άέρας ν' αναριτίσει την ύπόμνηση ένός ύψηλου σκοπού. Ασφαλώς ό σκοπός μας δεν είνε να μαζευώμαστε σ' ένα μέρος και να διασκεδάσουμε. Υπάρχουν τόσα πολλά κέντρα διασκεδάσεων στη σημερινή Αθήνα ώστε θα

ήταν άστέιο ν' άνοιξουμε 'μεις ιδιαίτερα μαζί για φαγοπότι και για χορό. Η διασκεδάσις μας είνε τό μέσον. Ένα μέσο άπαράτητο, βέβαια, γιατί ή Έπανάστασις μας βασίζεται άκριβώς στο κέφι και στη χαρά. Αυτά είνε τά όπλα μας. Πιστεύω ότι είμαστε όλοι σύμφωνοι κατ' άρχην σ' αυτή την άντίληψη, και με έξαιρετική εύχαριστησι διεπίστωση ότι διατηρούμεθα άπ' την ίδιω ιδέα να ύπηρετήσουμε κάποιο ιδανικό. Τό διεπίστωση και χθές τό βράδυ άκόμη σε μιá σχετική συζήτηση με μερικά έπίλεκτα μέλη της Δέσχης μας, οίχοντες δοκιμαστικές βολές μήσης τό άντικείμενο της όμιλίας μου φανή βαρύ, και δεν θα ήθελα καθόλου να προσκορυσω στο τρόπο του σκέπτεσθαι των καλών φίλων μου. Θα τους άφωνα να γλυντούν άπερίσταστα και θα έλεγα στον έαυτό μου να ένθυμήσει μαζί τους, γιατί όταν μιá ιδέα δεν έχει ώριμιάση άπ' έαυτής, είνε μάταιο να θέλη να την καλλιέργησει κανείς με τό στατικό. Πιάνει ένα φυτό, όταν και τό γώμα είνε κατάλληλο. Εύτυχώς, όλος διόλου, αντίθετα διέγνωσα ένα σπάνιο ζήλο για μιá άνώτερη προσπάθεια σε όλους με όσους μιλήσα. Από την πρώτη στιγμή, άλλως τε, έπίστευα ότι στον άέρα αυτού έδώ του χώρου ύπήρχαν σπινθήρες, και ή πειραματική μου δοκιμή με έπεισε τελειωτικά. Αυτό τό «Πιστεύω» θα ξεδιπλώσουμε σήμερα σ' ένα όρκο πίστεως μεταξύ μας, ώστε να μās συνδέη στο έξής τό μυστικό μās ενιαίως κατευθύνσεως. Θα πούμε τό πρόγραμμά μας να τό άκούσουν και όσκι άπ' έξω μās κάνουν την τιμή να μās παρακολουθούν, ώστε να μās παράσχουν και αυτοί τη συνδρομή όσάκις τους την ζητήσουμε για την έξυτηρήτησι του μεγάλου σκοπού.

**

Η γενεά μας, Κυρίες και Κύριοι, έχει μοίρα σκληρή. Εύτυχισμένοι όσοι θα γεννηθούν και θα ζήσουν άργότερα. Αυτοί θα βρούν τό δέντρον φουντωμένο και δεν θα έχουν παρά ν' άπλώσουν να δρέψουν τους καρπούς. Η δική μας γενεά είνε καταδικασμένη να φάη την ζωή της στην κουζίνα των προτοίμασιών, είνε ή γενεά του πόνου και της συλλογής. Είδη τά τρομερότερα περιστατικά να συμβαίνουν γύρω της. Έζησε τη φρίκη και τη συντριβή όσο λίγες γενεές στην αιωνιότητα. Υπήρξε ή ήρωϊς ένός πελώριου δράματος και είνε υποχρεωμένη να παίξει έως τό τέλος τό ρόλο της. Τώρα αντίκειται τον έπίλογο και είνε πολιορκημένη από άγρια προβλήματα. Βέβαια έμεις έδώ δεν πρόκειται να κάμουμε πολιτική. Δεν θα έξυφάνουμε κίνημα κατά της έξουσίας και ούτε θα βάλλουμε της βάσεις κομματικής δράσεως. Αλλά χαμια πολιτάραχη περίοδος της ανθρώπινης ιστορίας, περίοδος

εύτυχίας ή δυστυχίας των λαών, δεν μνημονεύεται χωρίς να καθορίσει, την οίανδήποτε άνάμει στα γεγονότα της καλλιτεχνικής κινήσεως. Από την λαμπρότητα των κλασικών Αθηνών, έν έλειπαν ό Φειδίας, ό Πραξιτέλης, ό Ικτινός, ό Σωκράτης, ό Πλάτων, άσφαλώς θα έφθανε για να άφήση τόση δόξα πίσω του μονάχος ό Περικλής. Έκει ψηλά, στην κορυφή του άρχαίου βράχου, οι κολώνες του Παρθενώνος μένουν για να μαρτυρούν την άδιάσιστη αυτή άλήθεια είς τό διηνεκές. Η Τέχνη άφησε τά μνημεία της άφθαρτα χιλιάρια χρόνια άφω έπεσαν και έγκρεμίστηκαν οι προσκαριοί θεοί. Και άκόμη, έν σήμερα είς την Δύσι γίνεται κάτι πού κυριαρχεί σε όλη την ύδρόγειο ως φαινόμενο θαναταστής προοδευτικής έξελίξεως και τό μιμούνται τά έθνη από τά πέρατα σαν ένα εύλαβικό προσκίνημα, όλο αυτό τό πολυσχιδές συγκρότημα πού λέγεται σύγχρονος Εύρωπαϊκός πολιτισμός έπήρε τη φόρα του από τη Άναγέννησι του τεχνών. Μέσα στα άτελιέ έλαμψε στής παλέττες σαν άστέρι ή άλήθεια και στόλιος τά μεσαιωνικά σκοτάδια πού έπλάκοναν έως τότε τον άνθρωπο στη σκλαβιά. Τι είνε ό σημερινός πολιτισμός; Άποθέωσις των έλευθεριών, γενικευσις και άπλούστευσις των μέσων για μιá καλλίτερη ζωή. Ένα πραγματοποιημένο όνειρο πού τά σχεδίασαν σε τελλάρα οι Ραφαέλοι και οι Μιχαλάγγελοι.

**

Γι' αυτό μου φαίνεται ότι έχουμε χρέος να έξετάσουμε ως είδος καταστατικό χάρτη της οργανώσεώς μας τους όρους του περιβάλλοντος, και σύμφωνα με την έπιταγή των άναγκών, ν' άποβλήσουμε στο άνοιγμα ένός δρόμου για τό γενικό καλό. Η τέχνη δεν είνε παρά ένα κοινωνικό φαινόμενο κι' αυτή. Όταν ύπάρχει άναρχία μολονότι ό Ταιν πιστεύει ότι και ή άναρχία παρέχει στον τεχνίτη τους τύπους πού του χρεώνονται και μπορεί μέσα από τη δυστυχία ν' άντλήσει τις άναζητησις του όταν ύπάρχει όμως άναρχία πολιτική του διαπραγία οικονομική είνε βέβαιον ότι ό καλλιτέχνης χάνει τη χαρά της έμπνευσεώς του και την έλίδα της ήθικής και της ύλικής έπιβραβεύσεως του έργου του. Τι μπορεί, λοιπόν, να μās ενδιαφέρει περισσότερο παρά ή πραγματοποίησης του όνειρου για μιá καινούργια Ελλάδα, καλλίτερη και υγιέστερη από τη σημερινή, άπληλαγμένη από τά ψεύτικα είδωλα των πλαστών αξιών και λυγρομένη από την κατάρτα του μίσους πού έμποδίζει και άνακόπτει κάθε άγήν εύγενική όρμή.

Τό παγκόσμιο ρεύμα της δημιουργίας ένός νέου πολιτισμού ύπάρχει άφθονο και στον Έλληνικό όρίζοντα. Δεν λείπουν ούτε

τά στελέχη, ούτε τα μέσα για να εκδηλωθῆ παράπλευρα στη διεθνή προσπάθεια, αλλά να πνίγει όλα και να βυθίξῃ ἢ γενικῆ ἢ θι- κῆ ἀποτελεμάτως. Ἴδου προορισμός ἀπε- ραντος πού μᾶς καλεῖ να υπερετήσομε. Μιά Λέσχη σημαίνει πρό παντός συσσωμάτωσι πολλῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τὸ αὐτό. Ἡ ἔνωσις εἶναι ἢ πηγὴ τῆς δυνάμεως. Σὰν τὸ νεράκι πού κυλάει γάργαροκαὶ κελαιριστό, καὶ ξάφνου ὅταν συμποσωθῆ κάποτε γίνεται μὲ μίαν στοῦ καταρκόλημά του δύναμις ἠλεκτρικὴ πού μπορεῖ νὰ κινήσῃ κολοσσούς καὶ νὰ κατα- γάσῃ κόσμους μὲ τὸ θαμβωτικὸ τὸν φῶς. Χωρὶς πρόγραμμα τὸ «Ἀτελιέ» θὰ ἔμενε ἀρη- στη δύναμις. Ἔχομε τόσα πολῦτιμα στοιχεῖα μεταξὺ μας πού θάταν χρῆμα νὰ τ' ἀφι- σοῦμε νὰ χαθούν. Εἴμαστε—θὰ μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ χρησιμοποιήσω μιὰ ξενικὴ λέξι πού ἀπο- δίδει περιεκτικὰ τὸ νόημα πού θέλω νὰ πῶ εἴμαστε ἢ Elite τοῦ τόπου, ἢ ποιοτικὴ ἐκ- λεκτικότης του, ἢ τάξις πού ἔμαθε νὰ σκεπτε- ται καὶ νὰ αισθάνεται, νὰ ἐκφράξῃ τὰ συναι- σθήματα τῆς δόλητος νὰ βλέπῃ μὲ μάτια προνομιοῦχα καὶ νὰ ξεχωρίζῃ κάθε λεπτὴ ἀπόχρωσι τοῦ καλοῦ. Εἴμαστε ἢ Elite καὶ στῆ συνείδησι μᾶς ξεχειλίζουν συμπλεκνω- μένα καθήκοντα. Ἀνεκὰθεν αὐτοὶ οἱ ἄνθρω- ποι ἀπέτελεσαν τὴν τιμητικὴν πρωτοπορεία σὲ κάθε ἱστορικὴ μεταβολὴ πού ἀναφέρουν τὰ ἀνθρώπινα χρονικά ἐπὶ γῆς. Ὅταν τὰ πληθὸι κακοδαίμονοι, αὐτοὶ τοὺς γίνονται ὀδηγοί. Γιατὶ αὐτοὶ βλέπουν μακρύτερα καὶ ζοῦν κάμποσο πῶς μπροστὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Τοὺς διακρίνει ἐγκεφαλικὴ ραδιενέργεια καὶ φωτίζει τὸ διάστημα μὲ τὴ λάμψῃ της.

Ἡ Ἑλληνικὴ Elite καλεῖται, ἐπὶ τέλους, σήμερα νὰ μιλῆσῃ καὶ αὐτῇ. Ἀρκετὰ ἐπλα- νήθη, ἀρκετὰ ἐταλαιπωρήθη, ἀρκετὰ ὑπέφερε, ἀρκετὰ ἐσιώπησε. Εἶνε ἡ ὥρα νὰ διατυπώσῃ τις ἀπόψεις της. Ν' ἀγωνισθῆ στοῦ στίβου καὶ νὰ διαλαλήσῃ τοὺς πόθους της. Νὰ συντελέσῃ μὲ ὅλα της τὰ ἐφόδια στῆ διαμόρφωσι μῆς νέας ζωῆς καὶ ν' ἀκουσθῆ ἐπιβλητικὰ μὲ τὸ σεβασμὸ πού τῆς ἀνήκει στοῦ ἀβυσσαλέου χάος τῶν τόσων παραφωνιῶν. Τότε μονάχα ἢ Λέ- σχη μᾶς θὰ ἔχῃ ἕνα σοβαρὸν λόγον ὑπάρ- ξεως, ὥστε νὰ μπορούμε μὲ τὸ μέτωπο ψηλὰ νὰ λέμε ὅτι ὑπῆρξαμε πρωτεργάτες της.

* *

Ἄς τακτοποιήσομε, λοιπόν, τὸ ζήτημά μας σὲ μιὰ ἀλληλοσχία συλλογισμοῦ:

Ζοῦμε ὅλοι μας στῆν Ἑλλάδα καὶ εἴμαστε Ἑλληνες. Κανείς δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς ἀρνηθῆ αὐτὸ τὸ δικαίωμα. Καὶ μαρτοὶ ὅσοι ἀπὸ μῶνοι τοὺς προσπαθοῦν καὶ φαντάζονται ὅτι μπορεῖ νὰ τὸ ἀφαιρέσουν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ ὡς δικαίωμα καὶ ὡς ὑποχρέωσι. Μᾶς ἐμπνέει ἢ μάλλον κἄτι θετικώτερο: μᾶς στεγάσει ὁ ἴδιος οὐρανός. Μιλοῦμε τὴν

ἴδια γλῶσσα καὶ κινούμεθα στὰ ἴδια μέρη μὲ τὰ ἴδια βήματα. Ἀγαποῦμε τὴν πατρίδα μας, ἀγαπώντας τὸν ἑαυτὸν μας καὶ ἀγαπών- τας τὴν τέχνη μας. Αἶ, διάβολε, πεινούμε, λοιπόν, λιγάκι γιὰ ὅλα αὐτὰ. Πονεῖ κανενὸς ἢ ψυχὴ του τὴν ὥρα πού πάσχει τὸ σῶμα του. Πονοῦμε μάλιστα ἀκόμα περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, γιατί ἔχομε περισσότερο ἀνοσιμένη τὴν αἰσθησι καὶ περισσότερο ἀνε- πτυγμένη τὴ συνείδησι. Γυρίζομε μιαν ὥρα ὀλόγυρα τὸ βλέμμα καὶ κυττάζομε: Χμ. Ἡ Ἑλλάδα δὲν εἶνε καθόλου καλὰ, καθὼς εἶνε αὐτῇ τῇ στιγμῇ. Μία μεγάλη καὶ μιὰ συνεχῆς πάλι δεκαπέντε ὀλοκλήρων χρόνων τὴν ἐξε- θέωσε κυριολεκτικῶς. Τὴν ἐξεβίδωσε. Τῆς ἀπεξύμησε τὴν ἰκμάδα της. Τὰ νεῖατα της τὰ ἐξέσχησαν οἱ πολέμοι. Τὰ μπράτσα της τὰ ἐκούρασε ἢ ἀκοίμητη ἀγωνία, τεντωμένα νὰ προσδοκοῦν. Τὰ μάτια της τὰ ἐξασθένησε ἢ ἐνατένισις. Κλαυθμοὶ καὶ ὄδυμοὶ ἀπὸ παντοῦ Ἄπεγνωσμένες ἐπιπλήσεις, συμφορές, κρισιμῆς ἀπελπιστικῆς, καπνοὶ, φωτιές, αἵματα καὶ δάκρυα ἀνάμικτα. Ἡ Τέχνη ἀκολουθεῖ τὴ γενικὴ κα- τάστασι. Εἶνε εὐπαθῆς στὸν καιρὸ σὰν τὸ βαρόμετρο. Γέννημα τῶν συνθηκῶν. Σφαδάζει κάτω ἀπὸ τὸ πέλαμα τῆς γενικῆς ἀθλιότητος. Πῶς ἀντιμετοπιζει, λοιπόν, τὰ συμβαίνοντα; Πού τοποθετεῖται, ὕστερα ἀπὸ μιὰ τέτοια ἀνα- τροπῆ καὶ ἀναστάτῳσι, πού δὲν ἄφισε τίποτα στῆ θέσι του; Τί σκεπτεται; Θὰ μοῦ πῆτε ἴσως ὅτι εἶνε ἐπιτετραμένο στὸν τεχνίτη νὰ νοιάζεται μὲ τὰ δημόσια. Τοῦ μολύνει τὴν ἅγια ὥρα τῆς ἐπικοινωνίας του μὲ τὴ θεότητα τῆς ἐμπνεύσεως. Μέχρις ἐνὸς σημείου, ναί. Φαντασθῆτε τὸ ἄσμονο θὰ ἦταν ὁ θέαμα νὰ πολιτικολογοῦμε μίαν στὰ ἀτελιέ! Ναί, ἀλλὰ ὅταν πιά τὸ μαχαίρι ἔχει φθάσῃ στοῦ κόκκαλο, καὶ τὰ φαινόμενα τῆς παρακμῆς μᾶς ἀγγίζουν μὲ τὸ μολυσμὰ τους κατάκαρδα, εἶνε γελοῖο νὰ μένομε κι' ἐμεῖς ἀδιανοητοὶ καὶ νὰ θεω- ροῦμε ὡς φυσικὸ τὸ ν' ἀδιαφοροῦν καὶ οἱ ἄλλοι γιὰ μᾶς. Σὲ ὅλους τοὺς ἄλλους κύκλους, τὰ προσβήματα συζητοῦνται καθημερινῶς καὶ μελετᾶται ὁ τρόπος τῆς θεραπείας των. Σὲ ὅλους τοὺς ἄλλους κύκλους ἀνεξαιρέτως ἐκτός ἀπὸ τοὺς καλλιτεχνικούς. Αὐτοὶ εἶνε τάχα ἀμάρτημα νὰ ἐκφράσουν τὴ γνώμη τους. Οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος πολιτευόμενοι ἔχουν κα- τορθώσῃ νὰ μᾶς πείσουν ὅτι διαπραττομε ἐγκλημα καθοσιώσεως ἢ ἀναμειχθόμε ποτὲ εἰς τὰ ἔργα τους. Καὶ μᾶς καταφέρουν διαρκῶς καὶ ἀπὸ ἕνα ἐπώδυνο χυτῆμα ἀπὸ τοὺς ὑπουργικούς θύκους των. Χάρισμά σας ἢ ὑψη- λὴ πολιτικὴ, Κύριοι, ἀλλὰ χωρὶς Ἑλλάδα μιὰ μέρα μᾶς εἶνε κάπως περιεργὸ νὰ μάθομε ἀπάνω σὲ ποῦ ἔδαφος πρόκειται νὰ τὴν ἐξα- κήσεται ἀφοῦ πηγαίνονται ἔτσι ὅπως πᾶτε δὲν θὰ ὑπάρχῃ Ἑλλάδα σὲ λίγο γιὰ νὰ πολι- τεύεσθε. Νά, πού καθώμασε καὶ βλέπομε ἔτσι μοιρολατρικὰ τὴν τρικυμία νὰ μένεται

στὴν ἀπεγνωσμένη ἀνθρωποθάλασσα, νὰ μᾶς βαροῦν ἀλύττητα οἱ ἀντίξοι καιροί, τὸ τιμῆν νὰ πηγαίνῃ ὄλο στραβὰ, καὶ μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια περμιένουμε ἀφανοὶ τί;

Κάθε καινούργιο καὶ ἀληθινὸ, κάθε ἐκδή- λωσι τοῦ ὄραίου, κάθε προσπάθεια ἀνώτερη, ἀνοίγεται εἰς τὸ κύμα τῶν προσωπικῶν σας ἐνασχολήσεων. Γίνεται ἀντικείμενον περιφρο- νήσεως καὶ χλευασμοῦ, καὶ ὅσο ἢ σιωπῆ μας ἐξακολουθεῖ, τὸ θράσος τῆς ἀμαθείας σας ἐγγίζει τὰ ὄρα τῶν συστηματοῦ διωγ- μοῦ ἐναντία σὲ κάθε δίκαιο, σὲ κάθε ὁμορ- φιά, σὲ κάθε ἀλήθεια. Συμβατικά ψεύδη διευθύνουν τὴν τύχη μας. Ἡ ζωὴ διαμορφώ- νεται σὲ ὅσα μᾶς ἐνδιαφέρουν ζωτικώτατα, χωρὶς νὰ ρωτηθούμε ποτέ. Τὰ πολιτικὰ, οἱ κερδοσκοπικοὶ συνδυασμοί, ἢ ἀκατάσχετη ἀρριβιστικὴ τάσις ὅλας κόβουν καθέμερα σὰν μαχαίρι στὰ δύο ὄλο τὸ σφρίγος καὶ ὄλη τὴ χαρά. Θέλετε συγκεκριμένα παραδείγματα; Χρόνια τώρα στήνονται μνημεῖα σὲ κήπους καὶ πλατεῖες, σὲ πολιτεῖες καὶ σὲ χωριά, μνη- μεῖα κακότεργα καὶ κακότερα, βαναυσουρ- γήματα τοῦ μαρμαροῦ, πού θὰ μέινουν λόγῳ τοῦ χαρακτήρος τῆς ὕλης των στῆν αἰωνιό- τητα, καὶ πού ἢ ἄμοιρη γενεὰ μᾶς θὰ φέρῃ τὸ στίγμα τους ἀδιαμαρτύρητη, ὑπόλογη αὐτῇ στῆν αὐστηρῆ λογοδοσία τοῦ μέλλον- τος. Διακοσμούνται ἐκκλησίες καὶ κρατικὰ κτίρια—μοναδικὴ εἰκαρία νὰ δεῖξῃ καὶ ἢ καλλιτεχνικὴ μᾶς γενεὰ τὴ δημιουργικὴ τῆς ἀλκιμότητα, καὶ προσκαλοῦνται μὲ τὴν ἐλα- φρότητα πού διακρίνει πάντα τοὺς ἀνεξέλεγ- κτους κυρίους τῶν ἐξουσιῶν, προσκαλοῦνται κατὰ κανόνα, στήλωμένοι μὲ στίβες γραφειο- κρατικὰ δικαιολογητικά, προσκαλοῦνται ἱε- ροκρυφίως καὶ ἀσημονοῦν ἐν ὀνόματι τῆς Τέχνης μόνον οἱ κόλακες, οἱ ἀνίκανοι, οἱ ἐπι- τήδειοι. Κατὰ τὸν ἴδιον περίπου τρόπο διευ- θύνονται καὶ ὅλα σχεδὸν τὰ καλλιτεχνικά σχολεῖα, οἱ ἀρμόδιες ἡπηρεσίες τῶν ὑπουρ- γείων καὶ τὰ ἀνόλογα ἰδρύματα. Μικρότης, ἀποκλειστικότης, κακεντρέχεια, στενοκεφαλιά, μαραζώνουν τοὺς καλλιτέχνες μας, τοὺς φρά- ζουν τὸ δρόμο καὶ τοὺς κάνουν νὰ καταρρι- φῶνται τὴν ὥρα καὶ τῇ στιγμῇ πού ἀφιέρω- σαν τὴ ζωὴ τους σ' αὐτὸ τὸ στάδιο. Ἐσῆ- मानε ἢ ὥρα τῶν ἀληθειῶν. Πρὸς τί καὶ ὡς ποτέ θὰ ψευδώμεθα;

Συγκροτεῖτε μιὰ Ἀκαδημία, καὶ στρατολο- γοῦνται λές ἐξεπίτηδες νὰ μποῦνε στῆ βι- τρίνα τῆς διανοητικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς μᾶς ὑποστάσεως ὅλοι οἱ φυτοπαθολογοὶ πάσης ξηροκαμψίας, οἱ ἀστρονόμοι, οἱ ἀνατόμοι, οἱ βοτανολόγοι, οἱ ἀρτηριοσκληρωμένοι ἄμωσοι σχολαστικοὶ νὰ κατευθύνουν μὲ τὴν κουτο- πρηγῆ γερωνικὴ χανία τους τὴν ἔρημῃ μοῖρα τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Συνθηκο- λογοῦν πρὸς κάθε ταπεινότητα, μηχανεύου- νται τὴ ποταπότερα στρατηγήματα, ἔρπουν

καὶ ἐκλιπαροῦν νὰ διατηρηθοῦν χαριστικῶς σ' ἕνα ἐδῶλο πού τὸ νένονται παρανομῶς, πού ἔξορον καλὰ κατὰ βάθος καὶ οἱ ἴδιοι ὅτι δὲν εἶνε καιρῶμένο γι' αὐτοὺς, καὶ ὅμως τὸ κράτος τοὺς ἀνέχεται, τὸ κράτος, ἀνεξαρ- τήτως καθεστώτων, πού διειθύνεται τις πε- ρισσότερες φορὲς καὶ αὐτὸ ἀπὸ πρόσωπα ἐξ ἴσου ἀκατάλληλα ὅσο εἶνε καὶ οἱ γεωλόγοι γιὰ τὴν ποίησι. Ἐσυνήθισαμε νὰ βλέπομε στοῦ Ὑπουργεῖο τῆς Παιδείας ἐπικαθήμενα τὰ περισσεύματα τῶν κομματικῶν μικροῦπο- λογισμῶν, καὶ στοῦ σχολεῖα νὰ παζεται τὸ φρικτὸ δρᾶμα τοῦ γλωσσικοῦ μωσαϊκοῦ πού στρεβλώνει τὴν τρυφερὴ Ἑλληνικὴ νεότητα καὶ τῆς βγάζει τὰ μάτια, ἔτσι, λές, ἐξεπίτη- δες νὰ μείνῃ τυφλὴ νὰ μὴ μπορέσῃ ν' ἀτε- νίσῃ ποτέ πρὸς τὸ φῶς, ὥστε νὰ κυβερνοῦν αἰώνως ἀσφαλισμένοι οἱ μονόφθαλοοι.

Ἔρετε μήπως ὅτι ὑπάρχει καὶ λειτουργεῖ καὶ στῆν Ἑλλάδα τμημα τοῦ λαοκοσμοῦ συλλόγου πνευματικῆς ἐργασίας, ἀπ' οὐτὰ πού ἔχουν ἰδρυθῆ σὲ ὅλες τις χώρες μὲ τὴ φρον- τίδα τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν; Δὲν θὰ νὰ ἔξερετε ἀσφαλῶς, ὅπως δὲν τῶξερα οὔτε καὶ ἐγὼ ἕως προχθές, ὅποτε τὸ ἀνεκάλυψα ἀπὸ ἕνα τυχαῖο δημοσίευμα. Τῇ θέσι μᾶς σ' αὐ- τὸν τὸν ὄργανισμό, τὴν ἔχει κ' ἐκεῖ ὑποκα- ταστήσῃ ἢ ἐπιτηδειότης τῶν σωπηρῶν ἀγνώ- στων ἀνθρώπων πού κερδοκοῦν καὶ οἰκτι- ροῦνται κάθε καλλιτεχνικὴ ιδιότητα στολίδι στὰ λούσα τῶν τίτλων τους. Μάλιστα, κυρίες καὶ κύριοι, καὶ ἐρωτῶ νὰ μοῦ πῆτε σεῖς τί ἄλλο σημαίνουν ὅλα αὐτὰ τὰ θλιβερὰ παρα- δείγματα, παρὰ τὴ παντοδυναμία μῆς ρουτί- νας, πού εἶνε καιρός, ὑποθέτω, νὰ πῆσῃ καὶ νὰ κάμῃ τόπο στῆν ἀρετῇ καὶ στῆν ἀλήθεια;

* *

Ὅς τόσο, δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα κανεὶς μᾶς νὰ εἶνε ἀπαισιόδοξος. Δὲν σὰς κολῶ νὰ κλά- ψομε ἀπάνω σὲ ἐρείπια. Ἡ φυλὴ μᾶς ἔχει δοκιμασθῆ κἄν καὶ κἄν. Ἡ παροκμὴ μᾶς εἶνε μιὰ τόσο γνώριμη ἱστορία, πού δὲν νο- μίζω ὅτι ἀπ' ὅλες τις γενεές ἢ δικὴ μᾶς ἐστάθηκε τάχα ἢ δευλόγη νὰ μὴ τολμᾷ νὰ ἀποδυθῆ στοῦ ξεκαινούργιωμα. Διαπιστώνομε ἀπλῶς τὰ συμβαίνοντα εἰς τὰ χαρακτηριστικὰ μῆς καταπτώσεως, ἀκριβῶς γιὰ νὰ δυναμώ- σομε τὴν ὁρμὴ μᾶς πρὸς μιαν ἀνυψωτικὴ ἀποστολή. Ἡ ἰδᾶ ἐπαδὸς ἐπαναλαμβάνεται πάντα σ' αὐτὰ τὰ ἴδια χόματα στους μεγά- λους κύκλους πού κάνουν τοῦ χρόνου τὰ γυ- ρισματα. Ἔχομε πῆσῃ τόσες πολλὲς φορὲς κ' ἐξανασηκωθήκαμε, ὥστε καὶ τώρα μὲ λίγο κουράγιο νὰ μὴ εἶνε ἀδύνατη ἢ ἀνέγερσις. Ἀφήστε μιὰ στιγμὴ τὸ λογισμό σας νὰ δια- περάσῃ τὰ χῆρ τῶν αἰώνων, ὅπως μᾶς τὰ παρέδωκε ἢ ἱστορία, καὶ θὰ ἰδῆτε ὅτι ἄλλοτε ἔγειναν ἀκόμη μεγαλειότερα θαύματα. Εἶνε σπεσιαλιτέ τοῦ γένους μᾶς ἢ προσπάθεια γιὰ

τὸ ξανάγειμα καὶ τῆς νοῦθου ἀταβιστικά νὰ κυλάει στὶς φλέβες μας. Ὅταν οἱ Θεοὶ ἐγκραμίστηκαν ἀπὸ τὰ ὕψη τοῦ Ὀλύμπου, ἐπιστεῖθηκε ὅτι τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος. Ὅπως εἶχε ὀφθεῖ καὶ πρὶν ἀπὸ τότε χίλιες φορές. Καὶ ὅμως ἀναστήθηκε καὶ τότε, ὅπως εἶχε ἀνασταθῆ καὶ πρὶν ἀπὸ τότε χίλιες φορές. Καὶ χίλιες φορές ἀκόμη ἀπὸ τότε ξανάβησε καὶ χίλιες φορές πάλι ξαναναστήθηκε. Εἶνε μέσα στὸ ζεῖδι-δαρο κλίμα τοῦ τόπου κρυμμένο στὸ μυτικὸ τῆς αἰωνιότητος ἀφομοίωσης. Κάθε φορὰ εἶνε γραμμὴ οὐ νὰ μεσουραγῆ καὶ κάθε νὰ συντριβῆται, καὶ πάλι νὰ ὀρθῶνεται μετὰ καινούργια φῶρα πρὸς νέο μεσουράνημα. Εἶνε βροχὴ πού πάντα ξαναγεμίζει ἀπὸ κρασί καὶ μᾶς μεθεῖ εἰς πού νὰ τὸ ξαναγεμίσουμε. Τώρα πάλι, ἔχει τελειώσει τὸ ἀπόθεμα μιᾶς μακρᾶς χρήσεως, καὶ ἀπὸ τὴν κἀνούλα κυλάει νὸ ποτῆρι τὰ κατακάθια του. Μία νέα ὁ μὴ ἔρχεται νὰ τὸ ἀντικαταστήσῃ. Καλὰ ζεῖ. Βιτσίζει. Τρέχει ὀλοταχῶς. Ἡ Καινούργια ἡμέρα μετὰ τὴν ἡμέρα, ὡς μετὰ τὴν ὥρα, σιγμὴ μετὰ τὴν σιγμὴ διαλατῶσαι στὴν ὀριστικὴ τῆς μορφῆς. Παλεύουν στὰ σπλάγγα τῆς οἱ δύο κόσμοι ἐξοντωτικά. Εἶνε ἡ νέα περίοδος πού δίνει τὴν ἀποφασιστικὴ τῆς μάχη μετὰ τὴν παλιὰ. Σκεφθῆτε ὅτι ἀκόμη καλά-καλὰ μόλις πρὸ ὀλίγου ἔξιμπεροδέσαμε ἀπὸ τὸν τρομερότερον ἐφιάλτη πού μᾶς ἐβασάνισε: ἀπὸ τὸν Τοῦρο. Ἐκατὸ δλόκληρα χρόνια συνεχῶς ἀγωνιζόμεσθα νὰ τὴν ἐλευθερώσωμε. Τὸ πᾶν εἶχε ἀκινήσει μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν ἀπαράιτητη προῦπόθεσι.

Καὶ ἡ διασπορά, καλὰ ἢ κακὰ—κακὰ καὶ ψυχρὰ ἢ διασπορὰ τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων ἐπῆρε εἰς τέλος, πού ἀντὶ νὰ θρηνοῦμε, εἶνε καιρὸς νὰ τὸ δεχθῶμε μετὰ ἀνδρικό κουράγιο ὡς γεγονός, ὡς πραγματικότητα. Θέλουμε νὰ ζήσωμε, καὶ γι' αὐτὸ ἀπὸ τὴν τελευταία αἱματηρὴ περιπέτεια δὲν θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἡ ἐξαντλητικὴ ἀναπόλησις τῶν δραματικῶν τῆς πτυχῶν, προτιμοῦμε νὰ βλέπομε μᾶλλον τὸ νεόασμα πού ἔρχεται νὰ μᾶς τονώσῃ, καὶ μαζί του ἕνα σωρὸ, ὠμορφιᾶς πού θὰ πλουτίσωμε τὴ ζωὴ μας, ὠμορφιᾶς καὶ δυνάμεις γιὰ ἕνα ρωμαλεὸ αἴθριο. Στὴ δημιουργικὴ χαρὰ θὰ ξεχάσωμε καὶ ἐκεῖνοι γρήγορα τὸν καῦμό τῆς προσφυγίας, καὶ ἐμεῖς θὰ πάρομε ἀπὸ τὸ ρυθμὸ τους τὸ κάθι τὴν ὥρα νὰ τὸ προσθέσωμε στολίδι στὸ χαρμόσυνο γιορτάσι τῆς καινούργιας ζωῆς. Βοηθός μας πάντα ἀπὸ ψηλὰ ὁ θαυματουργὸς ἥλιος πού ἀφομοιώνει γρήγορα τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα καὶ κρατεῖ ἀδιάπτωτη τὴν ἐνότητα, ἀπὸ τὸ μακρονότατο «τότε» ἕως τὸ τώρα καὶ ἕως τὸ ἀτελειωτὸ χάος τοῦ χρόνου πού περιμένει ν' ὀρθῆ μετὰ τὴν σειρά ἀπὸ τὰ βάθη του. Νά, τὸ ὕλικὸ γιὰ μιὰ καινούργια Ἑλλάδα, τὸ ὕλικὸ τῆς αἰσιοδοξίας καὶ τῆς αὐτοπεποιθήσεως πού πρέπει

νὰ μᾶς ἐμπνέῃ καὶ νὰ μᾶς δυναμῶναι στὴν ἀναγεννητικὴ μας προσπάθεια.

Ἡ ἀντίστασις εἶνε ἀρετὰ ἰσχυρὴ. Κάστρα γερὰ θεμελιωμένα πού πρέπει νὰ τὰ κουνήσωμε πολὺ γιὰ νὰ πέσωμε. Φυσικά, πρόθεσις μας δὲν εἶνε νὰ βγοῦμε νὰ ἐξορμήσωμε ἀπὸ τὴ Λέσχη μας γιὰ ὁδοφράγματα. Ἀλλὰ μιὰ Δέσχη, εἶπαμε, σημαίνει κάποτε μιὰ ἐπανάστασι. Τὰ πλήθη ἔξω ἀγωνιοῦν μετὰ ἀλάνθαστο αἰσθητήριον τῆς ὁμορφίας. Ἐμεῖς βλέπομε καθαρότερα τὰ πράγματα. Μιὰ ἐπανάστασις εἰρηρικὴ μᾶς καλεῖ στὴν πρώτη γραμμὴ νὰ σαλπίσουμε τὸ ἐγεργήριον ἀπὸ τὸ λήθαργο στὰ πέρατα τοῦ ἑλληνικοῦ. Ἐνας εὐγενικός ἀγῶνας ξεκαινοουργιώματος μᾶς μαγνητίζει μετὰ τὸ ἐπαθλὸ τῆς τιμῆς στὸ τέμα τοῦ δρόμου μας. Τοῦ δρόμου πού ἀρχίσουμε νὰ τὸν πατοῦμε, ἀνοίγοντας τὴ Λέσχη μας. Γιὰ νὰ γίνῃ, ἄλλως τε, τὸ καλὸ, δὲν ἀπαιτοῦνται τρομερὰ πράγματα. Ἐκεῖνοι πού κετεργάζονται τὸ κακὸ ἔχουν τὰ πολλὰ ἰδιοκτητήματα. Μετὰ λίγη καλωσύνη καὶ λίγη συμπάθεια, ὅλα μπορεῖ νὰ κατορθωθοῦν. Αὐτὰ εἶνε τὰ συντακτικὰ πού χρειάζονται. Τὸ «Ἀτελιέ» ὑπόσχεται νὰ γίνῃ ἐκκλησία στὴ θρησκεία τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀδελφώσεως τῶν καλλιτεχνῶν. Κυψέλη γιὰ τῆς φιλότιμες μέλισσες. Ἡ γνωριμία καὶ ἡ ἐξοικειώσις εἶνε στοιχεῖα ἐγγνήσεως γιὰ νὰ μονιάσωμε οἱ ἄνθρωποι καὶ ν' ἀλληλοσυμπαθηθοῦν. Αὐτὸς θὰ εἶνε ὁ μεγαλύτερος προσορισμὸς τοῦ «Ἀτελιέ». Μιὰ στοργικὴ ἀγκαλιὰ νὰ μᾶς μαζέψῃ ὅλους σὺν κλώσσα κάτω ἀπὸ τῆς φτεροῦς τῆς. Νὰ μᾶς θερμάνῃ μετὰ τὸ χαμόγελό του τὴν καρδιά τὴν πληγωμένη ἀπὸ τὰ τόσα γιγαντωμένα ἀσήμαντα πάθη πού μᾶς ἐχώριζαν ἴσως, νὰ μᾶς ζωογονήσῃ τὰ κύτταρα πού ἄλλα παιδιῶνται καὶ τσακίζονται σκορπισμένα δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, καὶ ἄλλα μαραίνονται καὶ φθίνουσι, ἀπομονωμένα, παραπεταμένα, σὲ μιὰ γωνία.

***

Ἦταν ἐκεῖνο τὸ πρῶτον βράδυ, καὶ μέσα στὴν ἐγκαρδιότητα πού ἄφινε ὁ χαρμόσυνος βόμβος τῶν γνωριμιῶν τῆς πρώτης μας συναντήσεως, ἡ ιδέα μιᾶς τέτοιας ὀμιλίας σὺν τὴν ἀποψινῇ, ἀνεπήδησε ὀλωσδιόλου ἀσθόρητα στὴ σκέψι μου. Πολὺ καλά, ἤρθαμε—ἐλεγα ἀπὸ μέσα μου. Πρέπει ὅμως καὶ κάτι νὰ κάμωμε. Τί; Ἡ ἀπόσφαιρα ἐδῶ μέσα ἦταν τόσο δυνατὰ ὑποβλητικὴ, πού τὸ θέμα ἐβγαίνει μόνο του ἀπὸ τὸ θέαμα. Μοῦ ξυπνοῦσε πόθους καὶ ὄνειρα κοιμισμένα ἀπὸ πολλὸν καιρὸ, πού κάθε τόσο ὅμως μοῦ δίνουν γκούπ καὶ ἀπὸ ἕνα ψυχικὸ τρανταγμὸ, σὺν νὰ μοῦ λένε: —Ἐμπρός, «γίνεται»! Καὶ ὀμολογῶ ὅτι ποτὲ ἄλλοτε δὲν ἐνοιώσα τόσον ἐπιταχτικὴ αὐτὴ τὴ φωνὴ τῶν ἐλπίδων, ὅσο ἐδῶ καὶ μιὰ βδομάδα πρὶν, ἐκεῖνο τὸ βράδυ πού πρωτομαξευτήκαμε στὸ «Ἀτελιέ». Πόσο εἶμαι, ἀλή-

θεια, εὐχαριστήμενος ὅτι ἤρθε, ἐπὶ τέλους, ἡ ὥρα νὰ βροθῶμε καὶ νὰ μιλήσωμε.

Ὅλα τὰ δυναμικὰ στοιχεῖα γιὰ κάθε μεγάλη μεταβολὴ εἶνε κλεισμένα μέσα στὸν ἄνθρωπο. Αὐτὸς φτιάει τὴ δύναμι. Ὁ ἄνθρωπος εἶνε τὸ πῶς μεγάλο κακὸ τοῦ κόσμου ὅλου τὰ θαύματα; — εἶπε ὁ ἀρχαῖος ποιητής. Καὶ ὅταν τὰ ἴδια αἰσθητήματα συμβῆ νὰ κυριαρχήσωμε μαζί σὲ πολλοὺς, τότε πᾶ ἔχομε ἰλοποιημένη τὴν ποσότητα τῆς δυνάμεως γιὰ νὰ δώσωμε σχῆμα σὲ ὅ,τι μετὰ τὴ σκέψι ἐπλάσαμε. Μετὰ τὰ τραγοῦδια λίγων ἀνθρώπων ἀρχισαν πάντα νὰ ξυπνοῦν οἱ λαοί. Καὶ ἀπὸ κεῖνα τὰ τραγοῦδια ἐπρόβησαν κόσμοι ὡραῖοι ἀπάνω ἀπὸ χορταριασμένες ἀθλιότητες. Μ' ἐκεῖνα τὰ τραγοῦδια στὰ χεῖλη ἐγείναν τὰ ἐνδοξώτερα κατορθώματα, σ' ἕναν καιρὸ δύσκολο σὺν τὸν σημερινό, μποροῦμε καὶ ἐμεῖς νὰ ποῦμε τὸ τραγοῦδι μας. Εἶμαστε ὄραματιστὲς καὶ βλέπομε τὴν ὀμορφίαν γιὰ μιὰ καινούργια ἀνθιστὴ τοῦ τόπου, πού ἂν θελήσωμε, καὶ ἐπιμενοῦμε στὴ συνένοσι μας, μπορεῖ νὰ βλαστήσῃ σὺν ἀπὸ γλάστρα μὲς ἀπ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν τρύπα τῆς Λέσχης μας. Μποροῦμε μετὰ τὴν ἀγάπη καὶ τὴ συναδέλφωσι μας νὰ ποτίσωμε ἀπὸ τὴ ρίζα σὲ λουλοῦδι μιὰ καινούργια Ἑλλάδα καὶ νὰ χαιρούμαστε ὕστερα τὸν κόσμο πού θὰ ντὸ βλέπῃ μετὰ πλατεῖα του φύλλα καὶ τὰ δροσάτα μπουμποῦκια του.

Δὲν κάνουμε πολιτικὴ. Ἀλλὰ δὲν μποροῦμε καὶ ν' ἀγνοοῦμε τοὺς ὅρους τοῦ περιβάλλοντος, τοῦ κοινωνικοῦ, τοῦ οἰκονομικοῦ, τοῦ αἰσθητικοῦ, ὅταν μάλιστα εἶνε ὅροι ἀσφυκτικοὶ καὶ μᾶς κάνουν νὰ μὴ μποροῦμε ν' ἀναπνεύσωμε. Ἡ καλλιτεχνικὴ κίνησις εἶνε ἕνα ἀτόπιον κομμάτι τῆς ὅλης ἐθνικῆς ζωῆς. Καὶ οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν ἔχουν καὶ αὐτοὶ ὀρισμένα δικαιώματα, ὄχι μονάχα ὡς πολῖται ἄλλοι, ἀλλὰ ὡς ἕνα ἐνιαῖο σύνολο πού πάσχει καὶ πονεῖ γιὰ τὴ συστηματικὴ νοθεῖα πάσης καλῆς ποιότητος. Τὰ μεγάλα ἰδανικά ἔχουν ἀλλάξει πᾶ μορφῇ. Ἐπέταξαν μακρὰ τὸ φθαρμένο παλῶ ροῦχο τους. Ἀλυτρωτικὲς βλέψεις δὲν ὑπάρχουν νὰ μᾶς ἰκανοποιῦν. Κατάρχησις πατριδοκαπηλείας καὶ ἀδόξες πολεμικὲς περιπέτειες μετέβαλαν τὸ ρυθμὸ τοῦ πατριωτικοῦ αἰσθηματος. Ἡ Καινούργια Ἑλλάδα δὲν θὰ βγῆ πᾶ ἀπὸ τὰ στόμα τῶν κανονίων νὰ δώσῃ σχῆμα στὸν κεντὸν τους καὶ φῶς εἰς τὴ λάμπι τους. Ἡ μόνη ἀγάπη τοῦ τόπου εἶνε ἡ ἀναστήλωσις τῆς ἀρετῆς. Καὶ ἡ Τέχνη καὶ ἀγάπη καὶ ἀρετὴ μαζί.

Μποροῦμε νὰ διαπρέψωμε ὡς ἔθνος στὸ μεγάλο διεθνὲς διαγώνισμα τοῦ Ὁραίου; Ἐσταθήκαμε. Καὶ ὑπάρχουν τροποὶ ἀπειροριθμοὶ νὰ τὸ πετύχωμε. Ν' ἀναζητήσωμε μία-μία τὶς πηγὲς τῆς ἐμπνεύσεως ἀπὸ κάθε γραφικότητα τοῦ τόπου μας καὶ νὰ στηρί-

ξουμε ἀπάνω τους ἕνα ζηλευτὸ νεοελληνικὸ πολιτισμὸ. Δὲν λέω βέβαια νὰ κλεισθοῦμε ὀβρινοστικά στὸ καβόκι τοῦ ἑαυτοῦ μας, ἀλλὰ ὀλωσδιόλου ἀντιθετὰ νὰ προσαρμῶσοῦμε στὴ γενικὴ πνοὴ τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ πνεύματος πού διαχεῖ μετὰ τὴ γήνη σφαῖρα, μετὰ δικὴ μας ἀτομικότητα. Πι-ἴροντας τὰ ἐξαισία μοτίβα ἀπὸ τὸν ἀνεκτίμητο θησαυρὸ τῆς λαογραφικῆς καὶ ἡθογραφικῆς κληρονομίας μας, νὰ βασίσουμε τὴ δημιουργικὴ προσπάθειά μας σ' ἕνα γερὸ στήριγμα τεχνολογίας, στὴ ζωγραφικὴ, στὴ γλυπτικὴ, στὴν ἀρχιτεκτονικὴ, στὴ μουσικὴ, στὴ λογοτεχνία, στὴν ποιησι, πού νὰ ν' τοῦ δώσῃ χωριστὴ ὀντότητα ἀνάμεσα στὴν γαυκόσια παραγωγή. Σήμερα ἰδιαίτερος ἐκεῖνο πού διψαίει ἡ Τέχνη, ὡς μία ἔννοια γενικὴ, εἶνε ἀκριβῶς τὸ ἀνόθευτο, τὸ ρωμαλεὸ καὶ ἀπροσποίητο προμυτικόν, πού πηγάει κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὴν ἀφελὴ ἐπίδοσι τῶν λαϊκῶν τεχνῶν, ἔξω ἀπὸ τὰ μαθημένα, τὰ γνώριμα, τὰ ξεθωριασμένα ὄρια τοῦ ἀκαδημαϊσμοῦ. Ἡ Εὐρόπη παραλαίει σκαλίζοντας καὶ φθάνει ἕως τὰ πρωτόγονα πρότυπα τῶν μαῦρων φυλῶν γιὰ νὰ δώσῃ ἰκανοποίησι στὰ κουρασμένα γούστα τῆς. Εἶνε περίοδος κοσμογονικὴ καὶ περιμένει ἐναγωνίως τὰ νέα καλούπια νὰ χύσῃ μέσα σ' αὐτὰ τὴ μελλοντικὴ σχηματολογία τῆς. Σ' ἐμᾶς, ἡ παραζάλη καὶ ἡ συμβατικὴ ἀμάθεια κρατεῖ ὅλα αὐτὰ τὰ πολύτιμα στοιχεῖα τῆς ἀναβιώσεως κλειστὰ καὶ περιφρονημένα. Καὶ θὰ ν' ἰτὰ κρατῆ ἀκόμα πολλὸν καιρὸ ὅσο τὴν ἀφίνουμε νὰ ἐξουσιάζῃ μετὰ τὴν κεκτημένη ταχύτητα τῆς παρακμῆς.

Ἐχομε μιὰ ὑπηρεσία τῶν ξένων καὶ τῶν Ἐκθέσεων στὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, μιὰν ἄλλη μεγαλόσημη ὑπηρεσία γραμμάτων καὶ τεχνῶν στὸ Ὑπουργεῖο τῆς Παιδείας, Πινακοθήκη Ἐθνικὴ, μία κοτζάμ Ἀκαδημία μετὰ σοφοὺς, διευθύνσεις καὶ κόντρα διευθύνσεις, τμήματα, προκηρῶξεις, βουνα ἀπὸ χαρτιά, μεγάλους μισθοὺς, μεγάλα ὀνόματα, καὶ ὅμως κανένας τους ποτὲ δὲν καταδέχτηκε νὰ γυρίσῃ νὰ κριτικῆ μιὰ φορὰ τί θὰ γίνον, πῶς θὰ συγκεντρωθοῦν, τί χρειάζονται, καὶ τί μπορεῖ νὰ προσφέρουν ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἀριστουργήματα τῆς λαϊκῆς τέχνης μας, ἐκεῖνα πού σταματοῦν τὰ τοῦρμα τῶν περιηγητῶν καὶ τὰ καμαρώνουν ὡς ὀλόκληρες μπροστὰ στὶς βιτρίνες στὰ ἀμπατζίδικα. Μιὰ καινούργια Ἑλλάδα κεντημένη μετὰ τὸ βελόνι τῆς ὑπομονῆς, τοὺς ἀφίνει—τὰ θηρία!—φυρῶν καὶ ἀσυγκίνητους. Μιὰ Καινούργια Ἑλλάδα μετὰ τὸ ζωντανὸ παλμὸ τῆς, σιγοπεθαίνει ἀπὸ τὴν ἐγκατάλειψι.

***

Νά, τί μοῦ φαίνεται ὅτι μπορεῖ νὰ βγῆ σὰ φλόγα μιᾶς λαμπάδας ἀπὸ τὴν συμπαθητικὴ

ἑροτελεστία τοῦ «Ἀτελιέ». Προσηλωμένοι μὲ θρησκευτικὴ εὐλάβεια στὸ σκοπὸ μας, νὰ δώσουμε φτερά στὸ νέο ρυθμὸ ἀκολουθώντας ἕνα-ἕνα τ' ἀχνάρια ἀπὸ τοὺς χρόνους τῶν παραμυθιῶν ἕως τὰ σήμερα, τραγώντας ἀπὸ κάθε ἐποχὴ τὴν ὁμορφιά της, ὅπως ἐπέρασε καὶ τὴν ἐναπέθεσε σταλαγματιά-σταλαγματιά στὴν ψυχὴ μας, καὶ ἀπὸ τὸ θαμβωτικὸ φῶς τοῦ ἡλίου μας ποὺ ξέρει ν' ἀφομοιώνῃ τὰ πάντα καὶ νὰ κρατῇ θαυμαστά τὴν ἀδιάκοπὴ συνέχεια τοῦ καλοῦ.

Σ' ἕναν κύκλο φιλικὸ καὶ ἐγκάρδιον ν' ἀποστειρώσουμε τὸ περιβάλλον ἀπὸ τὰ ταπεινὰ μίσῃ καὶ τὴ σαρκοβόρα ἐμπάθεια. Σημαιοφόροι τοῦ ὠραίου ἐμεῖς, ἄς γίνουμε οἱ πρῶτοι ἀπόστολοι τοῦ νέου ἰδανικοῦ. Ἄς ποῦμε μεταξύ μας τὴν ἀλήθεια ποὺ ἀκόμα δὲν ἔχει στόμα ἄλλοῦ νὰ εἰπωθῇ καὶ δὲν βρίσκεται αὐτιά νὰ τὴν ἀκούσουνε. Ἡ διχόνοια νὰ μὴ γίνῃ ποτὲ δεκτὴ ὡς μέλος τῆς Λέσχης μας. Νὰ μὴ πατήσῃ οὔτε μιὰ φορὰ τὸ κατώφλι της. Ἐξω καὶ πέρα καὶ μακριὰ ἀπὸ τὴ δολερὴ ἐπιρροὴ τῆς πλάνης, τῆς κακοπιστίας, τοῦ ἰδιοτελοῦς συμφέροντος, νὰ βοηθήσουμε μὲ τὴν προσπάθειά μας νὰ γίνῃ μιὰ Καινούργια Ἑλλάδα, μὲ μιὰ περίοδο ζωῆς ἀλλοιώτικῃ ἀπὸ τὴ σημερινή, τὴν στενὴ καὶ μικρόψυχῃ. Νὰ νικήσουμε τὴν ἀντίστασι τῆς παρακμῆς. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ μικρὸ χώρον νὰ γίνουμε μὲ τὸ παράδειγμά μας ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἢ μαζέτα τοῦ εὐτυχιμένου αἵριου. Τί μας ἔφερε, ἄλλως τε, πρὸς τὰ ἐδῶ, ἑκατὸν τόσους ἀνθρώπους ν' ἀποδεχθούμε μὲ τὸσον ἐνθουσιασμὸ τὴν πρωτοβουλία τοῦ ἰδρυτῶν τοῦ «Ἀτελιέ» καὶ νὰ συσπειρωθούμε στὰ καμαράκια του; Εἴχαμε καθέννας, ποῖος λίγο, ποῖος πολύ, τοὺς τίτλους μας ἀπὸ πρῖν, καθέννας χωριστὰ καὶ τοὺς ἐνώσαμε μὲ προθυμία ὅλοι μαζῶ. Ἔτσι σιωπηρὰ ἐγενεῖ ἡ αὐτόματῃ ἐπιλογή. Μιὰ Καινούργια Ἑλλάδα ἐπαινε σάρακα στὸ κεφάλι τοῦ καθενὸς μας, καὶ ἐβρεθήκαμε ὅλοι ἔτοιμοι πρόθυμοι, σύμφωνοι, χωρὶς πολλὰς ἐξηγήσεις, ὅταν μᾶς ἐγενεῖ ἡ πρότασις. Ὁ ἕνας ἐγύριζε τὰ χωριά μὲ λαχτάρια καὶ ἐμάζεψε ὅτι ὁμορφὸ ἑλληνικὸ ἐκινδύνευε νὰ χαθῇ. Τῶκαμε φυλαχτὸ του, τὸ ἐπιπλο, τὸ κέντημα τὸ χαγιατί, τὴ φοριζα. τὴ δαντέλλα—ἐμεθοῦσε ἀπὸ τὴν ὄψι του, καὶ ἐφρόντιζε νὰ ν' το κἀνῃ καὶ στοὺς ἄλλους γνωστὸ καὶ ἀγαπητὸ. Ὁ ἄλλος ἐπήγαγε καὶ ἐξωγράφισε τοὺς ἀνθρώπους, τὰ σπῆτια τὰ στενάκια στα νησιά, καὶ ἐνοιώθε μέσα του νὰ γιγαντώνεται ὁ ἀπροσδιόριστος παλμὸς ποὺ ὠδηγοῦσε τὸ πινέλλο του Τὸ ἴδιο καὶ ὁ γλύπτης, ὁ ποιητής, ὁ ἀρχιτέκτων, ὁ μουσικός. Ἐνας πολυμερῆς καμηὸς ἀπετέλεσε τὸν εὐγενικὸ πυρῆνα τοῦ «Ἀτελιέ», ἕνας καμηὸς μὲ χιλίες ἐκδηλώσεις ποὺ ἐπήγαζαν κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὸ ἴδιο σκίρτημα. Ἡ ἴδια δίψα μᾶς ἔφερε ὅλους

ἐδῶ νὰ σηκώσουμε τὸ ποτήρι, ἢ δίψα γιὰ κατὶ καλλίτερον.

Ἡ Καινούργια Ἑλλάδα εἶνε ζῆμῃ στὰ δάχτυλά μας καὶ θὰ τὴν πλάσουμε. Θὰ βρέξουμε τὸν πηλὸ μας μὲ ἀπόσταγμα εὐγενικῶν προθέσεων. Καὶ θὰ ὀρθώσουμε τὸ ἀγαλμὰ της μὲ τὸ δημιουργικὸ ζῆλο μας, σὲ γερὸ ἀριτεκτονικὸ βᾶθος μὲ τὴ σφραγίδα τῆς γνησιότητος. Εἶδα τόση εἰλικρίνεια αἰσθημάτων ἐκεῖνο τὸ πρῶτον βράδυν τῶν ἐγκαινίων, τόση θαμβωτικὴ φωτοβολία χαρᾶς, τόση ποιητικὴ ἀνωτερότητα στὴ συγκινητικὴ συγκέντρωσι τῶν ἐταίρων τοῦ «Ἀτελιέ» ποὺ μ' ἔκανε νὰ πιστέψω ὅτι ἔβλεπα τὴν Καινούργια Ἑλλάδα σὲ ὄραμα νὰ φτερονύγῃ δίπλα μας, τὴν εἶδα μὲ τὰ μάτια μου τὰ σκοτισμένα ἀπὸ τὸν καπνὸ, τὴν ἀκουσα νὰ μοῦ μιλῇ στ' αὐτιά μου, τὰ συνεπαρμένα ἀπὸ τὴ γοητεία τῆς μουσικῆς, τὴν ἔβασα μὲ τὴ φουχτα μου στὰ θεορὰ σφιζίματα τῶν χειρῶν μας. Ἔτσι—τὸ νομίζετε;—σχηματίζεται σιγὰ—σιγὰ ἡ ἀτμόσφαιρα, καὶ τότε ὅταν ἡ ἰδέα ὠριμώσῃ κ' ἔχει γίνῃ κοινὴ συνειδήσις, δὲν ἀρροῦν νὰ προβάλλουν καὶ καινούργια κόμματα στὴν πολιτικὴ καὶ νὰ χυθῇ στὴν τόσο καινούργια ἀρετῇ Ἀγαπημένοι, συμφιλωμένοι, ἄξιοι, μὲ τὴ συνείδησι προσηλωμένη στὸ καθῆκον καὶ τὴ καρδιά δονουμένη ἀπὸ παλμούς, φτιάχνουμε, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουμε τὴν Καινούργια Ἑλλάδα ποὺ θὰ ζῆσῃ καὶ θὰ ἐπιβληθῇ. Εἶδα τὸ «Ἀτελιέ» ἐκεῖνο τὸ πρῶτον βράδυν νὰ ὀργᾷ ὅλο σφρίγος καὶ ζωῆ, καὶ εἶπα—νὰ ὅτι «γίνεται». Τί; Μιὰ Καινούργια Ἑλλάδα, ἀδελφομένη, ὠραία, ἀληθινή, μὲ κέφι γιὰ δουλειά, μὲ διάθεσι γι' ἀγάπῃ καὶ εἰλικρίνεια. Νὰ προσπεράσῃ ὅλο τὸ μῖσος, νὰ διαδηλώσῃ τὴν ἀηδία της γιὰ ὅ,τι συνέβη, τὴ λησμονία της γιὰ ὅ,τι ἐμεσολάβησε, τὴν πεποιθήσι της γιὰ ὅ,τι μπορεῖ νὰ κἀνῃ στὸ μέλλον, χαρούμενη, ὀπλισμένη μὲ συμπάθεια, μὲ ἀξιοσύνη, μὲ ἀρετῇ. Εἶδα σὲ μικρογραφία τὴν Καινούργια Ἑλλάδα νὰ δίνῃ τὸ χέρι γιὰ τὴν ποιητικὴν τῆς ἀλλαγῆ. Τὴν εἶδα σὲ τόσα μάτια καθρεφτισμένη θριαμβικὰ ἐκεῖνο τὸ βράδυν ποὺ ἐβλεπόμαστε τόσο ἄδοξα στὰ πρωτοπάτητα διαμερίσματα τοῦ «Ἀτελιέ». Καὶ εἶδα ἀκόμη τὴ μικρὴ ἐκεῖνη συγκέντρωσι ν' ἀπλώνεται μὲ τὸ ἴδιο ἀγαθὸ πνεῦμα παντοῦ, νὰ χωρέσῃ σιγὰ—σιγὰ ὅλη τὴ χώρα, χωρὶς ταπεινότητες καὶ νοθεῖες, χωρὶς ὑστεροβουλίες, χωρὶς ἀντιπάθειες—ὅπως εἴχαμε ἐρθη μὲ καινούργια καρδιά ὅλοι μας ἐκεῖνο τὸ βράδυν ἐδῶ.

Πόσο τὸ εἴχαμε ποθήσει, καὶ πόσο—θυμάστε;—μᾶς εὐχαρίστησε; Μέσα μας ἐπέθαναν γιὰ πάντα οἱ ἄθλιοι κόσμοι τοῦ χθές. Αἶ, τὸ ἴδιο τὸ ποθεῖ, τὸ ἴδιο τὸ διηγάει καὶ ὁλος ὁ κόσμος, κατὶ τέτοιο ἀναζητεῖ καὶ ἀκόμα δὲν μπορεῖ νὰ ν' τὸ συλλάβῃ, δὲν μπορεῖ νὰ ν' τὸ βρῇ. Τὸ γυρεύει ὁμως, τὸ ψάχνει στὰ

σκοτάδια μὲ τὴ διαίθησι τῆς ἀνάγκης. Κι ἐμεῖς τώρα τοῦ τὸ δίνουμε ὑποδειγματικά. Νά, ἡ ἐπανάστασις. Ἐμεῖς ἄς γίνουμε οἱ φωτισμένοι ὁδηγοὶ μὲ τὴν πρωτοβουλία μας. Καμμία μεγάλη ἱστορικὴ μεταβολὴ δὲν ἦταν ποτὲ ξένη πρὸς τὴ σύγχρονὴ τῆς καλλιτεχνικῆς κίνησι. Τὸ «Ἀτελιέ» εἶνε τὸ σύμβολο τῆς καινούργιας ζωῆς. Ἡ Elite ἐγενε ἢ πρωτοπορεία τῶν ἰδεῶν παντοῦ καὶ πάντοτε. Τὸ ἔργο μας δὲν ἀπαιτεῖ ἰδροκοπήματα. Πηγαινέι μόνο του σὰν τὸ νεράκι ποὺ κυλάει μορμουριστὰ καὶ φθάνει μπροστὰ στὸν καταρράκτη καὶ γίνῃ ἡλεκτρικὴ δύναμις κινήσεως καὶ φωτισμοῦ. Ἄρκει νὰ κυλᾷ πάντα μαζί. Νὰ εἶνε ἐνωμένο μὲ τὸ ἀπιαστο μίγμα τῆς ψυχικῆς ἐπαφῆς. Καὶ αὐτὸ τὸ θαῦμα τὸ ἔδωσε τὸ μικρὸ μας «Ἀτελιέ» εὐθύς ἀπὸ τὸ πρῶτον βράδυν τῶν ἐγκαινίων του. Ἐκεῖνο τὸ ἀλησμόνητον βράδυν, γύρω ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ ἐπιπλα, ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ στολίδια, ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ τοτεῖα καὶ τὴν ἑλληνικὴ αἰσθητικὴ,

μὲ τὰ ἑλληνικὰ μοτίβα τῆς μουσικῆς, μὲ τὴν ἑλληνικὴ νεότητα τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης, εἶδα τὴν Καινούργια Ἑλλάδα νὰ φαντάζῃ λυτρωμένη ἀπὸ τὰ νύχια τῆς ρουτίνας, ὅλο χαμόγελα ἀγάπης καὶ ἀστροποβολήματα ὁμορφιάς. Μιὰ Καινούργια Ἑλλάδα δλόστητῃ ὑπάρχει πραγματικά μέσα στὰ δύο μου λόγια τῆς ἀρχικῆς προσφωνήσεως: «Ἀγαπητοὶ φίλοι». Αὐτὸ μονάχα, τὸ νὰ εἶνε δυατὸν αὐτὰ τὰ δύο λόγια νὰ εἰπωθῶν καὶ ν' ἀκουσθῶν σ' αὐτὸν τὸν κύκλο τόσο φυσικά, εἶνε, σὰς βεβαιώνω, ἕνα γεγονός. Εἶνε, οὔτε λίγο, οὔτε πολύ, τὸ πρῶτον πραγματικὸ βῆμα ποὺ κάνει ὁ καλλιτεχνικὸς κόσμος τῆς χώρας μας. Ἡ ἴδρυσις μᾶς Λέσχης μπορεῖ νὰ εἶνε μιὰ Ἐπανάστασις. Ἐπανάστασις κατὰ τοῦ μῖσους. Καὶ ἡ γενεά μας πρέπει νὰ εἶνε υπερέφανη ὅτι σὲ μιὰ ἐποχὴ κοσμογονικῆ σὰν τὴ σημερινὴ δὲν ἐπέρασε ἀδιάφορη μπροστὰ στίς μεγάλες ὑποχρεώσεις της...

ΚΩΣΤΑΣ ΑΘΑΝΑΤΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1928

Κατὰ τὴν δημοσίαν συνεδρίαν τῆς 9ης Φεβρουαρίου ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Φωκάς**, ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸν κ. Κονταργύρον παρουσιάζει σημεῖωμα περὶ ἐγχειρήσεως τοῦ Ἀλμπέρ ἐπὶ φυματιώδους σπονδυλίτιδος τῶν ἐνηλίκων, ὅπως ἐκτελεῖ αὐτὴν σήμερον μετὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ τροποποίησιν τῆς ἀρχικῆς ἐγχειρήσεως τοῦ Ἀμερικανοῦ χειροῦγου. Στηρίζει δὲ τὸ σημεῖωμα τοῦτο ἐπὶ 12 περιπτώσεων καὶ καθορίζει τὰς ἐνδείξεις καὶ τὰ πλεονεκτήματα τῆς ἐγχειρήσεως ἐπὶ ἐνηλίκων.

Ἐπίσης ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Α. Χ. Βουρνάζος ἀνεκοίνωσε μίαν νέαν σειρὰν ἀνωτέρων ἐνώσεων παρ' αὐτοῦ κατὰ πρῶτον παρατηρηθεῖσαν καὶ μελετηθεῖσαν, εἰς ἣν ἔδωσε τὸ ὄνομα τῶν «Μικτῶν μεταλλαιδῶν». Αἱ ἐνώσεις αὗται κατάγονται ἀπὸ τὰς ἀμιλᾶς ἄξιδας, ἥτοι σώματα σπουδαιότατα διὰ τὰς τέχνας, ἐφόσον τινὰ ἐξ αὐτῶν χρησιμεύουσι πρὸς ἐκφλεξιν τῶν γεμισμάτων τῶν ὀβίδων καὶ τορπιλλῶν.

Τὰς πρώτας λεπτομερείας τῆς νέας ταύτης σειρᾶς ἐνώσεων ἀνεκοίνωσεν ὁ κ.

Βουρνάζος ὡσαύτως εἰς τὸ Φυσικοχημικὸν ἰνστιτοῦτον τῆς Φραγκφούρης. Αἱ δὲ ξέναί κρίσεις ἐπὶ τῆς ἐργασίας τοῦ Ἑλληνος Ἀκαδημαϊκοῦ ὑπῆρξαν ἰδιαιτέρως τιμητικαί.

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Μαλτέζος ὑπέβαλεν ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Βαροπούλου. «Περὶ ἐνὸς θεωρήματος τοῦ Μπέμπερμαχ ἀφορῶντος εἰς τὰς μονοτίμους συναρτήσεις, ὅπως ἐπεξέτεινε εἰς τὰς πλειοτιμίμους συναρτήσεις».

Τέλος ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Κτενάς** ἀνεκοίνωσε παρατηρήσεις του τὰς ὁποίας ἔκαμεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ κ. Κοκκόρου «Ἐπὶ τῆς παρασιτικῆς ἐκρήξεως τοῦ ἡφραισειοῦ τῶν Καμμένων κατὰ τὴν 23 Ἰανουαρίου 1928». Οἱ ἀνακοινῶντες καθώρισαν τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ ἔκαμαν τὴν διάγνωσιν τῆς τελευταίας ἐκρήξεως, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐσηματίσθησαν τέσσαρες κρατηροειδεῖς κοιλότητες, οὐδεμία δὲ ἄλλη μορφολογικὴ μεταβολὴ ἐπῆλθε. Οὐδὲν νέον ὑλικὸν ἀνεξήλθε πλὴν τῆς ἀναφύσεως ἀτμῶν ὑπὸ μικρὰν τάσιν. Ἡ ἐκρήξις ἦτο παρασιτικὴ τῆς ἐκρήξεως 1925.

Κατὰ τὴν δημοσίαν συνεδρίαν τῆς 23ης Φεβρουαρίου ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Αἰγινίτης** ἐξέθεσε τὰ τοῦ ἔργου τοῦ πρὸ ὀλίγου ἀποθανόντος μεγάλου Ὁλλανδοῦ φυσικοῦ Λοράντζ, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλονται πολλάι τῶν νεωτέρων φυσικῶν θεωριῶν καὶ ἐπρότεινε ὅπως ἡ Ἀκαδημία διαβιβάσῃ τὰ συλλυπητήρια αὐτῆς πρὸς τὴν Ὁλλανδικὴν Ἀκαδημίαν διὰ τὴν ἀπόλειαν τοιοῦτου ἐπιστήμονος.

Κατόπιν ὁ κ. Αἰγινίτης ὑπέβαλε συνακοίνωσιν τῶν κ. κ. Νικόλσον καὶ Περάκη «περὶ συστάσεως τῆς ἡλιακῆς ἀτμοσφαιρας καὶ ἄλλην τοῦ ἐκτάκτου μετεωρολόγου τοῦ ἀστεροσκοπείου κ. Ν. Λειβαθνοῦ» περὶ τῆς ὁρατότητος τῆς ἀτμοσφαιρας Ἀθηνῶν, σχετιζομένην πρὸς

τὴν ἀεροπλοΐαν, εἰς τὴν ὁποῖαν τὸ ἀτμοσφαιρικὸν αὐτὸ στοιχεῖον ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα.

Ὁ κ. **Πολίτης** ὀδηγούμενος ὑπὸ χαρακτηριστικῆς τῆς ἀκουστικῆς ἀντιδράσεως ἀνεζήτησε τὴν γλυκοσίδην εἰς εἶδη τινὰ Φλόμου χρησιμοποιούμενα ἐν τῇ ἰατρικῇ καὶ τῇ ἀλιείᾳ καὶ παρετήρησεν ὅτι τὰ εἶδη ταῦτα ἐγκλείουσιν οὐσίαν διαλυτὴν ἐν ὕδατι δεικνύουσαν λίαν σαφῆ τὴν ρηθεΐσαν ἀντίδρασιν. Τέλος ὁ κ. **Μαλτέζος** ὑπέβαλε ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Βαροπούλου «περὶ τῶν μὴ ἀναγώγων ἀλγεβροειδῶν».

ΣΗΜ.— Αἱ ἀνακοινώσεις τοῦ Μαρτίου θὰ δημοσιευθῶν εἰς τὸ προσεχὲς τεῦχος.

ΚΑΙ ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ ΔΙΚΑ ΜΑΣ

Ἐφέτος ὅλοι οἱ σύλλογοι κ' ὅλες οἱ εἰταιρίες φαίνονται νὰ καταβάλλουν μιὰ ἐξαιρετικὴ φροντίδα γιὰ τὴν παροχὴ ἀφθόνου καὶ ἐκλεκτῆς πνευματικῆς τροφῆς στὰ μέλη των καὶ στὸν κόσμον, μὲ τὴν ὀργάνωσιν συχνῶν καὶ ἐνδιαφεροσῶν διαλέξεων ἀλλὰ πολὺ λίγο ἐπιτυγχάνουν τὸν σκοπὸν πὸν ἐπιδιώκουν. Γιατὶ μέσα σὲ μιὰ αἴθουσα διαλέξεων εἶναι τόσα πράγματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα διασπᾶται ἡ προσοχὴ τοῦ ἀκροατοῦ!

Γι' αὐτὸ νομίζομε ὅτι ἡ ἔκδοσις τοῦ περιοδικοῦ μας προσφέρει μιὰ πολύτιμη ὑπηρεσίαν καὶ τοὺς συλλόγους καὶ στὰ μέλη των καὶ στὸν κόσμον πὸν θέλει νὰ παρακολουθῇ τίς διαλέξεις.

Ἐπειτα, ὅλες σχεδὸν οἱ διαλέξεις ἀποτελοῦν ἐργασίες σοβαρῆς, πὸν πῆγαιναν χαμένες, γιατί τὰ λόγια τὰ πέρνει ὁ ἀέρας. Καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως κολακευόμεστε νὰ πιστεύομε ὅτι ἡ ἔκδοσίς μας δὲν θὰ εἶναι ἀνωφελῆς στὶς Ἐπιστῆμες καὶ στὰ Γράμματα καὶ στὶς Τέχνας τῆς Ἑλλάδος.

Δὲν ἔχομε ᾠρον γιὰ νὰ ἐπεκταθοῦμε ἐπὶ τῆς χρησιμότητος τοῦ περιοδικοῦ

μας. Ἀλλὰ, νομίζομε, δὲν εἶναι καὶ ἀνάγκη. Κι' αὐτὰ πὸν γράφομε περὶτὰ εἶναι, ὅπως εἶναι περὶτὸ νὰ ζητᾷς νὰ πείσης ἕναν ἄνθρωπον τὸ μεσημέρι ὅτι εἶναι ἡμέρα.

Ἡ «Διάλεξις» χρειάζεται στὸν τόπον μας. Γι' αὐτὸ ἔτσι ἀπλή καὶ σεμνή, χωρὶς θορυβώδη διαφήμιση καὶ χωρὶς ἐπιτήδεια προπαγάνδα γιὰ τὴν ὑποδοχὴν τῆς, ἔγινε δεκτὴ μὲ ἐνθουσιασμὸν ἀπὸ τὸν κόσμον, πὸν τὸν εὐχαριστοῦμε θερμὰ γι' αὐτὸ καὶ τοῦ ὑποσχόμεθα ὅτι θὰ κάνομε ὅ,τι μποροῦμε γιὰ νὰ καλυτερεύομε διαρκῶς τὸ φύλλον μας, χωρὶς νὰ συλλογιζώμαστε οὔτε δαπάνες, οὔτε κόπους.

Δυστυχῶς ἡ μεγάλη καθυστέρηση τοῦ 2ου τεύχους, δὲν μᾶς ἐπέτρεψε ν' ἀρχίσωμε ἀπὸ τοῦ Μαρτίου τὴν κανονικὴν δεκαπενθήμερη ἔκδοσις τοῦ φύλλου. Ζητοῦμε συγγνώμην γι' αὐτὸ ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστας μας καὶ ἰδίως ἀπὸ τοὺς συνδρομητὰς μας, τοὺς ὁποῖους δηλώνομε ὅτι δὲν θὰ ζημιωθοῦν, ὅπως ἴσως θὰ νομίζουν, ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀνωμαλίαν.

Τὸ 4ον τεῦχος, μὲ ἀριθμὸν φύλλου 7, θὰ ἐκδοθῇ τὴν 15ην Ἀπριλίου.

Ἡ ΔΙΕΥΘΙΝΣΙΣ

ΤΟ "ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΟΝ,"

ΣΤΡΟΦΥΛΙ ΚΗΦΙΣΣΙΑΣ

ΤΟ ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΚΩΤΕΡΟΝ ΚΑΙ ΠΟΛΥΤΕΛΕΣΤΕΡΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ
ΤΕΪ'Α - ΓΕΥΜΑΤΑ - ΕΝΟΙΚΙΑΣΕΙΣ ΔΩΜΑΤΙΩΝ

ΕΚΔΟΣΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Ο "ΚΟΡΑΗΣ,"

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ - ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

ΟΔΟΣ ΚΟΡΑΗ, 7

ΕΞΕΔΟΘΗΣΑΝ: Δοστογιέβσκη «Οἱ σταθμοὶ τῆς τρέλλας», Τολστόϊ «Πῶς πέθανε ἡ ἀγάπη», Μπελοῦκεν «Ὁ Βαρκάκης τοῦ Βόλγα».

ΤΥΠΩΝΟΝΤΑΙ: Παναῖτ' Ἰσραάι «Ὁ μπάριμα Ἀγγελῆς», «Ἱστορία τῶν λαῶν» εἰς 20 αὐτοτελεῖς τόμους μὲ πολλὰς εἰκόνας καὶ εἰς πολυτελεῖ ἑμφάνισιν.

Ἀπὸ τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς μέχρι σήμερον. Ὁ πρῶτος τόμος περιλαμβάνει τὴν προϊστορικὴν ἀνθρωπότητα, ὁ δεύτερος τὰς ἀρχαίας Ἰνδίας, ὁ τρίτος τὴν Κίναν, Ἰαπωνίαν, Θιβέτ, κ.λ. κ.λ.

Ἐκαστος τόμος δο. 30. Διὰ τοὺς προεγγραφομένους γίνονται ἐπιπτώσεις καὶ εὐκολαί. = = = = =

ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ἌΦΩΝ ΣΤΑΜ. & ΓΕΩΡΓ. ΤΥΡΤΑΙΟΥ

ΟΔΟΣ ΑΓΙΩΝ ΑΣΩΜΑΤΩΝ 42
ΑΘΗΝΑΙ

Διδάσκονται ὅλα τὰ ἔγχορδα ὄργανα ἤτοι:

ΒΙΟΛΙ, ΜΑΝΔΟΛΙΝΟ,
ΚΙΘΑΡΑ, ΜΑΝΔΟΛΑ.

ἐντὸς ὀλίγου χρονικοῦ διαστήματος.

Ὅλα τὰ θεωρητικὰ μαθήματα ἤτοι:
SOLFEGE, ΘΕΩΡΙΑ Κ.Λ.Π.

ὑπὸ τῶν γνωστῶν εἰδικῶν Μουσικοδιδασκάλων.

ἌΦΩΝ Σ. & Γ. ΤΥΡΤΑΙΟΥ
ΕΝΤΑΥΘΑ

ΕΙΣ ΤΟ ΕΜΠΟΡΟΡΡΑΦΕΙΟΝ

Δ. ΧΑΡΤΟΠΟΥΛΟΥ & ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΤΑΜΟΥΔΗ

— ΑΡΣΑΚΗ, 4 —

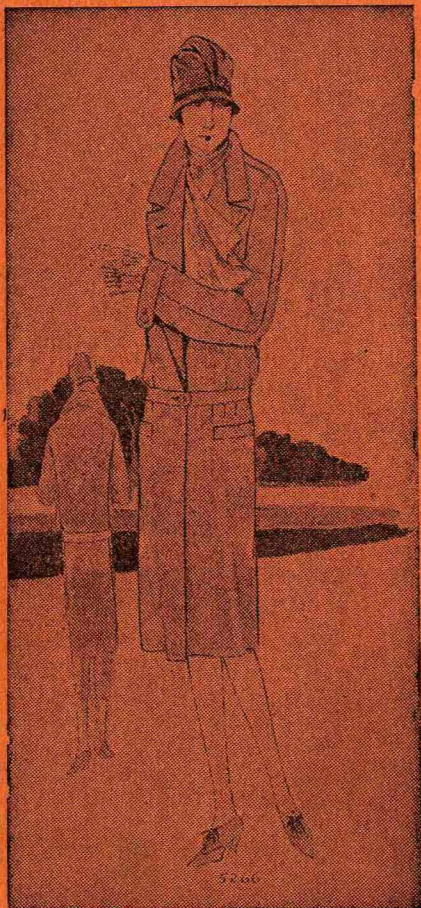
ΕΝΔΥΕΣΘΕ ΜΕ ΤΕΧΝΗΝ ΚΑΙ ΜΕ ΤΙΜΑΣ ΛΟΓΙΚΑΣ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΙΔΗΣ

ΙΑΤΡΟΣ ΠΑΘΟΛΟΓΟΣ

ΕΙΔΙΚΟΣ ΔΙΑ ΠΝΕΥΜΟΝΙΚΑ ΝΟΣΗΜΑΤΑ

ΔΕΧΕΤΑΙ 9-12 Π.Μ. ΟΔΟΣ ΧΑΝΙΩΝ 9.—ΤΗΛΕΦ. 9.00

ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΝ

πού θέλει νὰ μείνη προσηλωμένη στις ἀγνές παραδόσεις τῆς φυλῆς μας, τὸ περιοδικὸν

“ΑΘΗΝΑΪΚΟΝ ΣΙΚ,,

πρέπει νὰ εἶνε ὁ ἀχώριστος σύντροφος.

Μέσα στις **60** σελίδες του, περιλαμβάνει ὅτι ἀφορᾷ τὴν Ἑλληνίδα, ὡς ἐκπρόσωπον τοῦ ὥραιου φύλλου, ὡς μητέρα, σύζυγον καὶ καλὴ κόρη.

Τὰ μοντέλλα φορεμάτων, παιδικῶν ἐνδυμάτων καὶ ἀσπρορρούχων, πού ἐν ἀφθονία περιλαμβάνει εἶνε πάντοτε ἡ τελευταία λέξις τῆς μόδας.

ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΟΥ, ἐργοχειρῶν, λευκοῦ καὶ χρωματιστοῦ κεντήματος, ζωγραφικῆς, φιλέ, ἀσπρορρούχων, βενίτζ κ. τ. λ. εἶναι τόσο ὥραϊα καὶ τόσο ἀφθονα, ὥστε νὰ ικανοποιοῦν κάθε γούστο καὶ νὰ δίδουν μιὰ χρησιμὴ ἐνασχόληση σὲ κάθε γυναῖκα.

Ἡ ὙΛΗ ΤΟΥ, τερπνὴ, σεμνὴ καὶ διδασκετικὴ, εἶναι μιὰ ὥραϊα διασκέδασις στις ὄρες ἀνίας.

Τὸ μουσικὸν τοῦ τεμάχιου διαλεχτό.

Μ' ἘΝΑ ΛΟΓΟ ΤΟ

“ΑΘΗΝΑΪΚΟΝ ΣΙΚ,,

δὲν πρέπει νὰ λείψῃ ἀπὸ κανένα Ἑλληνικὸ σπίτι.

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ:

Ἑσωτερικοῦ δρχ. **75**, Αἰγύπτου γ. δ. **50**, Ἀμερικῆς δολ. **3**.

Ἰδιοκτῆτης-διευθυντῆς **Ε. Κ. ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΗΣ**

Γραφεῖα **ΚΟΡΝΑΡΟΥ 3 - ΑΘΗΝΑΙ**

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Ἐπειδὴ πολλά σφάλματα εἰς τὰς διαλέξεις τοῦ κ. Ἄντ. Θ. Σπηλιωτοπούλου καὶ τοῦ κ. Κώστα Ἀθανάτου, ὀφειλόμενα εἰς τὴν ἀπροσεξίαν καὶ τὴν ἀμάθειαν τοῦ διορθωτοῦ ὃ ὁποῖος ἀντικατέστησε δι' αὐτὸ μόνον τὸ τεῖχος τὸν ἀσθενοῦντα τακτικὸν διορθωτὴν μας, ἀλλοιώνουν ἢ καθιστοῦν ἀκατανόητον τὴν ἔννοιαν τοῦ κειμένου, παρακαλοῦμεν τοὺς ἀναγνώστας μας νὰ τὰ διορθώσουν.

Σελίς	Στίχος		νὰ διορθωθῆ:
106,	44	— Τομαγέο·	Τομαζέο.
»	50	— ἐντέλειαν·	εὐπέτειαν.
»	70	— ἀνωτάτης·	ἀπωτάτης.
107	60	— Μυθία·	Μυσία.
»	65	— Λακίαν	Λακίαν
»	84	— Κοντεμίρι	Καντεμίρ.
108	56	— Λάζαρος	Λάζαρος.
»	74	— ὕλων	τιμῶν.
109	14	— Βαλίκαν	Βελίκου.
»	25—26	— ὁ Βοράδοβιτς	Ἰοβράδοβιτς
»	36	— ἡ μακρά τοῦ...	ἡ μακρά μετὰ τοῦ...
»	83—84	— τούνων	τούτων.
110	75	— ὡς ὁ τραγουδιστής	ὡς ὁ τραγουδιστής...
»	79	— χάραν	χάριν
111	14	— ἐπωλήθησαν	ἐποιήθησαν.
»	26	— πολέμους	παλμούς.
»	τελευτ.	— ἀδερφοῦλα μου..	ἀδερφοῦλι μου...
112	42	— και στά...	καὶ πάει..
»	61	— ἔβγα νὰ κεράσης·	ἔβγα νὰ τὸν κεράσης.
113	70	— αἰχηράν	αὐχηράν...
»	81	— Hone	Hore
»	84	— ἀνδρῶν	ἀδρῶν...
»	87	— περιπόθητον	περιπάθειαν.
114	12	— δοῖναν	δοῖναν.
»	18	— τὴν Δενσουσάνου	καὶ ὁ Δενσουσάνου.
»	45	— εὐρίσκει τὰς πολλὰς...	εὐρίσκει τις πολλὰς...
»	51	— και τοὺς...	καὶ τὰς...
»	55	— συλλογείων	συλλογέων
»	56	— Ἑλλήνων ὡς τὸν...	ξένων, ὡς τοῦ...
»	76	— εἰς τὸν...	ὡς τὸν...
»	78	— Ἐμμονήν	ἐμμονήν.
115	11	— πλουσίον	πλουσίαν.
»	30	— ἄλωσιν	ἄλυσιν
»	67	— ὑπὸ τῶν...	ἀπὸ τῶν...
»	76	— διέχουσι...	διέχυσαν...
»	83	— τρέφουσιν..	τρέφουσαν
116	27	— ὡς παρ' ἡμῶν...	ὡς παρ' ἡμῖν..,
116	35	— τῆς ἐνηχωτάτης	τῆς εὐνηχωτάτης.
»	46	— Ἰλλορικῆς	Ἰλλυρικῆς.
»	47	— Dozon	Dozon
»	55	— Λαζάρου	Λαζάρου.
»	59	— Ὁμπήλοβιτς	Ἰομπήλοβιτς
»	65	— ψάλλοντας καθ' ὅλην μακράν...	ψάλλονται καθ' ὅλην τὴν μακράν...
»	89	— «Λάζαρε..	«Λάζαρε...
117	6	— ἀτελήν	ἀπλήν
»	20	— Λάζαρος	Λάζαρος
118	12	— ἐκκαθολικίζόμενος ἢ νὰ στρέ- [φωσιν...	ἐκκαθολικίζόμενοι ἢ νὰ στέρξω- [σιν...
»	15	— κατὰ τὰ δημῶδη ἄσματα..	Κατὰ τι δημῶδες ἄσμα...

Σελίς	Στίχος		
118	32	— Ὁ Β. ὑπέβαλε καὶ τὸς ἀπαιτήσεις νὰ διορθωθῇ Ὁ Β ὑπέβαλε τὰς ἀπαντήσεις	» καὶ οὗτοι ἀλήτησαν...
»	34	—καὶ οὗτος ἀλήτησεν...	» τοῦ Νεμιαία
»	47	—τοῦ Νεμιαία	» τῆς ἐν Ραβενίτιση..
»	49	—δὲν ἀνέγειρεν	» εἶναι οἱ δύο...
»	67	—ἐπινοήσαντα	» ἀπαντῶνται
»	94	—τῆς ἐν Ραβενίτισης...	» ἐν τῷ προετύφω
119	13	— εἶναι ὡς δύο...	» εὐροχον
»	15	—ἀπαιτῶνται	» τὴν πρὸς τὸν ἴδιον γεννήτορα..
»	67	—ἐν τῷ προετύφω	» ὅστις ἠτύχησε
»	69	—ἐυροχον	» τὸ ἀναφερομενον εἰς τὴν
»	71—72	—τὴν πρὸς τὴν ἴδιαν γεννήτορα..	» ὁ πρωτομωστορης
»	86	—ὅστις ἠτύχησε	» ... τῆς Ἄρτης.
»	93—9	—τὸ ἀναφερομενον τὴν...	» μοιρολογοῖν
121	29	—ὁ παρμαστόρης	» — Τράβα, καλὲ μ', τὴν...
»	52	—Τὸ γεφύρι τῆς Ἄρτης	» καὶ νομίζει τις...
»	56	—Μωρολογοῦν	» νὰ τὰ ἰδῶ...
»	78	—Τράβα καλὲ μὲ τὴν...	» νὰ σχίζουν.
122	13	—καὶ νομίζοντες...	» κοντα
»	59	—νὰ τὸν ἰδῶ...	» χορικοῦ
»	62	—νὰ σχίζουν.	» νερατζαῖς
122	5	—ποντὰ	» —Γι κα μου.
»	19	—χορικοῦ	» (εἰς τὰ Ροèmes Barbares)
»	32	—νερατζοῦλες	» Χεῦδούκους
»	38	—Γιόγκα μου	» ὑποφήτης.
»	52—53	—(Εἰς τὴν Ροèmes barbara)	
124	42	—Χεῦδούκους	
125	32	—προφήτης	

136	18	—κρομογενική	» κρομογονική.
»	21	—ἀπὸ το πολὺ στὸ καινούργιο...	» ἀπὸ τὸν παλὸν στὸν καινούργιο...
»	49	—καὶ οἱ στιγμὲς μόνο	» καὶ οἱ στιγμὲς αὐτὲς μόνο—
137	80	—τοῦ τεχνῶνα	» τῶν τεχνῶν—
»	81	—στόλισε	» διέλυσε.
»	87—88	—ποῦ τὰ σχεδιάσαν	» ποῦ τὸ σχεδιάσαν.
137	102	—ἀναρχία πολιτική του...	» ἀναρχία πολιτική καί...
»	111	— λυτρωμένη	» λυτρωμένη.
138	3	—νὰ πνίγει καὶ νὰ βυθίζει	» τὰ πνίγει καὶ τὰ βυθίζει
»	61	—πεινοῦμε	» πονοῦμε
»	88	—ὅτι εἶναι ἐπιτετραμένο..	» ὅτι δὲν εἶναι ἐπιτετραμένο
139	7	— ἀνοίγεται	» πνίγεται.
»	35	—στηλωμένοι	» διπλωμένοι
»	50	—Συγκροτεῖται	» Συγκροτεῖται
»	106	—εἰς τὰ χαρακτηριστικά	» ὡς τὰ χαρακτηριστικά
140	43	—τὸ νεό αἷμα	» τὸ νεό αἷμα
»	84	—τὰ συντακτικά	» τὰ συστατικά
»	95	—τὴν πληγωμένη	» τὴν παγωμένη
141	6	—κακὸ τοῦ κόσμου...	» ἀπὸ τοῦ κόσμου..
142	34	—τῶν ἰδρυτῶν	» τῶν ἰδρυτῶν
»	79—80	—τὸ νομίζετε ;	» —τὶ νομίζετε ; —
